Gminny Program Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035

wersja skierowana do opiniowania i konsultacji społecznych

Miasto Pabianice

Pabianice 2025

Opracowanie:

Urząd Miejski w Pabianicach
ul. Zamkowa 16
95-200 Pabianice

PROJEKTY MIEJSKIE
pomagamy miastom mądrze się rozwijać

Konsorcjum Projekty Miejskie

www.projektymiejskie.pl

Zespół redakcyjny:
Urząd Miejski w Pabianicach:
.....
.....

Konsorcjum Projekty Miejskie:
dr Rafał Gajewski
Andrzej Brzozowy
Dariusz Brzozowski

Dziękujemy wszystkim osobom oraz podmiotom zaangażowanym w proces powstania tego dokumentu.

Materiał fotograficzny przedstawiony w opracowaniu stanowi opracowanie własne autorów z wyłączeniem wskazania odrębnego źródła fotografii.

Wprowadzenie 5

1. ZASADY PRAC NAD PROGRAMEM 7

1.1. Logika prac nad programem 7

1.2. Ocena dotychczasowych efektów procesu rewitalizacji 8

1.3. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych i interesariuszy rewitalizacji na etapie prac nad programem 10

2. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI 10

2.1. Ogólna charakterystyka obszaru rewitalizacji 10

2.2. Diagnoza zjawisk społecznych 13

2.3. Diagnoza zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych 26

2.4. Diagnoza zjawisk gospodarczych 34

2.5. Diagnoza zjawisk środowiskowych 38

2.6. Diagnoza zjawisk technicznych 44

2.7. Synteza diagnozy obszaru rewitalizacji wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych. 50

3. SPOSÓB REALIZACJI DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH GMINY 52

3.1. Strategia Rozwoju Miasta Pabianic na lata 2023-2030 52

3.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Pabianic na lata 2022-2027 53

3.3. Program Wspierania Rodziny dla Miasta Pabianic na lata 2025-2027 54

3.4. Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi 55

3.5. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Pabianic na lata 2023-2027 z perspektywą do roku 2030 55

4. OPIS WIZJI STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE REWITALIZACJI 56

5. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCYCH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIU NEGATYWNYCH ZJAWISK 58

5.1 Cele rewitalizacji 58

5.2 Kierunki działań 58

6. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE 62

6.1. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne 62

6.2. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych 91

7. MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH 96

8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE PROGRAMU 97

8.1. Ramy finansowe realizacji Programu 97

8.2. Potencjalne źródła finansowania programu 98
8.2.1. Środki europejskie 99
8.2.2. Inne potencjalne zewnętrzne źródła finansowania 100
9. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM 104
9.1. Opis struktury zarządzania realizacją GPR 104
9.2. Koszty zarządzania 106
9.3. Ramowy harmonogram realizacji GPR 107
10. SPOSÓB ZAPEWNIENIA UDZIAŁU INTERESARIUSZY W PROCESIE REWITALIZACJI 110
10.1. Współpraca ze stroną społeczną i otoczeniem gospodarczym 110
10.2. Komitet Rewitalizacji 112
11. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY PROGRAMU 113
11.1. Monitorowanie postępów realizacji programu 113
11.2. Ocena aktualności i stopnia realizacji programu 118
12. ZMIANY ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM PROGRAMU 120
12.1. Zmiany w uchwałach dotyczących polityki mieszkaniowej gminy 120
12.2. Specjalna Strefa Rewitalizacji 120
13. SPOSÓB REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI W ZAKRESIE PLANOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 121
13.1. Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w planie ogólnym gminy 121
13.2. Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany 121
13.3. Miejscowy Plan Rewitalizacji 121
SPIS TABEL 122
SPIS RYCIN 123
SPIS WYKRESÓW 124
SPIS FOTOGRAFII 125
ZAŁĄCZNIKI 126

Wprowadzenie

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 (dalej jako GPR lub *Program*) jest dokumentem opracowanym w oparciu o przepisy ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji[1], a także pełniącym rolę strategii terytorialnej (strategii IIT), zgodnie z Rozporządzeniem ogólnym 2021/1060 oraz z ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027[2]. Dokument ten jest także zgodny z treścią „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027"[3] wydanych przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego.

W art. 2 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, rewitalizację zdefiniowano jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Proces rewitalizacji ma w pierwszej kolejności charakter społeczny, a jego celem jest poprawa jakości życia i aktywna pomoc w rozwiązaniu problemów mieszkańców żyjących w tych częściach gmin, które z różnych powodów znajdują się w trudnym położeniu. Jak wynika z ustawy o rewitalizacji i inaczej niż w przypadku innych dokumentów strategicznych obowiązujących w Pabianicach, postanowienia GPR koncentrują się na wybranym fragmencie miasta (obszarze rewitalizacji), co ma na celu maksymalnie efektywne wykorzystanie zasobów i środków finansowych miejskich instytucji i ich partnerów.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 to kierunkowy i ramowy dokument, który ma na celu integrować realizację przedsięwzięć o charakterze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, funkcjonalno-przestrzennym oraz technicznym. Określenie celów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych poprzedzone zostało opracowaniem szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji, uwzględniającej analizę jego problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych. W celach GPR i sposobie jego realizacji uwzględniono podejście zintegrowane, a w

[1] T.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 278.
[2] Dz. U. z 2022 r., poz. 1079, z 2024 r., poz. 1717.
[3] Zasady z dnia 24 sierpnia 2023 roku zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej.

dokumencie zdefiniowano również listę przedsięwzięć rewitalizacyjnych (projektów). Wskazano także sposób zarządzania procesem rewitalizacji w mieście.

Podczas prac nad *Programem* szczególny nacisk położono na możliwie szerokie zaangażowanie interesariuszy procesu rewitalizacji. Na każdym etapie prac uwzględniono w związku z tym potrzebę zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji. W toku organizacji procesu konsultacji społecznych uwzględniono tym samym treść „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027".

Opinie i propozycje zgłaszane przez interesariuszy procesu rewitalizacji podczas prac nad GPR były korelowane z obiektywnymi miernikami sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze rewitalizacji. Połączenie ilościowych i jakościowych metod pozyskiwania i analizy danych stanowi podstawę do założenia, że interwencja w obszarze rewitalizacji będzie prowadzona na właściwym obszarze i przy pomocy narzędzi adekwatnych do zidentyfikowanych potrzeb, wyzwań, barier, deficytów i potencjałów.

W latach poprzedzających opracowanie *Programu* w Pabianicach wdrażano *Program Rewitalizacji Pabianic – kompleksową podstawę wyprowadzania zdegradowanych obszarów miasta ze stanu kryzysu*. Do najważniejszych dotychczasowych przedsięwzięć realizujących cele procesu rewitalizacji w Pabianicach należą m.in. projekty: „Rodzina, Ach rodzina... – pabianicki program usług wspierających", „Kierunek przemiana – aktywizacja społeczna, edukacyjna i zawodowa", modernizacja Starego Rynku wraz z Traktem Kapituły Krakowskiej (ul. Zamkowa, Stary Rynek i Warszawska). Doświadczenia z planowania i realizacji tych oraz innych działań realizowanych przez Urząd Miejski w Pabianicach oraz jego partnerów stanowiły istotny zasób przy pracach nad GPR.

1. ZASADY PRAC NAD PROGRAMEM

1.1. Logika prac nad programem

Podstawą do rozpoczęcia prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* była uchwała nr XV/147/25 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 23 kwietnia 2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic. Wcześniej, w dniu 5 marca 2025 r. Rada Miejska w Pabianicach podjęła uchwałę nr XIII/122/25 w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic [4].

Treść GPR jest zgodna z przepisami ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji. W myśl zapisów tej ustawy należy uznać, że obszarem rewitalizacji jest obszar znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, takich jak ubóstwo, bezrobocie, czy też liczba osób ze szczególnymi potrzebami. Dodatkowo, na obszarze rewitalizacji występują deficyty w sferach: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Jest to także obszar o istotnym znaczeniu dla rozwoju lokalnego, zajmujący nie więcej niż 20% powierzchni gminy, a także zamieszkiwany przez nie więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Obszar rewitalizacji w Pabianicach zajmuje niemal 16% powierzchni całkowitej i jest zamieszkały przez 29,6% wszystkich mieszkańców miasta. Wyznaczenie granic obszaru poprzedzone zostało opracowaniem kompleksowej diagnozy, w której wykorzystano obiektywne i weryfikowalne wskaźniki, umożliwiające analizę negatywnych zjawisk na terenie miasta. Wskaźniki te dotyczyły np. poziomu ubóstwa i bezrobocia, liczby osób ze szczególnymi potrzebami, czy też liczby przedsiębiorstw. Przy pracach nad *Programem* przyjęto zatem założenie, że osiągnięcie celów procesu rewitalizacji będzie możliwe tylko w przypadku zaplanowania i realizacji zestawu różnorodnych przedsięwzięć o charakterze społecznym, jak i infrastrukturalnym.

W toku prac nad GPR wykorzystano różnorodne metody i podejścia do gromadzenia i analizy informacji, które przełożyły się następnie na konkretne zapisy dokumentu. Obok ilościowych analiz wskaźnikowych przeprowadzono rozbudowane działania konsultacyjne, ukierunkowane na pozyskanie indywidualnych opinii mieszkańców Miasta Pabianic, przedstawicieli formalnych i nieformalnych grup mieszkańców, a także licznych przedstawicieli Urzędu Miejskiego w Pabianicach i jego jednostek organizacyjnych oraz innych instytucji publicznych.

Programowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych powiązano z wytycznymi na szczeblach regionalnym, krajowym i unijnym. GPR spełnia tym samym wymagania wynikające zarówno z

[4] Dz. Urz. Woj. Łódzkiego, poz. 3372.

ustawy o rewitalizacji, jak i „Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027". GPR stanowi jednocześnie strategię IIT w myśl ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, a także spełnia wymogi *Procedury oceny gminnych programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027*[5].

1.2. Ocena dotychczasowych efektów procesu rewitalizacji

W Pabianicach od prawie dwóch dekad prowadzone są różnorodne działania mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców na tych obszarach miasta, które znajdują się w obiektywnie najgorszej sytuacji. Do tej pory w mieście obowiązywały dwa dokumenty ukierunkowujące szeroko pojęte działania rewitalizacyjne, chociaż żaden z nich nie był Gminnym Programem Rewitalizacji w rozumieniu przepisów ustawy o rewitalizacji. W latach 2007-2015 obowiązywał *Zintegrowany Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Pabianice* przyjęty uchwałą nr XVII/205/07 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 31 października 2007 r. Następnie uchwałą nr XLVI/578/17 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 19 września 2017 r. przyjęto dokument pt. *Program Rewitalizacji Pabianic – kompleksowa podstawa wyprowadzania zdegradowanych obszarów miasta ze stanu kryzysu* (dalej jako PRP). Został on wygaszony dnia 31 grudnia 2023 r. na podstawie art. 52 ust. 1 ustawy o rewitalizacji.

Ta ciągłość programowa stanowi istotny potencjał w toku prac nad *Programem*. Dotychczasowe doświadczenia są niejako głównym punktem odniesienia przy planowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych na kolejną dekadę.

Rozpoczęciu prac nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* towarzyszyło przeprowadzenie badania ewaluacyjnego PRP, w oparciu o analizę materiałów źródłowych dotyczących różnych elementów procesu rewitalizacji w Mieście Pabianice. Zebrane w ten sposób dane skonfrontowano z wnioskami ze spotkania szkoleniowo-warsztatowego dla pracowników Urzędu Miejskiego w Pabianicach i jednostek organizacyjnych, które odbyło się 26 września 2024 r. w Pabianicach, a także opiniami urzędników odpowiedzialnych za wdrażanie PRP i prowadzenie prac nad *Programem*. Wnioski z tego badania miały istotne znaczenie przy pracach

[5] Uchwała nr 1684/24 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 5 grudnia 2024 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Procedury oceny gminnych programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027

diagnostycznych oraz były pomocne przy wyznaczaniu celów i kierunków działań zawartych w GPR.

Analiza realizacji PRP umożliwiła przygotowanie raportu, w którym opisano m.in. korelację poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze zdefiniowanymi celami i kierunkami PRP, stopień zaawansowania realizacji PRP oraz współpracę z innymi polskimi miastami w sieci tematycznej „Rewitalizacja" w ramach Partnerskiej Inicjatywy Miast.

Zawarte w PRP projekty rewitalizacyjne skupiały się przede wszystkim na trzech sferach: społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Nie jest to zaskakującym wnioskiem, w skali kraju – ze względu na charakter zadań współfinansowanych z Funduszy Europejskich, traktowanych priorytetowo, a także zważywszy na potrzeby najczęściej zgłaszane przez samych interesariuszy rewitalizacji. Jednocześnie należy w związku z tym przypuszczać, że podczas wdrażania *Programu* zaangażowanie przedsiębiorców oraz instytucji realizujących zadania związane z ochroną środowiska i klimatu pozostanie istotnym wyzwaniem.

Do końca 2023 r. zrealizowano lub rozpoczęto realizację znacznej większości przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w PRP. Na szczególną uwagę zasługuje modernizacja płyty Starego Rynku wraz z Traktem Kapituły Krakowskiej (ul. Zamkowa, Stary Rynek i Warszawska), która znacząco poprawiła stan zagospodarowania i estetyki obszaru rewitalizacji i spotkała się z dobrym odbiorem społecznym. Niemniej istotna była realizacja projektów „Rodzina, Ach rodzina... – pabianicki program usług wspierających" oraz „Kierunek przemiana – aktywizacja społeczna, edukacyjna i zawodowa" (kontynuowanych w latach kolejnych pod innymi nazwami). Projekty te z dużym powodzeniem skupiały się na przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i na aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

W okresie wdrażania PRP zrealizowano również inne działania, które choć nie zaliczały się do grona przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wpisywały się w cele całego procesu. Należą do nich przede wszystkim: wdrożenie Pabianickiej Karty Seniora, utworzenie Środowiskowego Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży oraz Centrum Zdrowia Psychiatrycznego. Szczególnie te dwa ostatnie są niezwykle istotne w kontekście rewitalizacji jako procesu ukierunkowanego na kompleksowe wspieranie i integrację mieszkańców Pabianic doświadczających różnorodnych trudności w codziennym funkcjonowaniu.

Na uwagę zasługuje również stopień zaangażowania lokalnych liderów i społeczników oraz organizacji pozarządowych przy realizacji projektów rewitalizacyjnych. Niewątpliwie należy więc uznać za wskazane powrót do jednego z niezrealizowanych projektów uzupełniających, jakim było

utworzenie Centrum Organizacji Pozarządowych. Podobnie inne projekty, których realizacja okazała się niemożliwa do 2023 r., mogą posłużyć za inspirację przy pracach nad *Programem*.

Dotychczasowe wieloletnie doświadczenia Miasta Pabianice związane z różnorodnymi działaniami rewitalizacyjnymi nie tylko oznaczają, że prace nad *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* nie rozpoczynają się w próżni, ale pozwalają także na kontynuowanie i rozwijanie wspomnianych działań na jeszcze wyższym poziomie, w ambitnym duchu tzw. „Rewitalizacji 2.0", uznającym je za kluczowe w kwestii rozwoju lokalnego.

1.3. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych i interesariuszy rewitalizacji na etapie prac nad programem

Rozdział zostanie stworzony na ostatnim etapie prac, po konsultacjach społecznych. Będzie to ok. 1,5 strony kwintesencji partycypacji od początku naszej pracy nad delimitacją i GPR.

2. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

2.1. Ogólna charakterystyka obszaru rewitalizacji

Granice obszaru rewitalizacji zostały wytyczone uchwałą nr XIII/122/25 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 5 marca 2025 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic. Obszar ten zajmuje 16% powierzchni całkowitej i jest zamieszkały przez 29,6% wszystkich mieszkańców Pabianic (tabela 1).

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności obszaru rewitalizacji na tle miasta Pabianice (2023)

	Obszar rewitalizacji	**miasto Pabianice**	**Udział na tle miasta**
Liczba mieszkańców	16660	56 327	29,6%
Powierzchnia [km^2]	5,28	32,99	16%

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic

Rewitalizacją objęta zostanie centralna, historyczna część miasta (tzw. Stare Miasto/Starówka i Nowe Miasto/Centrum) oraz przyległe tereny mieszkalne i osiedla (Piaski, Bugaj), a także obiekty przemysłowe i usługowe, będące kluczem do rozwoju społecznego, kulturowego i gospodarczego miasta.

Główną osią obszaru rewitalizacji jest ulica Zamkowa, przy której znajduje się szereg ważnych dla miasta budynków. Jest to przestrzeń o dużym znaczeniu historycznym, obejmująca m.in. Dwór Kapituły Krakowskiej pełniący obecnie funkcję Muzeum Miasta Pabianic. Obiekt będący renesansowym dworem z XVI wieku, jest jednym z najważniejszych zabytków miasta. W sąsiedztwie Dworu znajduje się kościół pw. Świętego Mateusza Apostoła i Ewangelisty i świętego Wawrzyńca Męczennika (jeden z najstarszych obiektów sakralnych w regionie) oraz wyremontowany Stary Rynek z pomnikiem Pabianki. Znajdują się tu kamienice śródmiejskie o funkcji usługowo-mieszkaniowej z parterami handlowymi i mieszkaniami usytuowanymi powyżej.

Obszar ten charakteryzuje się dużą koncentracją zabytkowej zabudowy z przełomu XIX i XX wieku, szczególnie wzdłuż ulicy Zamkowej i św. Jana, gdzie dawniej mieściły się zakłady włókiennicze oraz budynki mieszkalne dla robotników. Przemysłowy rodowód Pabianic jest widoczny w architekturze i układzie przestrzennym tej części miasta. Mieszczą się tu budynki jedno-, dwu- i trzykondygnacyjne, często z podwórzami, w formie kamienic lub zespołów domów robotniczych. Na terenie objętym rewitalizacją dominuje zabudowa mieszkalna jednorodzinna lub śródmiejska. W rejonach ulic Mikołaja Kopernika i ks. Piotra Skargi (na wschodzie) znajdują się maksymalnie dwupiętrowe budynki mieszkalne – kamienice i domy czynszowe. Z kolei w rejonie ulicy Wiejskiej i Grunwaldzkiej spotkać można zabudowę przedmiejską – domy jednorodzinne, często samodzielnie rozbudowywane. W Pabianicach mieszczą się również instytucje kultury i edukacji, takie jak Miejski Ośrodek Kultury im. Zbigniewa Herberta czy Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Lorentowicza, które pełnią istotną rolę integracyjną i animacyjną w życiu lokalnej społeczności. Przestrzenie publiczne, takie jak Park Wolności przy zachodniej granicy obszaru rewitalizacji czy Park Słowackiego położony obok Dworu Kapituły Krakowskiej stanowią ważne punkty spotkań i rekreacji mieszkańców.

Przy południowej granicy obszaru rewitalizacji (ul. Stefanii Sempołowskiej) znajduje się teren PTC Pabianice (Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów). Jest to jeden z najstarszych klubów sportowych w regionie. Obiekt PTC i jego infrastruktura to miejsce ważne dla lokalnej tożsamości oraz sportu i integracji. Kolejna przestrzeń rekreacyjno-spacerowa objęta obszarem rewitalizacji to bulwary wzdłuż rzeki Dobrzynki – odcinek między ulicami Grobelną i gen. Stefana „Grota” Roweckiego. Rewaloryzacja tych terenów lub nadanie im nowych funkcji to szansa na rozwój naturalnych ciągów zieleni i integracji społecznej.

Rycina 1. Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Pabianice.

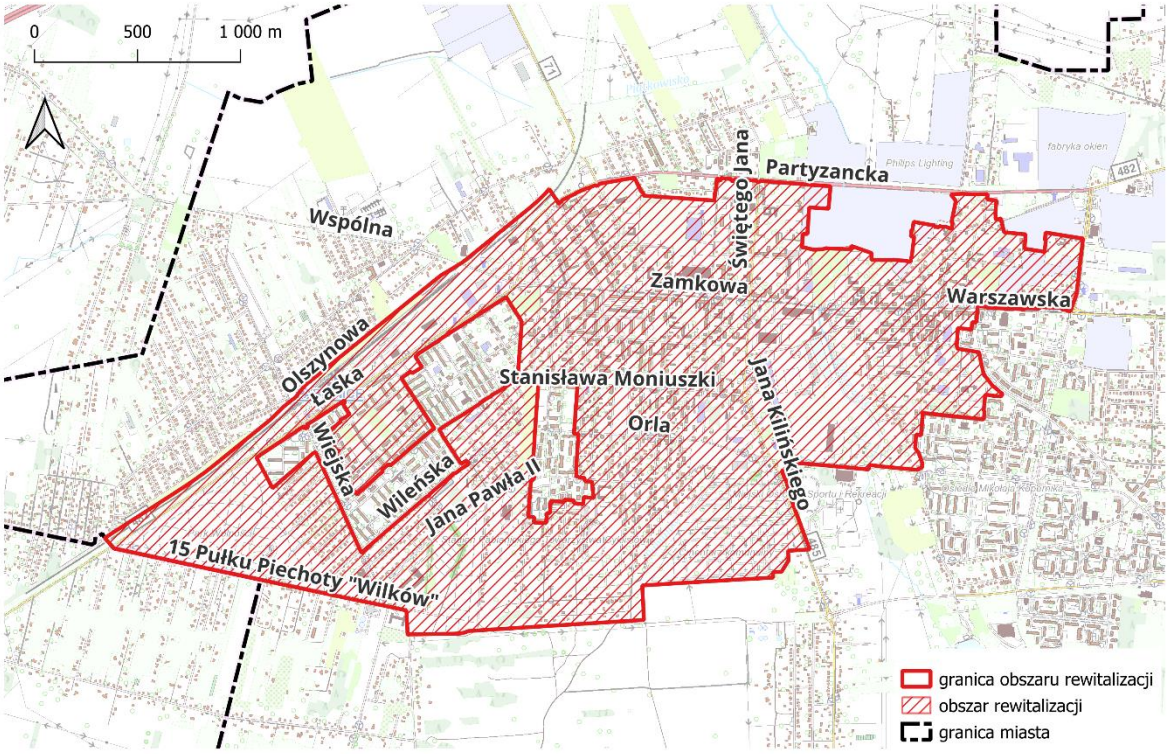

Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwały nr XIII/122/25 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 5 marca 2025 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic

Granice obszaru rewitalizacji (rycina 1) wyznaczają w ogólnym zarysie: od północy - ul. Olszynowa, ul. Partyzancka; od wschodu – ul. gen. Władysława Sikorskiego, ul. Warszawska, ul. 20 Stycznia; od południa – ul. 15 Pułku Piechoty „Wilków", granica cmentarza komunalnego, ul. gen. Stefana „Grota" Roweckiego; od zachodu – ul. Łaska, ul. 15 Pułku Piechoty „Wilków".

Na obszarze rewitalizacji mają swoje siedziby liczne instytucje publiczne ważne dla życia Pabianic, w tym m.in. Urząd Miejski w Pabianicach. Wiele z nich podejmuje cykliczne aktywności integracyjne, sportowe, edukacyjne i kulturalne od lat wpisujące się w cele procesu rewitalizacji Pabianic. Do najważniejszych z tych instytucji należą: Miejski Ośrodek Kultury im. Zbigniewa Herberta przy ul. Tadeusza Kościuszki, Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Lorentowicza przy ul. św. Jana, wspomniane wcześniej Muzeum Miasta Pabianic (Dwór Kapituły Krakowskiej), Młodzieżowy Dom Kultury przy ul. gen. Kazimierza Pułaskiego, PTC Pabianice. Na obszarze rewitalizacji znajdują się także siedziby Straży Miejskiej, Komendy Powiatowej Policji i Starostwa Powiatowego.

Obszar rewitalizacji skupia w sposób szczególny negatywne zjawiska w sferze społecznej. Oznacza to, że problemy w zakresie ubóstwa, bezrobocia, bezradności i zagrożenia wykluczeniem społecznym czy przestępczości są dostrzegalne na obszarze rewitalizacji znacznie bardziej niż w pozostałych częściach miasta. Sytuacja na obszarze rewitalizacji w zakresie problemów z sytuacją demograficzną, ubóstwem i bezrobociem wymaga indywidualnej interwencji na całym obszarze. Z kolei w zakresie przeciwdziałania przestępczości czy wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami konieczność podejmowania interwencji jest zróżnicowana. Oznacza to, że planowane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne wymagają uwzględnienia specyfiki lokalnych społeczności i wspólnot sąsiedzkich. Szczegółowa, pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji wskazuje też na potrzebę realizacji powiązanych ze sobą działań w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Mieszkańcy i urzędnicy zwracają uwagę m.in. na potrzeby w zakresie modernizacji tkanki mieszkaniowej, ożywienia handlowego i gastronomicznego Centrum, konieczność poprawy stanu zagospodarowania terenów rekreacyjnych, w szczególności obiektu PTC i bulwarów, likwidacji barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej oraz wzmocnienia więzi społecznych, co w istotnym stopniu korzystnie wpłynie na jakość życia mieszkańców obszaru rewitalizacji, a także pozostałych Pabianiczan.

2.2. Diagnoza zjawisk społecznych

Obszar rewitalizacji jest miejscem szczególnej w skali Pabianic koncentracji problemów i wyzwań związanych ze zjawiskami w sferze społecznej. Świadczą o tym dane dotyczące liczby osób bezrobotnych, liczby osób korzystających z pomocy społecznej, liczby osób z orzeczeniem o niepełnosprawności czy też liczby przypadków bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Jak wynika z poniższego zestawienia (tabela 2), sytuacja na obszarze rewitalizacji wymaga podjęcia działań mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, uzależnieniom, ubóstwu i pogarszającej się sytuacji rodzin z trudnościami wychowawczymi. Jest to zadanie o tyle skomplikowane, że wymienione problemy często są ze sobą powiązanie, a wychodzenie pojedynczych osób i całych rodzin z kryzysowych sytuacji jest procesem wieloletnim.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki ilustrujące kryzysową sytuację w sferze społecznej na obszarze rewitalizacji (2023)

Nazwa wskaźnika	Średnie wartości wskaźnika	
	Miasto Pabianice	Obszar rewitalizacji
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej / 1000 mieszkańców	25	30
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych / 1000 mieszkańców	25	34
Liczba osób z orzeczeniem o niepełnosprawności / 1000 mieszkańców	8	13
Liczba przypadków bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego / 1000 mieszkańców	4	6

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic

Największa koncentracja mieszkańców korzystających z pomocy Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej znajduje się na terenie Starego Miasta i dzielnicy Piaski. Obserwowane jest tam w sposób szczególny zjawisko dziedziczenia biedy, bezrobocia i ogólnego nieprzystosowania społecznego, nie tylko wśród mieszkańców kamienic, ale także blokowisk. Znaczący odsetek mieszkańców potrzebuje kompleksowego wsparcia zarówno społecznego, jak i zawodowego, obejmującego całe rodziny – zarówno rodziców, jak i dzieci. Wyjście ze środowiska osób zagrożonych ubóstwem i marginalizacją społeczną powinno obejmować całe spektrum umiejętności: od zarządzania domowym budżetem, przez zasady zachowania w określonych sytuacjach społecznych, po uregulowanie sytuacji prawnej rodziny oraz podniesienie kwalifikacji i zdobycie nowych umiejętności pożądanych na rynku pracy.

Odpowiedzią na powyższe problemy może być utworzenie filii placówki wsparcia dziennego skierowanej do dzieci w wieku szkolnym pochodzących z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, ubóstwem lub w których występuje problem uzależnień, bezrobocia oraz inne zjawiska niepożądane. W takich placówkach możliwe jest prowadzenie zajęć profilaktycznych, organizowanie wypoczynku letniego i zimowego czy też możliwość udziału w zajęciach rozwijających zainteresowania i umiejętności, np. warsztaty manualne, zajęcia sportowe.

Efekty prac z mieszkańcami i kierowanego do nich wsparcia widać w danych Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej. Od 2018 roku odnotowano spadek liczby osób odbierających świadczenia z tytułu ubóstwa, bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i ochrony macierzyństwa. Taka poprawa sytuacji mieszkańców Pabianic jest wynikiem wdrażanych przez pracowników MCPS projektów.

Pabianice mogą również poszczycić się bardzo liczną, ale i aktywną **grupą seniorów**. Prawie 1/3 mieszkańców miasta to osoby w wieku poprodukcyjnym, a wielu z nich zamieszkuje okolice Starego Rynku oraz sąsiadujące z nim osiedla. Seniorzy chętnie korzystają z oferty Centrum Seniora przy ul. Marii Konopnickiej (miejsce poza obszarem rewitalizacji), gdzie mogą wziąć udział w zajęciach edukacyjnych, rehabilitacyjnych, kulturalnych i rozwijających ich umiejętności. Ponadto mogą korzystać także z oferty Miejskiego Ośrodka Kultury. W MOK od 2003 roku działa również Uniwersytet Trzeciego Wieku, który prowadzi wykłady, lektoraty językowe i inne zajęcia dla zapisanych 350 słuchaczy, np. dotyczące zdrowia, segregacji odpadów czy sztucznej inteligencji. MOK prowadzi również zespoły muzyczne dla dorosłych i seniorów, takie jak Kapela „Dobrzanie" czy „Gitarzyści po 40-stce". Dorośli i seniorzy zawiązują także grupy nieformalne lub korzystają z oferty organizacji pozarządowych obejmującej np. międzypokoleniowe dancingi. MOK jest miejscem spotkań dla wszystkich Pabianiczan, stanowi otwartą przestrzeń, z której mieszkańcy korzystają również poza terminami zajęć. Miejski Ośrodek Kultury posiada filię, która mieści się przy ul. gen. Romualda Traugutta 2. Znajdują się tam pracownie artystyczne. Zostały one wyremontowane metodą gospodarczą przez pracowników MOK przy pomocy Zespołu Szkół nr 1 im. Jana Kilińskiego w Pabianicach. Odbywają się tu warsztaty plastyczne i rękodzielnicze, spotkania grup nieformalnych oraz zajęcia szachowe. Swoją siedzibę ma tu również Klub „Podróż Przez Pabianice".

Fotografia 1. Gitarzyści po 40 - Zespół działający w Miejskim Ośrodku Kultury.

Pracownicy MCPS dostrzegają potrzebę utworzenia filii Centrum Seniora, która będzie integrować i aktywizować seniorów z obszaru rewitalizacji, aby jak najdłużej cieszyli się dobrym zdrowiem. Projektem, który cieszy się dużym powodzeniem i dobrymi efektami, jest program teleopieki dla seniorów, finansowany ze środków Programu Korpus Wsparcia Seniorów. Prowadzony jest od 2022 r. i polega na zapewnieniu osobom starszym „opieki na odległość" za pomocą tzw. opaski bezpieczeństwa. Opaska wyposażona jest m.in. w lokalizator GPS, przycisk bezpieczeństwa z sygnałem SOS, detektor upadku, czujniki monitorujące funkcje życiowe oraz umożliwiające kontakt z centrum obsługi i opiekunami. Dzięki opaskom udało się uratować życie 13 Pabianiczanom.

Mimo mnogości i dostępności działań oferowanych przez Centrum Seniora i lokalne instytucje, w Pabianicach nie funkcjonują codzienne, nieformalne przestrzenie integracji dla seniorów. Brakuje miejsc umożliwiających swobodne spotkania towarzyskie poza domem – np. niedrogich kawiarni lub lokali o charakterze społecznym, w których można spędzić czas, porozmawiać lub wziąć udział w drobnych aktywnościach. Takie miejsca pełnią istotną funkcję społeczną i przeciwdziałają osamotnieniu osób starszych.

Fotografia 2. Wernisaż w galerii Miejskiego Ośrodka Kultury.

Mimo starań pracowników MCPS, z każdym rokiem rośnie liczba rodzin mających pod opieką osoby starsze i schorowane, wymagające całodobowej opieki. Nie wszystkie z tych rodzin decydują się również na przeniesienie swoich bliskich do domów pomocy społecznej. Rozwiązaniem dla takich rodzin może być stworzenie miejsca dziennego pobytu na obszarze rewitalizacji, które odciąży opiekunów i dostarczy podopiecznym wsparcie fizjoterapeuty, psychologa, pielęgniarki, instruktora terapii zajęciowej oraz zapewni częściowe wyżywienie. Opiekunom umożliwi to powrót do pracy zawodowej, a także zmniejszy liczbę podopiecznych przebywających w Domach Pomocy Społecznej.

Pracownicy socjalni zauważają także dużą liczbę **osób z niepełnosprawnością intelektualną**, które czekają na przestrzeń, w której mogłyby się usamodzielnić. Są to mieszkańcy żyjący z osobami starszymi, rodzicami, którzy chorują i ze względu na wiek nie będą mogli już opiekować się nimi. W praktyce często kończy się to pobytem w Domu Pomocy Społecznej, za który zazwyczaj opłatę ponosi gmina. Zasoby tych osób są jednak w niektórych przypadkach wystarczające, aby przy wsparciu asystenta mogli mieszkać samodzielnie. Takim miejscem są mieszkania treningowe, w których osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą ćwiczyć i utrwalać podstawowe umiejętności życiowe. Obecnie w Pabianicach funkcjonuje jedno takie mieszkanie, co jest niewystarczające, by zaspokoić potrzeby osób gotowych usamodzielnić się (obecnie tylko w Warsztacie Terapii Zajęciowej jest 12 osób, które są gotowe do podjęcia treningu mieszkalnego).

Fotografia 3. MOK inicjuje projekty, które wspierają osoby wychowujące dzieci z niepełnosprawnością.

W rozmowach z mieszkańcami oraz pracownikami instytucji pomocowych coraz częściej pojawiały się sygnały o trudnej dostępności do usług zdrowotnych, zwłaszcza w zakresie wsparcia psychicznego. Problemy te dotykają zarówno osoby starsze, jak i młodzież – szczególnie w kontekście stresu, problemów rodzinnych oraz izolacji społecznej, pogłębionej pandemią COVID-19. Odnotowuje się niedobór bezpłatnych lub niskopłatnych form wsparcia psychologicznego oraz ograniczoną ofertę edukacji zdrowotnej. Utrudniony dostęp do specjalistów oraz niska świadomość w zakresie higieny psychicznej sprawiają, że mieszkańcy często pozostają bez pomocy.

W odniesieniu do celów i kierunków procesu rewitalizacji w Pabianicach można wskazać różne grupy wyzwań, przed jakimi stają pabianickie instytucje. Są to również wyzwania o charakterze zarządczo-kadrowym i infrastrukturalnym. Istnieje potrzeba likwidacji barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej – zarówno w szkołach jak i budynkach urzędu miasta, np. Urzędu Stanu Cywilnego, Muzeum Miasta Pabianic, Miejskiego Ośrodka Kultury oraz Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej. Dla przykładu, ze względu na brak windy i dostosowania obiektu i jego otoczenia obsługa mieszkańców z ograniczeniami w poruszaniu się w MCPS odbywa się w przedsionku przy wejściu do budynku. Istnieje pilna potrzeba dostosowania tych miejsc (np. poprzez przebudowę zbyt wysokich krawężników) do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Z podobnymi problemami mierzą się również interesanci Urzędu Stanu Cywilnego, który nie

posiada parkingu oraz windy (sala ślubów mieści się na piętrze). Brak dostępności architektonicznej jest jednym z kluczowych problemów obszaru rewitalizacji.

W skali funkcjonowania urzędu i jednostek powiązanych z gminą widoczna jest potrzeba powoływania interdyscyplinarnych zespołów projektowych, które mogłyby wspólnie aplikować o środki zewnętrzne, ale także prowadzić wspólne działania w miejskich placówkach (np. konsultacje czy spotkania z psychologiem). Pracownicy miejskich jednostek podczas pogłębionego wywiadu proponowali także zmiany organizacyjne, np. skupienie placówek pomocowych w jednym budynku, co zapewni lepszą komunikację jednostek oraz sprawniejsze zarządzanie i przepływ informacji, a także remont. Postulowano również modernizację zabytkowych budynków (np. budynki przy ul. św. Jana 40, marsz. Józefa Piłsudskiego 30, Karniszewickiej 84) oraz w niektórych przypadkach zmianę ich przeznaczenia na pełnienie funkcji publicznych lub społecznych.

Fotografia 4. Warsztaty z młodzieżą w II Liceum Ogólnokształcącym im. Królowej Jadwigi

Podczas prac nad pogłębioną diagnozą wybrzmiały również potrzeby młodszego pokolenia. W Pabianicach brakuje miejsc integracji dla młodzieży (świetlic i innych miejsc spotkań), co sygnalizują wszystkie grupy społeczne – zarówno dorośli, jak i sami zainteresowani. Przestrzeniami, w których młodzi spędzają czas, są centra handlowe (np. Tkalnia, Echo), ale także tereny otwarte, takie jak Lewityn (kąpielisko i kompleks rekreacyjny położony w południowej części Pabianic, wokół zbiorników wodnych, przy rzece Dobrzynce), Zielona Górka (Park

Jordanowski przy ul. Zielonej, Zamkowej i Pomorskiej), tereny dawnej strzelnicy przy Parku Wolności czy Park Słowackiego. Starsza młodzież przyznała, że dużą konkurencją dla Pabianic jest oferta czasu wolnego w Łodzi, do której pociągiem ŁKA dojechać można w kilkanaście minut. Kawiarnie otwarte są tam dłużej, a ulica Piotrkowska oferuje szeroki wachlarz usług i atrakcji. Atutem centrów handlowych, jak wskazuje młodzież, jest zadaszona przestrzeń, w której można spotkać się ze znajomymi niezależnie od pogody i spędzić czas w bardzo różnorodny sposób: wyjść do kina, na kręgle, do sklepu, kawiarni lub salonu gier. Równie chętnie młode osoby spędzają czas na świeżym powietrzu, np. na pump trucku na Lewitynie. Widzą duży potencjał w rozbudowie tego miejsca, z zastrzeżeniem, że powinna się ona odbywać w konsultacji z samą młodzieżą oraz sportowcami, a także należy zapewnić wsparcie trenera.

W kontekście procesów rewitalizacyjnych szczególnie istotne stają się lokalne organizacje pozarządowe (NGO) i inicjatywy nieformalne, które odgrywają istotną rolę w integracji społecznej, aktywizacji mieszkańców oraz budowaniu tożsamości lokalnej. W Pabianicach działa szereg zaangażowanych grup, takich jak Grupa Wolontarystyczna „AGRAFKA", Kundel Bury, Rampa czy Towarzystwo Miłośników Dziejów Pabianic. Działalność prowadzą także aktywni mieszkańcy zrzeszeni w ramach grup nieformalnych, takich jak Podróż przez Pabianice i zespół senioralny „Kwiatostanki". Mimo dużego potencjału animacyjnego i zaangażowania społecznego, wiele z tych organizacji zmaga się z barierami formalno-prawnymi, ograniczonym dostępem do zaplecza lokalowego oraz trudnościami finansowymi.

Mieszkańcy i przedstawiciele NGO wskazują na potrzebę utworzenia przestrzeni współpracy, wsparcia doradczego i księgowego, systemu mikrograntów na inicjatywy oddolne oraz stworzenia punktu kontaktowego dla działań społecznych. Wzmacnianie lokalnych struktur obywatelskich i wspieranie rozwoju instytucjonalnego NGO może przyczynić się do większego zaangażowania mieszkańców w życie wspólnotowe oraz zwiększenia skuteczności działań rewitalizacyjnych. Dobrą praktyką byłoby także rozwijanie projektów partnerskich pomiędzy NGO, miastem i instytucjami edukacyjnymi czy pomocowymi.

Istotnym aspektem procesu rewitalizacji jest aktywne włączenie mieszkańców we współtworzenie, współzarządzanie i monitorowanie podejmowanych działań. W ramach badania ankietowego prowadzonego w ramach przygotowania gminnego programu rewitalizacji, przeanalizowano gotowość Pabianiczan do uczestnictwa w działaniach społecznych oraz ich zainteresowanie realnym udziałem we wdrażaniu programu rewitalizacji. Na pytanie „Czy byłaby Pani gotowa/byłby Pan gotów podjąć aktywność w organizacjach społecznych w Mieście Pabianice?" 21% respondentów odpowiedziało twierdząco, a kolejne 48,1% zaznaczyło

odpowiedź „być może”. Jedynie 31% osób wykluczyło taką możliwość. Świadczy to o istnieniu znaczącego potencjału do rozwijania inicjatyw społecznych, mikrograntów i form współpracy opartej na zaangażowaniu mieszkańców, szczególnie przy odpowiednim wsparciu informacyjnym i instytucjonalnym.

Jednocześnie, w odpowiedzi na pytanie „Czy zamierza Pani/Pan włączyć się we wdrażanie programu rewitalizacji w Mieście Pabianice?”, 15,2% respondentów zadeklarowało konkretną chęć udziału, a aż 55,5% wyraziło możliwość zaangażowania („być może”), co sugeruje gotowość do działania pod warunkiem przejrzystości procesu, dostępnych form współpracy i poczucia wpływu na dokonywanie zmian w mieście. Tylko 29,4% badanych zadeklarowało brak zainteresowania udziałem w procesie wdrażania działań rewitalizacyjnych.

Zestawienie obu odpowiedzi pozwala zauważyć, że mieszkańcy Pabianic są ostrożni, ale nie są bierni – większość z nich wciąż „waży” swoją decyzję, oczekując zapewne większej jasności co do zakresu ich możliwego udziału, zasad współpracy oraz efektów, które mogą z tego wyniknąć. Taki wynik pokazuje, że podstawową barierą nie jest brak woli, lecz prawdopodobnie brak czytelnych i zapraszających form współuczestnictwa. Wskazuje to również na potrzebę wzmocnienia komunikacji miasta z mieszkańcami, rozwoju narzędzi partycypacyjnych i odpowiedniego zaplecza organizacyjnego (np. lokalnych punktów informacyjnych, spotkań osiedlowych, platform konsultacyjnych).

Przeprowadzone badanie ankietowe (w okresie maj – czerwiec 2025 r., liczba respondentów: 310) pozwoliło stwierdzić, że 60% mieszkańców Pabianic jest zadowolonych z życia w mieście (wykres 1). Warto jednak zestawić te dane z odpowiedziami dotyczącymi przewidywanych planów w zakresie migracji. Niemal 40% ankietowanych nie ma w planach przeprowadzki, 25% badanych osób nie zastanawiało się nad tym, natomiast kolejne 3% zakłada przeprowadzkę tylko w obrębie Pabianic. Jednakże aż 33% respondentów zakłada możliwość emigracji, przy czym 22% do innego miasta/gminy w Polsce lub za granicą, natomiast 11% do miejscowości pod Pabianicami. Z analizy odpowiedzi mieszkańców z perspektywy grup wiekowych, najpoważniejsze plany emigracyjne mają respondenci do 19. roku życia, spośród których 39% planuje wyprowadzić się z Pabianic. Z kolei najmniej mobilną pod tym kątem grupą są seniorzy, których prawie 90% nie rozważa zmiany miejsca zamieszkania. Prowadzi to do konkluzji, że działania zaplanowane w programie rewitalizacji powinny w znaczącym stopniu skupić się na zatrzymaniu w Pabianicach młodych mieszkańców – poprzez zwiększanie jakości życia, rozszerzanie palety usług publicznych, budowanie poczucia dumy z bycia mieszkańcem Pabianic itp.

W wyniku mobilności zarobkowej oraz otwarcia rynku pracy na pracowników zagranicznych, na obszarze rewitalizacji pojawiła się populacja imigrantów, głównie pochodzących z Ukrainy i krajów Azji. Choć obecność tych osób jest widoczna w codziennym życiu miasta (np. w handlu, gastronomii, najmie mieszkań), brakuje systemowego wsparcia integracyjnego – m.in. zajęć językowych, punktów informacyjnych, działań międzykulturowych. Zwiększa to ryzyko wykluczenia oraz trudności adaptacyjnych, zarówno po stronie cudzoziemców, jak i społeczności lokalnych.

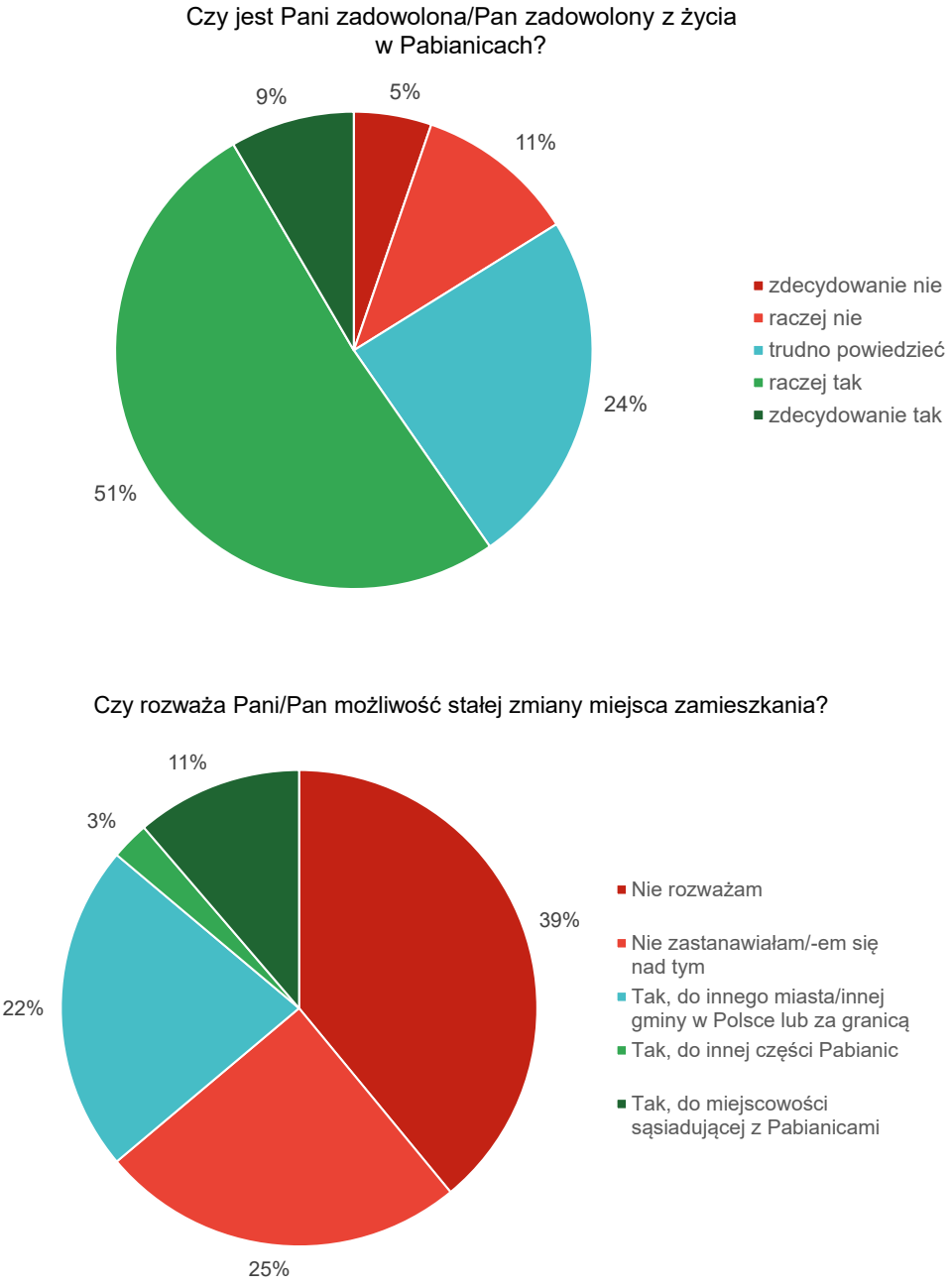

Wykres 1. Zadowolenie z życia mieszkańców Pabianic oraz ich plany dotyczące miejsca zamieszkania

źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

W wyniku transformacji gospodarczej, likwidacji dużych zakładów pracy (w tym przemysłu włókienniczego), zmian demograficznych i rosnącej anonimowości życia miejskiego, w Pabianicach obserwuje się zanikanie więzi społecznych i osłabienie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania. Dotyczy to szczególnie młodzieży oraz nowych mieszkańców, którzy nie mają bezpośredniego kontaktu z lokalnym dziedzictwem za pośrednictwem członków swoich rodzin. Skutkiem tego są m.in. wspomniane wcześniej decyzje mieszkańców o zmianie miejsca zamieszkania. Objawia się to chociażby w ograniczonym poczuciu lokalnego patriotyzmu. Młodzi Pabianiczanie pytani o powody do dumy z mieszkania w Pabianicach mieli z tym zadaniem bardzo duży problem, po namyśle wskazując sportowców oraz popularne na skalę kraju punkty gastronomiczne. Diagnozuje się zatem potrzebę zwiększenia społecznej świadomości na temat tożsamości Pabianic z ich dziedzictwem włókienniczym, historią muzyczną i filmową, życiem i miejscem działalności duchownej św. Maksymiliana Kolbe, twórczością street-artową (np. murale pabianickiego artysty Adama Wirskiego), rzeźbą Pabianki na Starym Rynku. Jednocześnie w Pabianicach funkcjonują liczne, wspomniane wcześniej organizacje pozarządowe, a korzenie części z nich sięgają nawet czasów przedwojennych (np. Cechu Rzemiosł Różnych czy Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów w Pabianicach). Działania w ramach programu powinny być ukierunkowane na wzmacnianie lokalnej tożsamości mieszkańców poprzez świadome i twórcze wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego, symboli miejskich oraz przestrzeni wspólnej.

Pabianice posiadają nieoczywisty, ale realny potencjał turystyki wewnętrznej. Wspomniane wcześniej dziedzictwo włókiennicze, Stary Rynek z rzeźbą Pabianki, murale Adama Wirskiego oraz lokalna gastronomia zyskująca na popularności to tylko przykładowe zasoby miasta. Konieczne jest jednak dogłębne zbadanie tego potencjału i opracowanie spójnego produktu turystycznego, który przyciągnie zarówno mieszkańców, jak i odwiedzających z innych gmin.

Fotografia 5. Warsztaty z młodzieżą w Szkole Podstawowej nr 5 im. G. Piramowicza

Kolejnym ważnym aspektem mieszkania i przebywania na obszarze rewitalizacji jest poczucie bezpieczeństwa. W odpowiedziach respondentów w szczególności zwraca uwagę fakt, że na obniżone poczucie bezpieczeństwa wskazywali młodsi respondenci. Spośród 310 respondentów udzielających odpowiedzi na pytanie o stan bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji jako „zły" lub „bardzo zły" oceniło go 18 osób do 19. roku życia, 4 osoby od 20. do 30. roku życia oraz 18 osób od 31. do 45. roku życia. Osób po 45. roku życia było w tej grupie w sumie 11. Sugeruje to, że największy dyskomfort w zakresie poruszania się po obszarze rewitalizacji odczuwa młodzież oraz dorośli mieszkańcy potencjalnie posiadający dzieci.

Warto nadmienić, że w innej części ankiety dotyczącej głównych problemów na obszarze rewitalizacji mieszkańcy nie skupiali się na kwestiach bezpieczeństwa. Można zatem założyć, że jest to zagadnienie niewymagające bezpośredniej interwencji, lecz do uwzględnienia w programie jako uzupełnienie innych działań. Mieszkańcy wskazywali m.in. na doświetlenie niektórych ulic, Strzelnicy/Parku Wolności i bulwarów (słabe oświetlenie i stan kamienic może powodować poczucie lęku). Wskazali również kilka miejsc obszaru rewitalizacji, na których poczucie bezpieczeństwa jest niższe niż w innych częściach miasta, np. rejony ulic Marii Skłodowskiej-Curie, Ludwika Waryńskiego, Stanisława Moniuszki, Konstantynowskiej oraz Starego Miasta. W

połączeniu z niską estetyką otoczenia oraz ograniczoną widocznością, miejsca te budzą niepokój i wpływają negatywnie na poczucie bezpieczeństwa.

Wśród lokalizacji wskazywanych przez mieszkańców jako nieprzyjazne i budzące obawy, na szczególną uwagę zasługuje wspomniany powyżej Park Wolności, a zwłaszcza jego wschodnia część w sąsiedztwie dawnej strzelnicy. Miejsce to, pomimo swojego potencjału rekreacyjnego, pozostaje niedoinwestowane, słabo oświetlone i rzadko uczęszczane wieczorami. Mieszkańcy zwracają uwagę na wrażenie opuszczenia oraz brak widocznego nadzoru, co wpływa negatywnie na jego postrzeganie, szczególnie przez młodzież i rodziny z dziećmi.

Fotografia 6. Budynki mieszkalne przy ul. Pięknej i Stanisława Moniuszki

Podsumowując, obszar rewitalizacji Pabianic charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem społecznym, wysokim odsetkiem osób starszych, rodzin zagrożonych ubóstwem oraz dzieci i młodzieży potrzebujących wsparcia wychowawczego. Widoczne są deficyty w ofercie dla młodych, dostępie do usług zdrowotnych (w tym psychicznych) i aktywności społecznej. Jednocześnie istnieje znaczący potencjał aktywności obywatelskiej i działań oddolnych – mieszkańcy deklarują gotowość zaangażowania się w działania rewitalizacyjne. Dużą rolę pełnią lokalne NGO, mimo ograniczonych zasobów i barier formalnych.

2.3. Diagnoza zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych

Z rozmów z mieszkańcami, urzędnikami i obserwacji ze spacerów po obszarze rewitalizacji i analizy ankiet wynika, że przestrzeń obszaru rewitalizacji podlega w ciągu ostatnich lat zauważalnej i korzystnej zmianie. Równocześnie jednak istnieje znaczące pole do poprawy jakości i uatrakcyjniania jej oraz wykorzystywania potencjału na rzecz działań o charakterze integracyjnym i włączającym różne grupy mieszkańców.

Wyniki badania ankietowego dotyczącego odbioru najbliższego otoczenia wskazują, że mieszkańcy nie są w pełni usatysfakcjonowani jakością przestrzeni, w której żyją. Na pytanie: „Jak bardzo lubi Pani/Pan przebywać w swoim sąsiedztwie/w swojej okolicy?" tylko 19,9% respondentów zadeklarowało, że bardzo lubi spędzać czas w swoim otoczeniu, a 44,8% odpowiedziało, że po prostu je lubi. Blisko 21% osób zaznaczyło opcję neutralną („ani lubię, ani nie lubię"), a pozostałe odpowiedzi wskazują na mniej lub bardziej wyraźną niechęć do przebywania w swoim sąsiedztwie (w tym: brak spędzania czasu w ogóle lub jego unikanie).

Taki rozkład odpowiedzi potwierdza, że choć część przestrzeni obszaru rewitalizacji została już poprawiona i zyskała zadowolenie mieszkańców, to znaczna część populacji nie ma poczucia identyfikacji ani komfortu związanego z miejscem zamieszkania. Odbiór przestrzeni sąsiedzkiej jako „mało przyjaznej" może wynikać z szeregu czynników: braku zieleni, niedostatecznej czystości, słabego oświetlenia, niskiej jakości infrastruktury rekreacyjnej, zaniedbanych podwórek lub braku bezpiecznych i atrakcyjnych miejsc do spotkań. Zebrane dane wskazują na potrzebę kontynuowania działań związanych z estetyzacją, wyposażeniem i funkcjonalnym zagospodarowaniem przestrzeni wspólnych, tak aby mogły one sprzyjać nie tylko codziennemu użytkowi, ale też integracji społecznej i budowaniu poczucia przynależności do miejsca.

Fotografia 7. Rynek „Na Batorego"

Podczas remontu Starego Rynku w 2023 roku zrealizowano szereg prac, m.in. przebudowano układ drogowy, miejsca parkingowe, chodniki i plac, zamontowano oświetlenie, monitoring oraz elementy małej architektury. Na placu pojawiła się również fontanna oraz dodatkowe nasadzenia. Przedsięwzięcie zostało docenione przez Towarzystwo Urbanistów Polskich – Oddział w Łodzi. W XXI edycji konkursu na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w województwie łódzkim projekt otrzymał wyróżnienie w kategorii „zrewitalizowana przestrzeń publiczna". Z licznych rozmów z mieszkańcami i urzędnikami wynika, że mimo przebudowy Starego Rynku okolica tego miejsca potrzebuje dodatkowych działań. Przede wszystkim zwracano uwagę na potrzebę poprawy jego otoczenia, czyli okalających go kamienic. Mimo remontu, wokół rynku nie pojawiły się także lokale gastronomiczne ani punkty handlowe.

Wśród pabianickich rynków na uwagę zasługuje także tzw. rynek „na Batorego" na rogu ulic Stefana Batorego i Garncarskiej. Niegdyś była to przestrzeń gastronomiczna i handlowa, w której zaopatrywano się w świeże ryby, nabiał i warzywa; dziś jego funkcja jest niejasna i służy okolicznym mieszkańcom jako parking. Oficjalnie plac przestał być rynkiem w 2017 roku. Targowisko przynosiło marginalne dochody i z czasem stało się punktem plenerowego spożywania alkoholu, a mieszkańcy okolicznych domów wyrzucali tam meble i śmieci.

Jednym z zaniedbanych elementów przestrzennych są podwórka kamienic i bloków w centrum Pabianic. Mieszkańcy podczas spacerów i spotkań warsztatowych podkreślali, że te przestrzenie – niegdyś miejsca codziennego kontaktu i integracji sąsiedzkiej – obecnie pełnią rolę zaniedbanych, zabetonowanych placów gospodarczych lub parkingów. Zniszczona infrastruktura, brak zieleni, małej architektury i oświetlenia powoduje, że są one postrzegane jako nieprzyjazne i niebezpieczne. Mieszkańcy zgłaszali potrzebę odnowienia podwórek w formie projektów partycypacyjnych, włączających ich w proces tworzenia funkcjonalnych, zielonych i integracyjnych mikroskwerów.

Fotografia 8. Pabianickie podwórka

Istotnym elementem poprawy jakości przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji jest również dostępność infrastruktury wspierającej codzienne funkcjonowanie mieszkańców, takiej jak toalety publiczne, kosze na śmieci oraz ławki. Brak ogólnodostępnych, czystych i funkcjonalnych toalet szczególnie dotyka osoby starsze, rodziny z małymi dziećmi oraz osoby z niepełnosprawnościami, ograniczając ich aktywność w przestrzeni miejskiej. Z kolei niewystarczająca liczba koszy na śmieci negatywnie wpływa na estetykę i czystość ulic i skwerów,

a brak miejsc odpoczynku (ławek) ogranicza możliwość dłuższego przebywania w mieście, szczególnie dla osób starszych lub poruszających się pieszo. Mieszkańcy podczas spacerów i spotkań warsztatowych wielokrotnie wskazywali potrzebę uzupełnienia infrastruktury podstawowej na bulwarach, w okolicy Starego Miasta oraz wzdłuż ulic handlowych, jako warunek konieczny do tworzenia przestrzeni przyjaznej i dostępnej dla wszystkich.

Ulica Zamkowa pełni szczególną rolę w życiu Pabianic. Jest główną ulicą handlową i to przy niej znajdują się najważniejsze obiekty zarówno historyczne, jak i administracyjne. Codziennie lub kilka razy w tygodniu odwiedza ją prawie 45% mieszkańców miasta, którzy wzięli udział w ankiecie związanej z rewitalizacją Pabianic, załatwiając tam sprawy lub korzystając z usług. Mieści się tu Urząd Miasta, Muzeum Miasta Pabianic, tędy biegnie również linia tramwajowa. Z budynkiem urzędu sąsiaduje również Spółdzielczy Dom Handlowy „Trzy Korony", wzniesiony w latach 70. XX wieku. Ten modernistyczny gmach był niegdyś ważnym ośrodkiem handlowym i miejscem, gdzie mieszkańcy miasta mogli zaopatrzyć się w różnego rodzaju artykuły spożywczo-przemysłowe, najczęściej polskiej produkcji. Obecnie na parterze znajduje się sklep sieci „Społem" i drobne lokale usługowe, natomiast na piętrze mieści się tzw. chiński market.

Fotografia 9. Spółdzielczy Dom Handlowy „Trzy Korony" przy ul. Zamkowej

Przy ul. Zamkowej znaleźć można kilka architektonicznych pereł, które obecnie nie są wykorzystywane i ulegają degradacji. Jedną z nich jest budynek dawnej Tkalni Centralnej z przylegającym magazynem należący do zespołu fabryczno-rezydencjonalnego firmy „Krusche i Ender" (późniejszy „Pamotex"). Ceglane budynki pofabryczne są w rękach prywatnego właściciela, który podjął próbę remontu zabudowań. Modernizacja nie została jednak zakończona, a obiekt położony przy głównej ulicy Pabianic jest rozgrabiany i demolowany. Kolejnym historycznym obiektem przy ul. Zamkowej jest budynek niegdyś będący częścią

składową nieistniejącej już fabryki Rudolfa Kindlera, jednego z pabianickich fabrykantów. Od lat znajdują się w nim m.in. siedziby partii politycznych, dlatego potocznie bywa nazywany „domem partii". Jest on jednym z najstarszych obiektów w mieście. Obecnie budynek niszczeje i wymaga pilnego remontu.

Z rozmów z mieszkańcami i urzędnikami wynika potrzeba kompleksowego ujęcia rozwoju przestrzennego obszaru rewitalizacji. Szczególnie dotyczy to Starego Miasta, ulicy Zamkowej oraz Piasków – obszarów charakteryzujących się silnym rozdrobnieniem funkcjonalnym, niską estetyką przestrzeni wspólnych i brakiem spójności urbanistycznej. Działania rewitalizacyjne powinny być poprzedzone opracowaniem tzw. masterplanów, które umożliwią skoordynowanie inwestycji publicznych i prywatnych oraz wyznaczenie priorytetów przestrzennej transformacji. Należy stwarzać mieszkańcom okazje do poznania przykładów dobrych praktyk, uczestniczenia w warsztatach czy spacerach tematycznych po mieście. Zwiększy to również poczucie związania z miastem i wzmocni lokalny patriotyzm.

Fotografia 10. Uczestnicy warsztatów dla mieszkańców

Pabianice mają bogatą tradycję sportową. To miasto, które wychowało wielu utytułowanych sportowców, m.in. koszykarki Włókniarza, Pawła Janasa (medalistę piłkarskich Mistrzostw Świata i selekcjonera reprezentacji Polski) czy Jadwigę Wajsównę (dwukrotną medalistkę olimpijską w rzucie dyskiem). Miasto posiada bogate zaplecze sportowe, na które składają się obiekty Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji przy ul. gen. Stefana „Grota" Roweckiego (stadion

Włókniarza, korty tenisowe, basen, boisko do piłki nożnej, hala sportowa), boiska do siatkówki plażowej na terenie Lewityna, stadion i hala sportowa Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów oraz „orliki". Zdaniem mieszkańców infrastruktura ta wymaga jednak remontu (np. infrastruktura MOSiR) oraz rozbudowy, np. o dodatkowy rekreacyjny basen ze zjeżdżalniami i jacuzzi lub lodowisko.

Sportowa historia Pabianic i zasoby zarówno kadrowe, jak i infrastrukturalne stwarzają możliwości integracji społecznej przez sport, zwłaszcza młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Dofinansowanie wyjazdów oraz zajęć sportowych daje możliwość wyrównania szans i kształtowania postaw społecznych. Zarówno młodym, jak i starszym mieszkańcom brakuje wielofunkcyjnych miejsc do integracji. Oprócz dedykowanych zajęć sportowych interesariusze podczas warsztatów proponowali również otwarcie dla mieszkańców szkolnych boisk w godzinach pozalekcyjnych oraz uregulowanie kwestii udostępniania miejskich obiektów sportowych przez kluby, aby znieść utrudnienia w wynajmie sal sportowych mieszkańcom. Młodzież podnosiła także problem dofinansowania klubów sportowych i proponowała większe wsparcie dla innych niż piłka nożna, rozwijających się w mieście dyscyplin, takich jak siatkówka, zapasy, sporty wodne czy szermierka.

Rycina 2. Kluczowe przestrzenie oraz obiekty i instytucje publiczne w Mieście Pabianice.

Oznaczenia

obszar rewitalizacji

Stary Rynek

ul. Zamkowa

tereny zieleni

1 Park Juliusza Słowackiego
2 Zielona Górka
3 Park Wolności
4 Bulwar Feliksa Kruschego

obiekty oświaty

1 I Liceum Ogólnokształcące
2 Szkoła Podstawowa nr 14
3 Szkoła Podstawowa nr 2
4 Szkoła Podstawowa nr 5
5 Szkoła Podstawowa nr 15
6 Szkoła Podstawowa nr 1
7 Zespół Szkół Specjalnych nr 5
8 II Liceum Ogólnokształcące
9 Zespół Szkół nr 3
10 Zespół Szkół nr 2
11 Zespół Szkół nr 1
12 Szkoła Podstawowa nr 16
13 Szkoła Podstawowa nr 13
14 Szkoła Podstawowa im. św. Wincentego aPaulo
15 Szkoła Podstawowa nr 8
16 Szkoła Podstawowa nr 17
17 Szkoła Podstawowa i Liceum „Optima"

instytucje kultury

1 Muzeum Miasta Pabianic
2 Miejski Ośrodek Kultury
3 Młodzieżowy Dom Kultury
4 Miejska Biblioteka Publiczna

obiekty sportowe

1 stadion Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów (PTC)
2 stadion MOSiR Włókniarz Pabianice
3 kryte korty tenisowe MOSiR
4 basen i hala sportowa MOSiR
5 hala PTC
6 hala powiatowa
7 hala powiatowa
8 Orlik i boisko przy Zespole Szkół nr 2
9 Orlik i boisko przy I Liceum Ogólnokształcącym

wybrane instytucje publiczne

1 Urząd Miejski
2 Miejsce Centrum Pomocy Społecznej
3 Centrum Seniora
4 Osiedlowy Dom Kultury Pabianickiej Spółdzielni Mieszkaniowej
5 Starostwo Powiatowe

Kultura stanowi istotny wymiar jakości życia w mieście, a jej obecność w przestrzeni publicznej może przyczyniać się do integracji społecznej, budowania lokalnej tożsamości oraz ożywienia gospodarczego. Oferta kulturalna pabianickich instytucji jest bardzo szeroka, mieszkańcy dostrzegają jednak konieczność większego dofinansowania ich działalności i remontów infrastruktury. Mimo funkcjonowania w Pabianicach wielu instytucji kultury – takich jak Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum Miasta Pabianic czy Młodzieżowy Dom Kultury (lokalizacje na rycinie 2) – mieszkańcy sygnalizują, że obecna oferta jest niewystarczająco widoczna i zróżnicowana, a także niedopasowana do potrzeb różnych grup społecznych, szczególnie młodzieży i rodzin z dziećmi.

Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców Pabianic potwierdzają te obserwacje. Na pytanie „Kiedy ostatnio uczestniczyła Pani/uczestniczył Pan w wydarzeniu kulturalnym/sportowym/społecznym kierowanym do mieszkańców Miasta?" tylko 17,7% wskazało, że było to w ubiegłym tygodniu, a kolejne 13,9% – kilka tygodni temu. Aż 17,1% badanych przyznało, że ostatni raz uczestniczyło w takim wydarzeniu około rok temu, a 16,8% ponad rok temu. Z kolei 11,9% respondentów zadeklarowało, że nigdy nie brało udziału w żadnym tego typu wydarzeniu, co świadczy o barierach w dostępie, braku zainteresowania lub niewystarczającej atrakcyjności oferty.

Wykres 2. Uczestnictwo mieszkańców Pabianic w miejskich wydarzeniach

źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

W wypowiedziach uczestników warsztatów i badań terenowych pojawiały się głosy wskazujące na niewidoczność oferty instytucji kultury w przestrzeni miejskiej, zbyt słabą promocję wydarzeń oraz ograniczoną dostępność lokalową – np. trudności w dotarciu do miejsc wydarzeń przez osoby starsze, z niepełnosprawnościami lub rodziny z dziećmi. Dodatkowym ograniczeniem bywa niedostateczne finansowanie sektora kultury, co przekłada się na ograniczoną liczbę wydarzeń, niedoposażenie infrastruktury oraz trudności w organizacji nowoczesnych, angażujących form uczestnictwa (np. koncerty plenerowe, festiwale, spektakle, open mic, stand-upy, pokazy filmowe, działania street-artowe).

Zidentyfikowane potrzeby mieszkańców wskazują na konieczność wzmocnienia lokalnej infrastruktury kultury oraz zwiększenia dostępności oferty kulturalnej, zarówno poprzez uatrakcyjnienie jej treści, jak i rozszerzenie form (np. działania plenerowe, działania integracyjne, aktywność w podwórkach i parkach). Istotne jest również promowanie uczestnictwa w kulturze jako wartości wspólnotowej oraz wykorzystanie wydarzeń kulturalnych jako narzędzia do budowania tożsamości lokalnej, przeciwdziałania izolacji społecznej i aktywizacji grup szczególnie narażonych na wykluczenie (młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami).

Przestrzeń obszaru rewitalizacji ulega stopniowej poprawie (np. Stary Rynek, Lewityn), lecz wciąż brakuje miejsc przyjaznych do przebywania, zieleni, punktów usługowych i estetycznej spójności. Ulice, podwórka, rynki i przestrzenie wspólne wymagają uporządkowania, poprawy oświetlenia i modernizacji, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup. Problemem jest również niedobór infrastruktury wypoczynkowej i słaba integracja funkcji społecznych i kulturalnych. Mieszkańcy mają ograniczoną identyfikację z miejscem, konieczne są zatem działania wzmacniające tożsamość lokalną i aktywizujące w przestrzeni publicznej w mieście. Działania podejmowane w ramach programu rewitalizacji powinny dążyć do tego, aby oferta rodzimych placówek kultury mogła stanowić alternatywę dla oferty sąsiedniej Łodzi.

2.4. Diagnoza zjawisk gospodarczych

Gospodarka Pabianic ma zróżnicowany charakter, choć nadal widoczne są w niej silne wpływy historycznego dziedzictwa przemysłowego, zwłaszcza związanego z włókiennictwem i produkcją. Mimo utraty i regresu dużych zakładów po transformacji ustrojowej, takich jak Pamotex (Pabianickie Zakłady Przemysłu Bawełnianego) i Fabryka Papieru, miasto zachowało potencjał przemysłowy i usługowy. W strukturze gospodarczej miasta przeważają mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, działające głównie w branżach przetwórstwa przemysłowego, handlu, usług budowlanych, transportowych i gastronomicznych. Istotną rolę odgrywa sektor usług lokalnych, czyli drobne sklepy (handel detaliczny), naprawy i gastronomia. Rozwijają się także firmy z zakresu

nowoczesnych technologii i produkcji specjalistycznej (automatyka przemysłowa, mechatronika), co jest niewątpliwym atutem miasta. Większe firmy produkcyjne z kapitałem zagranicznym zlokalizowane są poza granicami terenów objętych programem, głównie w okolicach ul. Partyzanckiej.

Fotografia 11. Zabudowania dawnego Pamotexu przy ul. Zamkowej

Na obszarze rewitalizacji dominują małe lokalne przedsiębiorstwa. Ulica Warszawska i Zamkowa są historycznymi i komunikacyjnymi kręgosłupami miasta, lecz w ostatnich latach nastąpiła tam wyraźna stagnacja handlowa. Wiele lokali stoi pustych, maleje liczba punktów gastronomicznych, a przestrzeń publiczna miejscami wymaga estetyzacji. Wygląd przestrzeni wpływa bezpośrednio na atrakcyjność gospodarczą i społeczną tego miejsca. Mieszkańcy zauważają zjawisko upadania lokalnych biznesów. Widoczna jest ekspansja sieciowych sklepów osiedlowych oraz dyskontów. Brakuje miejsc do rozrywki oraz wypoczynku, np. dyskotek i kawiarni co sprawia, że młodzież wieczorami podróżuje najczęściej do Łodzi, by korzystać z tamtejszych lokali.

Obszar rewitalizacji cechuje się osłabieniem aktywności gospodarczej, spadkiem atrakcyjności handlowo-usługowej oraz ograniczoną obecnością młodych przedsiębiorców i innowacyjnych lokalnych inicjatyw. Bezrobocie rejestrowane w Pabianicach jest wyższe niż średnia dla kraju i w 2024 r. wynosiło 6,0%. Wyzwaniem w kontekście migracji zarobkowej jest bliskość Łodzi i

położenie w granicach metropolitalnego rynku pracy. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Pabianicach w 2023 roku wynosiło ok. 6 350 zł, co odpowiada niecałym 84% dla Polski. W Łodzi było to o ponad 1 000 zł więcej, nie dziwi zatem dodatnie saldo przyjeżdżających do pracy spoza tego miasta, w tym także Pabianiczan. Pabianice potrzebują bardziej efektywnego powiązania edukacji zawodowej z potrzebami rynku pracy, np. poprzez tworzenie klas patronackich, praktyk i projektów uczniowskich.

Problemem jest degradacja części terenów poprzemysłowych i ograniczone ich zagospodarowanie, np. niszczejące i rozgrabiane pustostany po byłych zakładach, położone w centrum miasta. Pabianice borykają się także z odpływem młodych mieszkańców oraz niskim poziomem przedsiębiorczości wśród osób w wieku 18-29 lat. Brakuje im nie tylko kapitału, ale i wsparcia instytucjonalnego. Miasto dysponuje także ograniczonymi zasobami lokalowymi oraz infrastrukturalnymi dla start-upów i młodych firm.

Wzmacnianie potencjału organizacji takich jak Cech Rzemiosł Różnych może być odpowiedzią na niedobór przestrzeni edukacyjnych i szkoleniowych dla osób dorosłych i młodzieży. Cech posiada długoletnią tradycję i silne zakorzenienie w lokalnej tkance gospodarczej. Jego działalność koncentruje się wokół wspierania rozwoju zawodowego, promowania rzemiosła i przekazywania kompetencji między pokoleniami. Posiada również infrastrukturę lokalową, która – po odpowiednim dostosowaniu – może pełnić funkcję sal szkoleniowych, warsztatowych i przestrzeni do edukacji formalnej oraz nieformalnej.

Fotografia 12. Jeden z murali lokalnego artysty KRUKA (Adama Wirskiego)

Z punktu widzenia procesów rewitalizacyjnych, Cech dysponuje potencjałem jako lokalny operator edukacji zawodowej, mogący współpracować z Urzędem Miejskim, szkołami branżowymi oraz przedsiębiorcami. Zgłaszany przez przedsiębiorców deficyt w zakresie szkoleń

praktycznych, doszkalania zawodowego i przekwalifikowań zawodów rzemieślniczych (np. w zakresie stolarstwa, elektryki, hydrauliki czy fryzjerstwa) wskazuje na realną potrzebę rozwijania takiego zaplecza. W warunkach lokalnego rynku pracy, gdzie dominuje sektor małych i średnich przedsiębiorstw, Cech może odegrać większą rolę w budowie dualnych modeli kształcenia, które łączą naukę z praktyką zawodową. Obserwowany odpływ młodzieży do większych ośrodków miejskich oraz spadek zainteresowania tradycyjnymi zawodami potwierdzają potrzebę tworzenia atrakcyjnych i nowoczesnych form edukacji zawodowej. Działania w ramach programu rewitalizacji powinny uwzględniać ten zasób instytucjonalny, który – jako podmiot o silnej tożsamości i zaufaniu społecznym – może stanowić istotny element sieci współpracy na rzecz aktywizacji zawodowej i integracji międzypokoleniowej. Warto zaznaczyć, że w badaniu ankietowym jedna czwarta respondentów wskazała na konieczność wsparcia przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji, jest to zatem społecznie dostrzegalny element poprawy jakości życia Pabianiczan.

W trakcie badania ankietowego skierowanego do lokalnych interesariuszy, w tym również przedsiębiorców działających na obszarze rewitalizacji, zidentyfikowano szereg barier utrudniających prowadzenie działalności gospodarczej. W badaniu udział wzięło kilkunastu przedstawicieli lokalnego biznesu, reprezentujących różne branże i lokalizacje w centrum Pabianic oraz na jego obrzeżach. Ich głosy rzucają światło na praktyczne problemy związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstw w zdegradowanych przestrzeniach miejskich.

Jednym z częściej wskazywanych problemów był utrudniony dostęp do lokali usługowych, wynikający z nieprzystosowanej lub zaniedbanej infrastruktury drogowej i technicznej. Przedsiębiorcy sygnalizowali m.in. brak miejsc parkingowych w bezpośrednim otoczeniu lokali, co zniechęca klientów i negatywnie wpływa na atrakcyjność lokalizacji. Wskazywano również na niedostateczny stan dróg dojazdowych, w szczególności w rejonach ul. Nowowolskiej i ul. Granicznej, gdzie działalność prowadzona jest w sąsiedztwie żwirowni i terenów poprzemysłowych. Ograniczona dostępność do przepompowni ścieków oraz niestabilna infrastruktura techniczna dodatkowo komplikują codzienne funkcjonowanie firm. Przedsiębiorcy zwracali także uwagę na wysokie koszty najmu lokali użytkowych, które są niewspółmierne do osiąganych przychodów. W połączeniu z innymi trudnościami – jak spadek liczby klientów, ograniczony ruch pieszy w niektórych częściach miasta oraz brak przestrzeni do ekspozycji oferty – prowadzi to do wyraźnych spadków obrotów. Dla części firm może to oznaczać zagrożenie utratą płynności finansowej, ograniczanie zatrudnienia lub konieczność relokacji działalności poza centrum miasta. Zgłaszane trudności wskazują na istotne wyzwania w zakresie utrzymania i rozwoju funkcji gospodarczych na obszarze rewitalizacji. Pogarszający się stan infrastruktury

technicznej, niska jakość przestrzeni publicznych wokół lokali oraz niewystarczająca oferta wspierająca rozwój przedsiębiorczości mogą skutkować dalszym osłabieniem tkanki usługowo-handlowej w śródmieściu Pabianic.

Podsumowując, lokalna gospodarka mierzy się z problemami infrastrukturalnymi (np. brak dostępu do lokalu, parkingów, awaryjna przepompownia, dojazdy), wysokimi kosztami wynajmu i spadkiem obrotów w części usług. Strefa gospodarcza wymaga lepszej obsługi komunikacyjnej i technicznej. Zidentyfikowano też potrzebę współpracy z sektorem rzemiosła i instytucjami takimi jak Cech Rzemiosł Różnych, które mogą odegrać ważną rolę w kształceniu zawodowym i rozwoju oferty edukacyjno-szkoleniowej dla młodzieży i dorosłych. W strukturze gospodarczej dominuje drobna działalność usługowa, z potencjałem do wzmocnienia przez inwestycje i lepsze zagospodarowanie przestrzeni komercyjnej.

2.5. Diagnoza zjawisk środowiskowych

Obszar rewitalizacji Pabianic obejmuje istotne dla mieszkańców zasoby zieleni miejskiej, m.in. Park Wolności, fragmenty bulwarów nad Dobrzynką prowadzące do Lewityna, skwery takie jak Zielona Górka, czyli Park Jordanowski, Skwer im. Bolesława Pietrzaka i Skwer Zygmunta Lubońskiego oraz zieleń towarzysząca na Piaskach. Lewityn, Park Wolności i bulwary to miejsca, w których mieszkańcy chętnie przebywają i spacerują. Z odpowiedzi mieszkańców udzielonych w ramach ankiety wynika, że cenią sobie zieleń, ciszę i spokój swojego miejsca zamieszkania, są to zatem walory, które warto zachować w dobrym stanie.

Fotografia 13. Tereny zieleni w mieście – Park Słowackiego

O stanie środowiska na obszarze rewitalizacji z perspektywy mieszkańców świadczy szczególnie dostępność oraz jakość terenów zieleni. Mieszkańcy mają jednak zastrzeżenia co do degradacji niektórych ogólnodostępnych terenów zieleni, stanu zieleni osiedlowej i sposobu jej utrzymania. Świadczą o tym m.in. odpowiedzi ankietowe mieszkańców dotyczące problemów występujących na obszarze rewitalizacji. Wśród wskazań respondentów pojawiały się opinie, że na obszarze rewitalizacji: powinno być więcej zieleni (np. na ul. Zamkowej), brakuje terenu rekreacyjnego w centrum miasta, widoczne jest zjawisko „betonozy" (jako przykład podano plac przy kościele pw. Świętego Mateusza Apostoła i Ewangelisty i świętego Wawrzyńca Męczennika). Oznacza to, że istnieje potrzeba kontynuacji działań dotyczących tworzenia i odnawiania terenów zielonych w różnych częściach obszaru rewitalizacji. Za zasadne należy uznać m.in. inwestycje w błękitno-zieloną infrastrukturę, ogrody deszczowe, łąki kwietne, naturalne place zabaw i tym podobne. Ciągłość działań Urzędu Miejskiego w Pabianicach w tym zakresie oraz umiejętność łączenia różnych źródeł finansowania inwestycji stanowią ważny potencjał w zakresie realizacji przyszłych przedsięwzięć. Co bardzo istotne, przedsięwzięcia takie stanowią równocześnie działanie na rzecz poprawy jakości życia, oraz zapobiegają negatywnym skutkom zmiany klimatu.

Zasoby i walory przyrodnicze znajdujące się na obszarze rewitalizacji należy uznać za ważny potencjał przy planowaniu i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W uzasadnionych

przypadkach ich wdrażanie będzie każdorazowo opierało się o właściwe przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody[6] oraz przepisy odrębne, jak i przepisy prawa wspólnotowego. Na obszarze rewitalizacji nie występują obszary ochrony przyrody. Z danych udostępnianych przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska wynika, że na tym terenie mamy do czynienia jedynie z pomnikami przyrody. Trzy chronione drzewa znajdują się na terenie Cmentarza Ewangelickiego przy parkingu od ul. Ewangelickiej, kolejne trzy znajdziemy w Parku im. Juliusza Słowackiego, i następne na terenie kościoła pw. Świętego Floriana Męczennika przy ul. Warszawskiej i Kaplicznej. Na uwagę zasługują także dwie aleje dębów szypułkowych ciągnące się wzdłuż Rodzinnych Ogrodów Działkowych „Wrzos" oraz Rodzinnych Ogrodów Działkowych im. Stanisława Staszica przy ul. Zagajnikowej. Znajdują się one w południowo-zachodniej części obszaru rewitalizacji; obie aleje mierzą około 300 metrów i łącznie znajduje się przy nich 110 drzew.

Rycina 3. Formy ochrony przyrody w Pabianicach – dane GDOŚ .

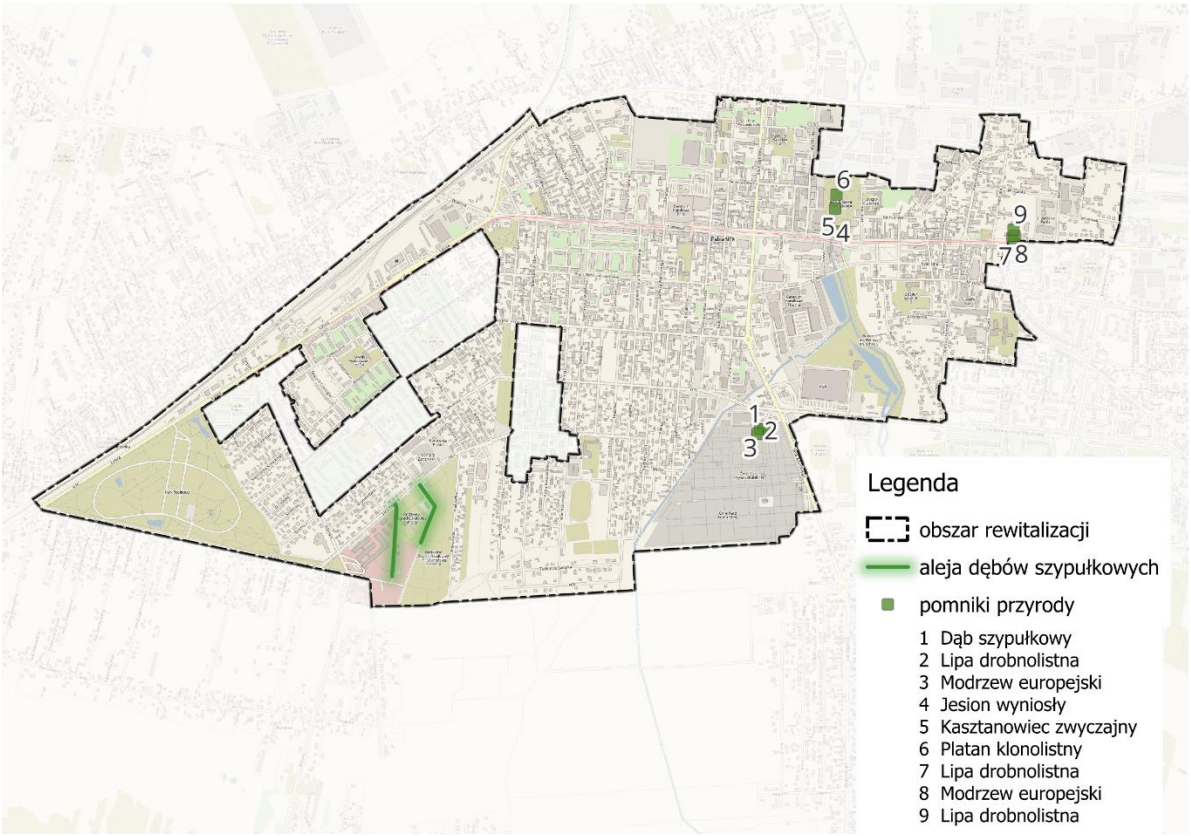

Istotnym uwarunkowaniem związanym z planowaniem i realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest konieczność uwzględnienia wymogów wynikających z przepisów ustawy z

[6] Tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.

dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne[7] oraz przepisów odrębnych. Są to m.in. zakazy, nakazy i ograniczenia dotyczące: egzekwowania ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym, ochrony przed zagrożeniami dla ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków, a także zarządzania ryzykiem powodziowym. Podmioty odpowiedzialne w ostatnich latach za zamawianie, wykonywanie i odbieranie inwestycji prowadzonych na obszarze rewitalizacji dysponują doświadczeniem, które zapewnia stosowanie rozwiązań technicznych i procedur uwzględniających wszelkich uwarunkowania wynikające z występowania na obszarze rewitalizacji cieków wodnych – Pabianki i Dobrzynki. Na obszarze rewitalizacji nie występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz ryzyka wystąpienia powodzi.

Fotografia 14. Bulwar im. Feliksa Kruschego biegnący wzdłuż Dobrzynki

Na obszarze rewitalizacji dostrzegalne są symptomy zmian klimatycznych i ich lokalnych skutków, m.in. przegrzewanie przestrzeni miejskich w upalne dni, brak retencji wody opadowej oraz niska jakość zieleni miejskiej. Problemy te nasilają się szczególnie na obszarach intensywnie zabudowanych i uszczelnionych (zabetonowanych), gdzie brakuje cienia, trawniki są wysychające, a przestrzeń nie pełni funkcji regulacyjnej dla mikroklimatu. Jednocześnie zauważalne jest społeczne zainteresowanie rozwiązaniami środowiskowymi. Na konieczność

[7] T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, 1089, 1473.

prowadzenia działań związanych z ochroną środowiska wskazała w ankiecie jedna trzecia mieszkańców, z czego ponad 70% w wieku od 19 do 30 lat. Należy dbać o poziom wiedzy i świadomości dotyczącej wyzwań klimatycznych, działań proekologicznych oraz znaczenia lokalnego środowiska przyrodniczego. Brak spójnej narracji edukacyjnej i działań praktycznych (np. ogrodów społecznych, terenowych zajęć edukacyjnych) ogranicza możliwość kształtowania postaw sprzyjających odpowiedzialności za wspólną przestrzeń i środowisko naturalne.

Stan powietrza w Polsce uwarunkowany jest zarówno przez niską emisję pochodzącą z nieefektywnych źródeł ciepła, jak i przez ruch samochodowy. Często ten ostatni jest także najważniejszym źródłem hałasu. Nie inaczej jest w przypadku Pabianic, które położone są w sąsiedztwie ważnych dróg szybkiego ruchu – ekspresowej trasy S14, drogi S8 oraz dróg krajowych nr 71 (biegnącej przez obszar rewitalizacji) i nr 91. Choć inwestycja w obwodnicę miasta miała odciążyć centrum, w praktyce niektóre odcinki przyległe do terenów zabudowy mieszkaniowej nie zostały wyposażone w pełne zabezpieczenia akustyczne. W konsekwencji część mieszkańców sąsiednich rejonów (w szczególności zachodnich obrzeży miasta) może doświadczać zwiększonego poziomu hałasu generowanego przez ruch pojazdów ciężarowych i samochodów osobowych poruszających się z dużą prędkością.

Na terenie miasta zlokalizowana jest jedna stacja pomiaru jakości powietrza zarządzana przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) przy ul. Konstantynowskiej (na granicy obszaru rewitalizacji). Stanowisko mierzy zanieczyszczenia związane z występowaniem pyłu zawieszonego PM10, tlenku i tlenków azotu, dwutlenku azotu oraz ozonu. Na obszarze rewitalizacji znajdują się również stacje niskokosztowe mierzące jakość powietrza, m.in. przy Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej Pabian-Med.

Na poniższym wykresie (wykres 3) przedstawiono wyniki dobowych pomiarów pyłu zawieszonego PM10 zanotowanych przez stację GIOŚ w okresie od 1 września 2024 r. do 1 maja 2025 r. (sezon grzewczy z marginesem). Zgodnie z wytycznymi GIOŚ poziom dopuszczalny PM10 w ciągu doby to 50 $\mu g/m^3$ (na wykresie zaznaczony czerwoną linią). Dopuszczalna częstość przekraczania poziomu dopuszczalnego w roku kalendarzowym to 35 razy. Dla stacji pomiarowej w Pabianicach w analizowanym okresie poziom pyłu zawieszonego PM10 został przekroczony 53 razy, czyli 1,5 razy więcej niż dopuszczają to polskie normy.

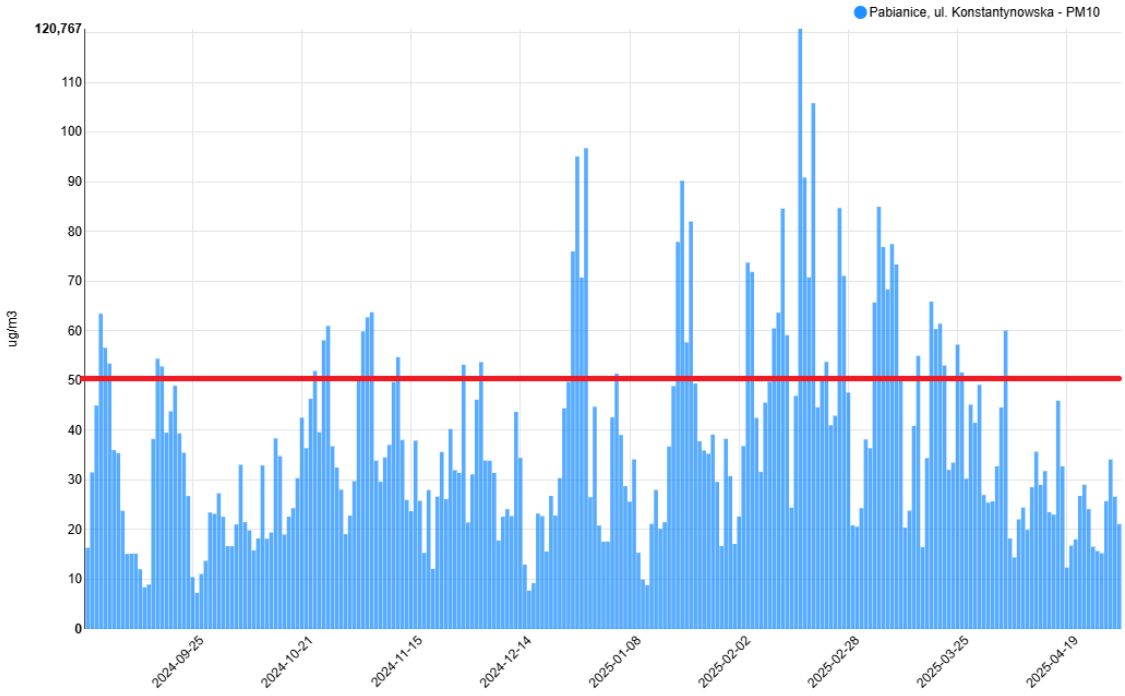

Wykres 3. Poziom pyłu zawieszonego PM10 na stacji pomiarowej w Pabianicach przy ul. Konstantynowskiej w okresie od 01.09.2024 do 01.05.2025

źródło: dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (https://powietrze.gios.gov.pl/)

Pył zawieszony PM10 to mieszanina drobnych cząstek stałych i ciekłych zawieszonych w powietrzu, których średnica nie przekracza 10 mikrometrów. PM10 jest szkodliwy, ponieważ może dostawać się do dróg oddechowych i płuc, powodując podrażnienia, kaszel, a także zaostrzenie objawów alergii i chorób układu oddechowego. Długotrwała ekspozycja na wysokie stężenia PM10 może prowadzić do poważniejszych problemów zdrowotnych, takich jak choroby układu krążenia, a nawet nowotwory. Przekroczenie dopuszczalnej liczby dni z nadmiernym stężeniem (53 zamiast maksymalnie 35) oznacza, że mieszkańcy Pabianic są trwale narażeni na niezdrowe powietrze w sezonie grzewczym.

Wyniki wskazują na źródła problemu, jakimi są m.in. niska efektywność energetyczna budynków (stare kamienice, nieocieplone domy, straty ciepła), wysoki udział indywidualnych pieców węglowych i „kopciuchów” – typowych dla starszych dzielnic, a także transport samochodowy w centrum o gęstej zabudowie. Te czynniki nakładają się na siebie i pogłębiają problem w strefach objętych rewitalizacją (Śródmieście, Stare Miasto). Dane z wykresu jasno pokazują, że zanieczyszczenie powietrza należy do kluczowych problemów Pabianic, co powinno zostać uwzględnione w programie rewitalizacji. Realizacja działań takich jak głęboka modernizacja budynków, wymiana pieców, przyłączanie zabudowań do miejskiej sieci ciepłowniczej, rozwój zieleni oraz działania edukacyjne skierowane do mieszkańców, nie tylko zmniejszą liczbę dni z

przekroczeniami PM10, ale również poprawią atrakcyjność miasta, zdrowie mieszkańców i jakość przestrzeni publicznej.

Na obszarze Pabianic nie opracowano jak dotąd miejskiej mapy akustycznej, co wynika m.in. z liczby mieszkańców nieprzekraczającej ustawowego progu 100 tysięcy osób. Tym samym brak jest systematycznego pomiaru hałasu drogowego, który pozwalałby na ocenę skali zjawiska. Problem hałasu może dotyczyć nie tylko centralnych ulic Pabianic, takich jak ul. Zamkowa czy ul. Łaska, ale również ul. Jutrzkowickiej, a także obszarów sąsiadujących z większymi ciągami komunikacyjnymi o charakterze regionalnym i krajowym. Brak ekranów akustycznych, zieleni izolacyjnej oraz stosunkowo bliska zabudowa mieszkaniowa sprzyjają przenikaniu hałasu do wnętrz budynków i przestrzeni podwórkowych.

2.6. Diagnoza zjawisk technicznych

Podstawowym wyzwaniem w odniesieniu do sfery technicznej pozostaje na obszarze rewitalizacji poprawianie stanu zasobu mieszkaniowego oraz rozwijanie segmentu budownictwa społecznego. Podczas spotkań i warsztatów zwracano uwagę na zły stan techniczny lokali mieszkalnych, wiele pustostanów, zawalające się strychy, brak mediów i kanalizacji, a nawet toalet.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki ilustrujące kryzysową sytuację w sferze technicznej na obszarze rewitalizacji (2023)

Nazwa wskaźnika	**Średnie wartości wskaźnika**	
	Miasto Pabianice	Obszar rewitalizacji
Liczba mieszkań komunalnych bez c.o. i c.w.u. / 1000 mieszkańców	48	106
Liczba mieszkań komunalnych bez łazienki i/lub wc / 1000 mieszkańców	35	81

Źródło: Diagnoza i wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Pabianic

W granicach obszaru rewitalizacji przebiega część sieci ciepłowniczej obsługiwanej przez Zakład Energetyki Cieplnej (ZEC), zasilającej budynki mieszkalne i użyteczności publicznej. W ostatnich latach odnotowano szereg działań modernizacyjnych prowadzonych przez Zakład, m.in. wymianę ponad 1300 m ciepłociągów na osiedlach Bugaj i Piaski (lato 2024 r.), a następnie kolejny etap wymiany obejmujący ponad 2000 m rur (wiosna 2025 r.). Ponadto realizowano modernizację sieci przy ul. gen. Stefana „Grota" Roweckiego/Bugaj (ok. 490 m). Tego rodzaju modernizacje zwiększają efektywność sieci, zmniejszają awaryjność, ograniczają straty ciepła oraz poprawiają jakość powietrza, co bezpośrednio przekłada się na komfort mieszkańców obszaru rewitalizacji i redukcję uciążliwości technicznych. Przykłady ostatnich modernizacji pokazują, że istnieje

potrzeba kontynuacji działań, w tym rozszerzenia zasięgu sieci, w szczególności w centralnej części obszaru rewitalizacji obejmującej m.in. ul. Zamkową oraz Warszawską wraz z sąsiednimi ulicami. Dodatkowo, Miasto Pabianice i ZEC współrealizują programy wsparcia dla mieszkańców wymieniających piece „kopciuchowe", poprzez miejski program dotacji (do 10 000 zł) i wpisują się w ogólnopolski program „Ciepłe Mieszkanie".

Obszar rewitalizacji Pabianic obejmuje w dużej mierze starą zabudowę mieszkaniową oraz obiekty publiczne powstałe przed 1980 rokiem, które charakteryzują się niską efektywnością energetyczną oraz mające problemy z dostępnością do sieci wodno-kanalizacyjnej. Problem ten dotyka w szczególności mieszkańców kamienic komunalnych, lokali w najmie socjalnym i zasobów wspólnot mieszkaniowych o ograniczonych możliwościach finansowych. Występują tu liczne budynki wielorodzinne z nieocieplonymi ścianami zewnętrznymi, nieszczelną stolarką okienną oraz przestarzałymi systemami grzewczymi (np. przy ul. Łąkowej, Ludowej, Stanisława Moniuszki, marsz. Józefa Piłsudskiego), co przekłada się zarówno na wysokie koszty ogrzewania, jak i niską jakość powietrza w sezonie grzewczym. W Pabianicach istnieją lokale mieszkalne nieposiadające łazienek. Niezbędna jest dokładna inwentaryzacja lokali, które wymagają głębokiej modernizacji technicznej i wykonania remontów, np. pokrycia dachowego, elewacji, wymiany źródeł ciepła i modernizacji instalacji.

Fotografia 15. Miejski Ośrodek Kultury im. Zbigniewa Herberta w Pabianicach po częściowym remoncie elewacji

Działania rewitalizacyjne powinny wspierać proces termomodernizacji i skanalizowania jako element łączący cele środowiskowe, społeczne i zdrowotne, redukując ubóstwo energetyczne, poprawiając komfort życia mieszkańców i wpływając na estetykę tkanki miejskiej. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj ciąg 4 budynków o funkcji mieszkalno-usługowej przy ulicy Zamkowej (tzw. Jamnik, między ul. Stanisława Wyspiańskiego a ul. Stefana kard. Wyszyńskiego), zlokalizowany nieopodal Kościoła Najświętszej Maryi Panny Różańcowej. Kompleksowej modernizacji wymaga również elewacja oraz wnętrze Komendy Powiatowej Policji przy ul. Stefana Żeromskiego.

Obok poprawy standardu technicznego istniejącego zasobu mieszkaniowego pojawia się potrzeba rozwoju tego zasobu, zarówno pod kątem mieszkań komunalnych, jak i lokali przeznaczonych dla młodych mieszkańców, samotnych rodziców i osób starszych. Brak nowych mieszkań w centrum miasta, wysokie koszty najmu i niewystarczająca liczba dostępnych lokali powoduje presję migracyjną, szczególnie wśród osób w wieku produkcyjnym. Tworzenie nowych zasobów mieszkaniowych mogłoby stać się elementem przeciwdziałania odpływowi ludności z Pabianic oraz wzmacniania wielopokoleniowych więzi sąsiedzkich.

Oprócz działań związanych z rozwojem mieszkalnictwa, na obszarze rewitalizacji istnieją potrzeby w zakresie poprawiania stanu technicznego infrastruktury drogowej, w tym ciągów pieszych i rowerowych. W centrum miasta wciąż znaleźć można nieutwardzone drogi (ul. Adama Mickiewicza, ul. Juliusza Słowackiego), remontu wymagają chodniki oraz zapadnięte studzienki kanalizacyjne. Część nawierzchni w mieście jest brukowana, np. ul. Garncarska od rynku „Na Batorego" do Zespołu Szkół Nr 3 im. Legionistów Miasta Pabianic. Na obszarze rewitalizacji brakuje również oświetlenia ulicznego, zwłaszcza przy ul. Olszynowej i Topolowej w przejściu podziemnym. Remontom infrastruktury drogowej powinny towarzyszyć także inwestycje przez odtworzenie terenów zielonych w pasach drogowych, aby zmniejszać wpływ ruchu samochodowego na klimat i środowisko. Podczas warsztatów mieszkańcy wskazali również na problemy z bezpieczeństwem związane z ruchem drogowym. Szczególną uwagę zwrócono na ul. Łaską (fragment od stacji paliw Orlen w stronę miejscowości Chechło Pierwsze) oraz ul. Jutrzkowicką (od cmentarza w kierunku Pawlikowic) ze względu na rozwijanie dużych prędkości przez kierowców.

Fotografia 16. Ulica Garncarska, po prawej budynek mieszkalny w złym stanie technicznym

Brakuje również polityki parkingowej i nowych miejsc do zaparkowania pojazdów, np. wzdłuż Parku Wolności od strony ul. 15 Pułku Piechoty „Wilków". Mieszkańcy zwracali uwagę także na problemy z parkowaniem przy Pabianickim Centrum Medycznym (zwanym szpitalem) oraz przy Nowym Rynku i cmentarzu. Wykroczenia spowodowane nieprawidłowym parkowaniem powodują duże problemy w przemieszczaniu się mieszkańców chodnikami, a z drugiej strony powodują konieczność większej liczby interwencji Straży Miejskiej i Policji.

Oprócz działań związanych z rozwojem mieszkalnictwa, na obszarze rewitalizacji istnieją potrzeby w zakresie opracowywania niezbędnej dokumentacji oraz ciągłego poprawiania stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej oraz stanu technicznego infrastruktury drogowej, w tym ciągów pieszych i rowerowych. Działania te wymagają stałego dostosowywania modernizowanych przestrzeni i obiektów do wymagań osób ze szczególnymi potrzebami oraz uwzględniania innowacyjnych, przyjaznych klimatowi i efektywnych energetycznie rozwiązań technologicznych.

Istotnym wyzwaniem w zakresie stałego poprawiania dostępności usług publicznych i ułatwiania poruszania się po obszarze rewitalizacji jest rozwijanie transportu publicznego oraz infrastruktury pieszo-rowerowej. Uczniowie najczęściej podróżują transportem publicznym (ponad 60%), pieszo

lub samochodem (jako pasażerowie). Osoby pracujące częściej poruszają się samochodami (70% respondentów w tej grupie).

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zagadnienie transportu publicznego. W Pabianicach obejmuje on sieć tramwajową, komunikację autobusową oraz połączenia kolejowe. Jednym z kluczowych filarów transportu publicznego w Pabianicach jest linia tramwajowa nr 41 łącząca miasto z Łodzią. Po gruntownej modernizacji trasa została ponownie uruchomiona 1 lipca 2023 roku. Tramwaj zapewnia mieszkańcom szybki i wygodny przejazd do Ksawerowa i centrum Łodzi – spod Urzędu Miejskiego w Pabianicach na Plac Niepodległości w Łodzi dojechać można w ok. 30-40 minut. Aby ułatwić dostęp do tramwaju mieszkańcom osiedla Bugaj, we wrześniu 2023 roku uruchomiono linię autobusową A41 dowożącą mieszkańców do linii tramwajowej.

Uzupełnieniem linii tramwajowej jest sieć komunikacji autobusowej obsługiwanej przez Miejski Zakład Komunikacyjny Sp. z o.o. (MZK Pabianice). Funkcjonuje 14 linii autobusowych MZK, w tym 8 linii miejskich (oznaczonych numerami od 1 do 7 oraz linia A41) oraz 6 linii podmiejskich (oznaczonych numerami 260-263, 265 i linia T). Linie podmiejskie obsługują gminy: Pabianice (linie 260, 261, 262, 265), Ksawerów (linie 263 i T), Rzgów (linia T) oraz Dłutów (linia 265). Dodatkowo, funkcjonuje międzymiastowa linia D z Pabianic do Łasku, obsługiwana przez Zakład Komunikacji Miejskiej w Łasku (ZKM Łask) oraz linia nocna N4B z Pabianic do Łodzi, obsługiwana przez MPK-Łódź.

Podczas pogłębionych wywiadów mieszkańcy zwracali uwagę m.in. na potrzebę zwiększenia podaży usług przewozowych (m.in. oczekiwanie zwiększenia liczby kursów linii 2 na Zatorze) oraz na problem z komunikacją poza miastem. Mieszkańcy postulują m.in. zwiększenie liczby kursów linii 262 oraz wydłużenie jej trasy wgłąb gminy Pabianice (w kierunku Żytowic i Janowic), uruchomienie połączeń do Hermanowa i Rydzyn oraz zwiększenie liczby kursów linii 265 w kierunku Dłutowa.

Ważnym elementem oferty transportowej jest również kolej, która umożliwia bezpośrednie połączenia z Łodzią, Sieradzem, ale także Warszawą i Wrocławiem. Dodatkowo dzięki Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej mieszkańcy mają dostęp do szybkich i częstych połączeń ze stolicą województwa. Uczniowie mieszkający po północnej stronie torowiska w okolicach ul. Karniszewickiej, którzy uczą się na obszarze rewitalizacji, zwracali uwagę na problem z przejazdem kolejowym przy ul. Torowej oraz Lutomierskiej, proponując budowę tunelu lub wiaduktu. Mieszkańcom brakuje również bezpośredniego połączenia kolejowego do Łodzi Fabrycznej.

Rower nie jest w Pabianicach popularnym środkiem transportu – wskazało go jedynie 4% wszystkich respondentów. Prawdopodobnie wykorzystywany jest częściej w celach rekreacyjnych niż komunikacyjnych. Może być to spowodowane niewystarczającą infrastrukturą rowerową i brakiem spójnej sieci dróg rowerowych w mieście. Potwierdzają to odpowiedzi mieszkańców na inne pytanie ankiety, dotyczące kierunków działań najbardziej wskazanych do realizacji. Odpowiedź „rozwój systemu spójnych tras rowerowych" wybrało ponad 25% wszystkich ankietowanych. Działanie to może być jednak trudne w realizacji ze względu na strukturę przestrzenną miasta i w większości wąskie ulice. Podczas spotkań w szkołach młodzież zwracała uwagę na niebezpieczeństwo poruszania się rowerem zwłaszcza na ul. Zamkowej, gdzie barierki przy przystankach tramwajowych zasłaniają widoczność kierowcom i utrudniają dostrzeżenie pieszych oraz rowerzystów.

Wsłuchując się w głos mieszkańców dotyczący funkcjonowania komunikacji publicznej, zasadne jest przeprowadzenie kompleksowych badań ruchu i zachowań komunikacyjnych mieszkańców w celu wdrażania idei zrównoważonej mobilności oraz planowania konkretnych rozwiązań infrastrukturalnych. Obszar rewitalizacji należy uznać za właściwe miejsce do testowania nowych rozwiązań w zakresie nawierzchni drogowej, organizacji ruchu, progów zwalniających, wyniesionych skrzyżowań, zwężania pasów ruchu itd. Rozwiązania te pomogą wyjść naprzeciw wyzwaniom związanym m.in. z niebezpiecznymi zachowaniami kierowców oraz pomogą lepiej skoordynować rozkłady jazdy miejskich autobusów. W kontekście rewitalizacji dostępność transportu publicznego ma kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu mieszkańców, zwłaszcza osób starszych, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami oraz mieszkańców obszarów o niższym poziomie infrastruktury.

Stan infrastruktury technicznej na obszarze rewitalizacji pozostaje zróżnicowany. Inwestycje miejskie w sieć ciepłowniczą, kanalizację i wodociągi są kontynuowane, ale nadal istnieją problemy punktowe (np. ul. Grobelna, Nowowolska). Konieczna jest dalsza modernizacja sieci, rozwój retencji wód opadowych, zwiększenie efektywności energetycznej budynków oraz rozbudowa monitoringu i oświetlenia. Termomodernizacja budynków, wsparcie dla wspólnot mieszkaniowych i inwestycje w odnawialne źródła energii stanowią ważny kierunek rozwoju. Mieszkańcy sygnalizują też brak podstawowej infrastruktury miejskiej: toalet publicznych, ławek i koszy, co ogranicza funkcjonalność przestrzeni.

2.7. Synteza diagnozy obszaru rewitalizacji wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, w tym wzajemnych powiązań gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

Diagnoza obszaru rewitalizacji Pabianic pozwoliła na określenie najważniejszych problemów, potrzeb oraz potencjałów rozwojowych, a także na wskazanie powiązań między sferą społeczną a sferami: gospodarczą, środowiskową, techniczną i przestrzenno-funkcjonalną. Wyniki analiz potwierdzają, że obszar ten charakteryzuje się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, które w wielu przypadkach mają charakter nakładający się i wzajemnie się wzmacniają.

W sferze społecznej widoczne są liczne trudności związane z ubóstwem, bezrobociem i wykluczeniem społecznym. Problemy te szczególnie dotykają osoby starsze, młodzież oraz rodziny borykające się z trudnościami wychowawczymi. Zauważalny jest również deficyt oferty integracyjnej i spędzania czasu wolnego, a istniejąca infrastruktura społeczna i kulturalna nie odpowiada w pełni na potrzeby mieszkańców. Brak odpowiednich narzędzi wsparcia powoduje narastanie poczucia izolacji i ograniczone uczestnictwo w życiu lokalnej wspólnoty. Brak atrakcyjnej oferty spędzania czasu pozalekcyjnego sprawia, że młodzież spędza go w centrach handlowych bądź na Lewitynie. Może to powodować negatywne zjawiska o charakterze patologicznym.

Na te zjawiska nakładają się problemy gospodarcze. W obszarze rewitalizacji funkcjonuje wiele małych i średnich przedsiębiorstw, jednak ich potencjał rozwojowy jest ograniczony przez trudną sytuację rynkową, niewystarczające powiązania z lokalnym szkolnictwem, zwłaszcza zawodowym, a także brak oferty dla młodych przedsiębiorców. W efekcie widoczny jest odpływ młodzieży, która nie znajduje w mieście atrakcyjnych możliwości rozwoju zawodowego. Pogłębia to stagnację gospodarczą i prowadzi do dalszego osłabienia więzi społecznych.

Istotnym problemem pozostaje także stan środowiska, w tym przede wszystkim zła jakość powietrza wynikająca z emisji zanieczyszczeń pyłowych w sezonie grzewczym. Przekroczenia norm jakości powietrza mają negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców i pogłębiają problem ubóstwa energetycznego, ponieważ wiele budynków opalanych jest nieefektywnymi źródłami ciepła. Jednocześnie na obszarze rewitalizacji widoczny jest deficyt urządzonych terenów zieleni i przestrzeni rekreacyjnych, które mogłyby pełnić rolę naturalnych filtrów powietrza oraz miejsc integracji społecznej.

Problemy społeczne i środowiskowe są potęgowane przez degradację techniczną zasobu mieszkaniowego, szczególnie historycznych kamienic, a także niską estetykę przestrzeni publicznych. Słaba kondycja infrastruktury usługowej i bariery architektoniczne dla osób ze szczególnymi potrzebami ograniczają możliwości korzystania z przestrzeni miasta przez

wszystkich mieszkańców. Dotyczy to zwłaszcza centrum Pabianic, w tym głównych ulic handlowych – Zamkowej i Warszawskiej, które utraciły część swojej dawnej atrakcyjności i wymagają ożywienia poprzez rozwój usług i gastronomii.

Mimo licznych problemów obszar rewitalizacji posiada również istotne potencjały rozwojowe. Należą do nich bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne związane z tradycjami włókienniczymi, zachowane zabytkowe kamienice, a także elementy współczesnej kultury lokalnej, takie jak rzeźba Pabianki czy murale KRUKA[8]. W ostatnich latach zrealizowano także inwestycje poprawiające jakość przestrzeni publicznych, w tym modernizację rynku czy odnowę infrastruktury tramwajowej. Znaczącym osiągnięciem w ostatnich latach była przebudowa ulic: Zamkowej, Starego Rynku i Warszawskiej – bardzo ważnych dla obszaru rewitalizacji, jaki i całego miasta. Pabianice mogą również wykorzystywać potencjał swoich organizacji pozarządowych (aktywnie angażujących się w życie społeczne) i rozwój lokalnych inicjatyw, tworząc sieć współpracy i wspierając integrację mieszkańców. Atutem pozostaje także potencjał gospodarczy związany z rozwojem sektora MŚP i działalnością Cechu Rzemiosł Różnych, możliwością adaptacji budynków poprzemysłowych do nowych funkcji oraz rozwojem usług gastronomicznych i turystycznych w centrum miasta. Potencjałem i zasobem, który zasługuje na szczególnie staranne zagospodarowanie, jest wysoki deklarowany poziom gotowości mieszkańców do włączania się w procesy związane z rewitalizacją.

Analiza pokazuje, że problemy społeczne, gospodarcze i środowiskowe są ze sobą ściśle powiązane. Niełatwa sytuacja na rynku pracy sprzyja migracji młodych ludzi, co z kolei osłabia lokalną przedsiębiorczość i ogranicza bazę podatkową miasta. Zły stan techniczny i energetyczny budynków nie tylko obniża estetykę przestrzeni publicznych, ale również powoduje wysokie koszty utrzymania i naraża mieszkańców na ubóstwo energetyczne. Modernizacja budynków w połączeniu z działaniami na rzecz poprawy jakości powietrza ma więc zarówno wymiar środowiskowy, jak i społeczny, przekładając się na lepsze zdrowie, wyższy komfort życia i niższe wydatki gospodarstw domowych. Równocześnie wykorzystanie lokalnego dziedzictwa i kultury może stać się impulsem do rozwoju turystyki i wzmocnienia tożsamości mieszkańców, co sprzyja budowaniu kapitału społecznego i przyciąganiu inwestorów.

Podsumowując, obszar rewitalizacji Pabianic charakteryzuje się koncentracją wielowymiarowych problemów, które wymagają skoordynowanych działań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. Jednocześnie dysponuje wieloma potencjałami, które mogą

[8] Adama Wirskiego, lokalnego artysty street-artowego

być skutecznie wykorzystane do poprawy jakości życia mieszkańców. Proces rewitalizacji powinien integrować te różne wymiary, a jego celem strategicznym powinno być stworzenie atrakcyjnego, zdrowego i spójnego centrum miasta, odpornego na wyzwania społeczne i klimatyczne oraz otwartego na potrzeby i aspiracje jego mieszkańców.

3. SPOSÓB REALIZACJI DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH GMINY

3.1. Strategia Rozwoju Miasta Pabianic na lata 2023-2030

Dokumentem, który wyznacza długofalowe ramy społecznego, gospodarczego i przestrzennego rozwoju miasta, jest *Strategia Rozwoju Miasta Pabianic na lata 2023-2030*, która została przyjęta na mocy uchwały nr LXVII/649/23 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 20 lipca 2023 r. W *Strategii* wyznaczono sześć następujących celów strategicznych, które wpisują się w obszary strategicznej interwencji:

- zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych i realizacja efektywnej polityki społecznej i mieszkaniowej (Cel strategiczny 1);
- atrakcyjna oferta rekreacyjna i kulturalna umożliwiająca urozmaicone spędzanie czasu wolnego (Cel strategiczny 2);
- rozwój przedsiębiorczości i poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy (Cel strategiczny 3);
- budowanie silnej marki miasta i wzmacnianie jego funkcji turystycznych (Cel strategiczny 4);
- rozwój sprawnego systemu transportowego i infrastruktury sieciowej (Cel strategiczny 5);
- prowadzenie efektywnej polityki przestrzennej, ochrona środowiska i adaptacja miasta do zmian klimatu (Cel strategiczny 6).

Do każdego z celów strategicznych przypisano kierunki działań, które następnie zostały uszczegółowione.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 jest na każdym poziomie (tj. ogólnych założeń związanych z kompleksowym podejściem do polityki rozwoju miasta, a także określonych celów i kierunków interwencji) spójny z celami *Strategii Rozwoju Miasta Pabianic na lata 2023-2030*. Przedsięwzięcia wynikające z GPR wydatnie przyczynią się do realizacji założeń *Strategii*. Dotyczy to w szczególności kierunków działań przypisanych celom strategicznym 1, 2, 3 i 6 *Strategii*.

W ramach Celu strategicznego 1 *Strategii Rozwoju Miasta*, cele i kierunki GPR odpowiadają m.in. na potrzeby zapewnienia angażowania mieszkańców w sprawy miasta i budowania silnej społeczności lokalnej (Kierunek działania 1.4 *Społeczeństwo obywatelskie*).

W ramach Celu strategicznego 2 *Strategii Rozwoju Miasta*, ustalenia GPR wprost nawiązują np. do działań z zakresu rozwoju oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców ze wszystkich grup wiekowych (Kierunek działania 2.1 *Rozwój oferty kulturalnej* oraz 2.2 *Sport i rekreacja*).

W ramach Celu strategicznego 3 *Strategii (*Kierunek działania 3.2 *Aktywność zawodowa i przedsiębiorczość)* w GPR przewidziano do realizacji działania z zakresu budowania korzystnych warunków do zakładania i rozwijania przedsiębiorstw z różnych branż.

W GPR zaplanowano również działania bezpośrednio wpisujące się w Cel strategiczny 6 *Strategii*, w ramach którego postuluje się realizację efektywnej polityki przestrzennej i kompleksową rewitalizację przestrzeni publicznych (Kierunek działania 6.1 *Polityka przestrzenna i rewitalizacja*), dostosowywanie miasta do zmian klimatu i niwelowanie ich negatywnych skutków, poprawę jakości powietrza i zwiększenie poziomu niezależności energetycznej miasta (Kierunek działania 6.2 *Adaptacja do zmian klimatu i zielono-niebieska infrastruktura*) oraz dywersyfikację funkcji miasta poprzez rozwój oferty rekreacyjnej i handlowo-usługowej oraz poprawę dostępności do atrakcyjnych przestrzeni publicznych i zielonych (Kierunek działania 6.3 *Funkcjonalne i atrakcyjne przestrzenie publiczne i tereny zielone*).

GPR natomiast należy zatem uznać za dokument, który przyczyni się do sprawnego i efektywnego osiągania celów *Strategii* na obszarze rewitalizacji.

3.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Pabianic na lata 2022-2027

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Pabianic na lata 2022-2027 (dalej: SRPS) została przyjęta na mocy uchwały nr XLIII/454/22 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 27 stycznia 2022 r. Opracowana na potrzeby tego dokumentu diagnoza wykazała występowanie na terenie Pabianic takich problemów jak ubóstwo, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, a także wykluczenie społeczne i wycofanie z życia społecznego, które dotykają osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.

Misją SRPS jest umożliwienie realizatorom lokalnej polityki społecznej świadczenia skoordynowanych i kompleksowych działań w stosunku do rodzin, dzieci, seniorów, osób z niepełnosprawnościami i zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także kreowanie rozwiązań

temu służących, przez zapewnienie im godnych i bezpiecznych warunków życia w lokalnym środowisku. Diagnoza i cele GPR są spójne z tak sformułowaną misją, jak również określonymi w SRPS celami strategicznymi i operacyjnymi. Jako przykłady można wskazać brzmienie celów SRPS, które koncentrują się na następujących zagadnieniach:

- poprawie jakości życia i funkcjonowania w społeczności lokalnej osób z niepełnosprawnościami i osób starszych (cel strategiczny nr 2 SRPS)
- objęciem osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów kompleksowym wsparciem w zakresie aktywizacji i integracji społecznej w lokalnym środowisku (cel operacyjny nr 3 SRPS)
- aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (cel strategiczny nr 6 SRPS)
- wzmocnieniu samodzielności oraz zwiększenie szans zatrudnienia na lokalnym rynku pracy poprzez aktywizację społeczno-zawodową (cel operacyjny nr 7 SRPS)
- zapobieganiu ubóstwu i marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (cel strategiczny nr 7 SRPS)
- ograniczeniu skali ubóstwa i marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (cel operacyjny nr 8 SRPS).

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w istotny sposób pomogą także w osiąganiu rezultatów określonych w SRPS, takich jak np.: zmniejszenie się nierówności społecznych wśród mieszkańców, wsparcie rodzin i osób w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej, wzmocnienie kompetencji społeczno-zawodowych mieszkańców miasta, poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnościami, wzmocnienie ich samodzielności czy wzrost integracji społecznej osób starszych i z niepełnosprawnościami.

Analizując powiązania między SRPS a GPR, należy mieć również na uwadze, że obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji wyznaczone na potrzeby GPR, są z natury rzeczy obszarami o większym niż średnia gminna natężeniu problemów w sferze społecznej. Wdrażanie GPR i realizacja celów rewitalizacji będzie zatem równocześnie rozwiązywaniem części problemów określonych w SRPS.

3.3. Program Wspierania Rodziny dla Miasta Pabianic na lata 2025-2027

Dokumentem, który wspiera realizację Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Pabianic na lata 2022-2027, jest Program Wspierania Rodziny dla Miasta Pabianic na lata 2025-2027 (dalej jako PWR). Głównym celem PWR jest skuteczne wspieranie rodziny w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Postanowienia GPR są spójne z treścią obowiązującego

PWR m.in., ponieważ dostrzeżono w nich potrzebę prowadzenia kompleksowych działań adresowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród przedsięwzięć rewitalizacyjnych zaplanowano działania w zakresie włączenia społecznego takich osób. Tym samym GPR wpisuje się w takie cele szczegółowe PWR jak: poprawa jakości życia rodzin z dziećmi poprzez wzmacnianie ich rozwoju, wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży czy przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej rodziny.

3.4. Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi

Ramy do budowania partnerskich relacji samorządu lokalnego z organizacjami pozarządowymi w Mieście Pabianice od lat wyznaczają roczne programy współpracy. Pabianickie organizacje pozarządowe wykazują się dużym potencjałem i zaangażowaniem ich członków, z drugiej strony niekiedy muszą się one mierzyć z trudnościami lokalowymi czy finansowymi. Tym bardziej wspieranie potencjału organizacji pozarządowych ma istotne znaczenie w kontekście realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z GPR. W toku wdrażania GPR coroczny program współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi będzie nabierał większego niż dotychczas znaczenia, ponieważ jednym z celów szczegółowych GPR jest pobudzanie aktywności obywatelskiej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

W Rocznym Programie współpracy Miasta Pabianice z organizacjami pozarządowymi (...) na 2025 rok za priorytetowe obszary współpracy Miasta Pabianic i organizacji pozarządowych uznano m.in.: pomoc społeczną, działalność na rzecz dzieci i młodzieży, ekologię, ochronę dziedzictwa przyrodniczego, działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym, kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz działalność wspomagającą rozwój wspólnot i społeczeństw lokalnych. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych w powyższych sferach korzystnie wpłynie na osiąganie celów rocznych programów współpracy miasta z organizacjami pozarządowymi, m.in. poprzez wzmacnianie potencjału pabianickich organizacji i zwiększanie aktywności społecznej w rozwiązywaniu problemów lokalnych.

3.5. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Pabianic na lata 2023-2027 z perspektywą do roku 2030

Ochrona klimatu i jakości powietrza, zagrożenia hałasem, gospodarka wodno-ściekowa i zasoby przyrodnicze – to wybrane obszary interwencji Miasta Pabianice w sferze ochrony środowiska i klimatu, wynikające z Programu ochrony środowiska dla miasta Pabianice na lata 2023-2027 z perspektywą do roku 2030 (dalej jako POŚ). Do celów POŚ należą m.in.: poprawa jakości powietrza, ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych, termomodernizacje budynków,

wymiana źródeł ciepła na bardziej ekologiczne, rozwój terenów zielonych i miejskich przestrzeni publicznych, a także tworzenie nowych terenów zielonych.

Zawarte w GPR przedsięwzięcia rewitalizacyjne związane z zielonym budżetem obywatelskim, rozwojem istniejących i tworzeniem nowych terenów zieleni czy termomodernizacją mieszkań komunalnych bezpośrednio przyczynią się do osiągania celów POŚ, wpisujących się we wskazane powyżej obszary interwencji.

4. OPIS WIZJI STANU OBSZARU REWITALIZACJI PO PRZEPROWADZENIU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE REWITALIZACJI

Obszar rewitalizacji Pabianic w roku 2035 to miejsce przyjazne życiu, pozbawione barier, zachęcające do podejmowania nowych aktywności, a jednocześnie zakorzenione w swojej tradycji.

Mieszkańcy obszaru rewitalizacji tworzą mocno zintegrowaną społeczność, w której zjawisko wykluczenia w zasadzie nie istnieje. Osoby z różnych grup wiekowych z przyjemnością spędzają wspólnie czas podczas miejskich wydarzeń i wymieniają się nawzajem doświadczeniami życiowymi. Młodzież i seniorzy, dorośli i dzieci, osoby z niepełnosprawnościami chętnie prowadzą społeczny dialog. Obszar rewitalizacji Pabianic jest miejscem bezpiecznym, gdzie każdy czuje się jak w domu. Wysoka jakość życia zniwelowała potrzebę migracji do innych miast.

Mieszkańcy są zadowoleni ze standardu swoich mieszkań, a dzięki podłączeniu budynków do miejskiej sieci ciepłowniczej oddychają czystym powietrzem. Na co dzień korzystają z infrastruktury publicznej, która jest nowoczesna i w pełni przystosowana w zakresie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami. Spacery po obszarze rewitalizacji, wśród starannie odrestaurowanych zabytków i nowo powstałych terenów zielonych, są częścią codzienności i sprawiają ogromną przyjemność całym rodzinom. Wszędzie można bez problemów dotrzeć pieszo – krawężniki są niskie, podjazdy odpowiednio nachylone, a ławki zamontowane wystarczająco gęsto, by można było odpocząć na trasie.

Mieszkańcy czują się współtwórcami nowoczesnych i dostępnych Pabianic, potrafią wskazać te przestrzenie miasta, których oblicze zostało odmienione dzięki ich obecności na warsztatach czy konsultacjach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru rewitalizacji. Historyczne dzieje obszaru rewitalizacji nie pozostają dla mieszkańców i odwiedzających tajemnicą – szlaki tematyczne pozwalają zapoznać się z miejskimi historiami w niezobowiązujący sposób, a projekty edukacyjne dla uczniów uzupełniają tę wiedzę. Z bogatej oferty Muzeum Miasta Pabianic chętnie

korzystają zarówno dzieci i młodzież, jak i dorośli. Pabianickie pochodzenie jest powodem do dumy.

Obszar rewitalizacji prężnie rozwija się pod względem gospodarczym, stanowiąc idealne miejsce do rozkwitu dla lokalnych rzemieślników i nieustannie przyciągając nowych przedsiębiorców. Uwagę przechodniów zwracają estetyczne, nowatorskie witryny sklepowe i szyldy, a dostępne architektonicznie wnętrza lokali pozwalają korzystać w miejscu zamieszkania z szerokiego katalogu niezbędnych do życia usług.

Obszar rewitalizacji Pabianic jest miejscem, które warto odwiedzić i polecić znajomym jako ciekawe miejsce na turystycznej mapie; odwiedzają je osoby z pobliskich miejscowości, ale i innych regionów kraju. Przyjezdni oraz mieszkańcy mają możliwość korzystać z szerokiego wachlarza wydarzeń kulturalnych, spośród których każdy znajdzie coś dla siebie – od koncertów rockowych po spektakle teatralne wystawiane przez osoby z niepełnosprawnościami. Natomiast ci, którzy wolą relaksować się na łonie natury, mogą skorzystać z licznych zielonych enklaw.

5. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCYCH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIU NEGATYWNYCH ZJAWISK

5.1 Cele rewitalizacji

Cel główny GPR:

Lepsze życie w centrum Pabianic poprzez integrację mieszkańców i ład przestrzenny z aktywnym wykorzystaniem lokalnych potencjałów.

Cele szczegółowe:

1. **Szerokie włączenie społeczne i pobudzanie aktywności obywatelskiej na obszarze rewitalizacji w Pabianicach**
2. **Poprawa warunków zamieszkania i korzystania z usług publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach**
3. **Rozwijanie systemu przestrzeni publicznych i oferty kulturalnej z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa obszaru rewitalizacji w Pabianicach**

5.2 Kierunki działań

Kierunki działań i przykładowe/ proponowane przedsięwzięcia (projekty) rewitalizacyjne

Cel 1: Szerokie włączenie społeczne oraz pobudzanie aktywności obywatelskiej i gospodarczej na obszarze rewitalizacji w Pabianicach

Kierunek działań	Przykładowe przedsięwzięcia (projekty) rewitalizacyjne	P/U
Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji	Włączenie społeczne na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
	Kompleksowa oferta wspierania i aktywizacji seniorów na obszarze rewitalizacji	P
	Przystosowanie i adaptacja budynków gminnych na cele społeczne	P
Rozwijanie aktywności obywatelskiej i	Rewitalizacja z ludźmi i dla ludzi	P
	Zielony Budżet Obywatelski	P\

współpracy na obszarze rewitalizacji	Projekt pilotażowy rewitalizacji Starego Miasta	P
	„Moja rewitalizacja" – partycypacyjne projektowanie przedsięwzięć związanych z celami rewitalizacji	P
Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji	Wsparcie i rozwój podmiotów sektora gospodarczego na obszarze rewitalizacji	P
	Modernizacja istniejącego budynku poprodukcyjnego - ul. marsz. Józefa Piłsudskiego 3D	U
	Estetyzacja przestrzeni i poprawa dostępności lokali usługowych we współpracy z przedsiębiorcami	U
	Badanie potencjału dotyczącego wizerunku Miasta i obszaru rewitalizacji (potencjał stworzenia produktu turystycznego z wykorzystaniem potencjału obszaru rewitalizacji); turystyka wewnętrzna i przyciąganie turystów z zewnątrz	U
	Rewaloryzacja przestrzeni Starego Miasta w Pabianicach	P
	Przestrzeń dla artystów lokalnych do prezentacji swoich wyrobów, dzieł, ale też prowadzenia działalności – ukierunkowane pod Cech Rzemiosł Różnych	U

Cel szczegółowy 2: Poprawa warunków zamieszkania i korzystania z usług publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach

Kierunek działań	Przykładowe przedsięwzięcia (projekty) rewitalizacyjne	P/U
Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego	Kompleksowa poprawa stanu technicznego budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji	P
	Budowa sieci ciepłowniczej i przyłączy na obszarze rewitalizacji	P
	Kompleksowa poprawa stanu technicznego budynków pozostających w zasobach prywatnych	P
Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji	Dokończenie modernizacji i remontu budynku MOK wraz z rekuperacją i fotowoltaiką	P
	Kompleksowa modernizacja budynku KPP wraz z modernizacją terenu	P
	Renowacja elewacji budynku Szkoły Podstawowej nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Pabianicach	U
	Odnowienie tynków zewnętrznych i regeneracja trawników w II Liceum Ogólnokształcącym im. Królowej Jadwigi w Pabianicach	U
	Przystosowanie i adaptacja budynków gminnych na cele społeczne	

	Poprawa stanu zachowania i adaptacja obiektów zabytkowych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
	Nowoczesny oraz dostępny Urząd	P
	Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
		P
Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami	Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
	Przystosowanie i adaptacja budynków gminnych na cele społeczne	P
	Poprawa stanu zachowania i adaptacja obiektów zabytkowych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
	Nowoczesny oraz dostępny Urząd	P
	Włączenie społeczne na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P

Cel szczegółowy 3: Rozwijanie systemu przestrzeni publicznych i oferty kulturalnej z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa obszaru rewitalizacji w Pabianicach

Kierunek działań	Przykładowe przedsięwzięcia (projekty) rewitalizacyjne	P/U
Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców	Zagospodarowanie i rozwijanie nowych funkcji na terenie PTC	P
	Trasa Park Słowackiego - Stare Miasto-Bulwary - Lewityn – działania społeczne, poprawa jakości przestrzeni i niwelowanie barier przestrzennych	P
	Projekt pilotażowy rewitalizacji Starego Miasta	P
	Rewaloryzacja przestrzeni Starego Miasta w Pabianicach	P
	Rozwój istniejących oraz tworzenie nowych publicznych i prywatnych terenów zieleni na obszarze rewitalizacji „Moja rewitalizacja" – partycypacyjne projektowanie przedsięwzięć związanych z celami rewitalizacji	P
		P
Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji	Rozwój istniejących oraz tworzenie nowych publicznych i prywatnych terenów zieleni na obszarze rewitalizacji Poprawa bezpieczeństwa i uzupełnianie małej architektury (w tym m.in. ławki, kosze na śmieci, stojaki na rowery, toalety publiczne, poprawa oświetlenia i rozwijanie systemu monitoringu)	P
		U

	„Moja rewitalizacja" – partycypacyjne projektowanie przedsięwzięć związanych z celami rewitalizacji	P
	Rewaloryzacja Alei Dębów w Pabianickim Centrum Medycznym Sp. z o.o., a także modernizacja ciągów komunikacyjnych, pieszych i drogowych oraz oświetlenia zewnętrznego na terenach należących do PCM Sp. z o.o.	P
Kultura dla rewitalizacji, rewitalizacja dla kultury	Działania społeczne i kulturalne aktywizujące i integrujące społeczność na obszarze rewitalizacji	P
	Renowacja budynków Muzeum Miasta Pabianic i rozwój funkcji i usług oferowanych przez Muzeum	P
	Przestrzeń dla artystów lokalnych do prezentacji swoich wyrobów, dzieł, ale też prowadzenia działalności – ukierunkowane pod Cech Rzemiosł Różnych	U
Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji	Innowacyjne działania i inwestycje proklimatyczne na obszarze rewitalizacji	U
	Kompleksowa poprawa stanu technicznego budynków komunalnych	P
	Zielony Budżet Obywatelski	P
	Budowa sieci ciepłowniczej i przyłączy na obszarze rewitalizacji	P
Dziedzictwo ważnym elementem lokalnej tożsamości	Poprawa stanu zachowania i adaptacja obiektów zabytkowych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach	P
	Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych we współpracy z ich właścicielami - porządkowanie kwestii formalno-prawno-własnościowych i innych	U
	Projekty edukacyjne dotyczące dziedzictwa, w tym tworzenie nowych szlaków tematycznych wraz z oznaczeniami, historie miejskie	U
	Renowacja budynków Muzeum Miasta Pabianic i rozwój funkcji i usług oferowanych przez Muzeum	P

6. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE

6.1. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 1	
Nazwa przedsięwzięcia	**Działania społeczne i kulturalne aktywizujące i integrujące społeczność na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Cykliczne wydarzenia kulturalne i integracyjne na obszarze rewitalizacji, w tym m.in. muzyczne lato w Parku Wolności – letni cykl koncertów plenerowych, reaktywacja pabianickiego festiwalu Rockmaster, integracyjne spektakle teatralne z udziałem osób z niepełnosprawnościami. Przedsięwzięcie zakłada również doposażenie pabianickich instytucji kultury, w celu osiągnięcia jak najwyższego standardu planowanych działań.
Prognozowane rezultaty	Aktywizacja lokalnej społeczności Poszerzenie form spędzania wolnego czasu przez mieszkańców miasta Wzrost atrakcyjności turystycznej
Sposób oceny rezultatów	Liczba zorganizowanych imprez, wydarzeń Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji Rozwijanie aktywności obywatelskiej i współpracy na obszarze rewitalizacji Kultura dla rewitalizacji, rewitalizacja dla kultury
Lokalizacja	Działania będą realizowane w obrębie całego obszaru rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Miejski Ośrodek Kultury)
Szacunkowa wartość	900 000 zł
Okres realizacji	2026-2035

Sposób zapewnienia dostępności	Spełnianie wymogów dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej podczas promowania działań przewidzianych do realizacji w ramach przedsięwzięcia; organizacja wydarzeń w otwartych i ogólnodostępnych przestrzeniach.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 2	
Nazwa przedsięwzięcia	**Włączenie społeczne na obszarze rewitalizacji w Pabianicach**
Zakres	Inicjowanie, prowadzenie i koordynowanie różnorodnych działań Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej na rzecz różnych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym m.in. program „Drzwi do samodzielności: mieszkanie treningowe", oferta wsparcia psychologicznego dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych, wsparcie społeczne i zawodowe mieszkańców oraz ich rodzin z obszaru rewitalizacji, otwarcie Punktu Konsultacyjnego ds. profilaktyki i wspierania rodziny. Planowane działania realizowane przez inne jednostki miejskie to np. dofinansowanie wyjazdów sportowych i zajęć sportowych dla młodzieży z rodzin objętych pomocą społeczną, animatorzy sportowi.
Prognozowane rezultaty	Wzrost poziomu integracji społecznej na obszarze rewitalizacji Innowacje w działaniach dotyczących włączenia społecznego Wzrost zadowolenia mieszkańców Pabianic ze wsparcia osób starszych, chorych i z niepełnosprawnościami
Sposób oceny rezultatów	Liczba zrealizowanych projektów i programów ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu Liczba osób biorących udział w projektach Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Lokalizacja	Dzielnica Stare Miasto, przy granicy osiedla im. Mikołaja Kopernika
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Miejskie Centrum Pomocy Społecznej)
Szacunkowa wartość	15 000 000 zł łącznie przez okres pierwszych 3 lat, następnie ok. 2 500 000 zł rocznie

Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 3	
Nazwa przedsięwzięcia	**Rewitalizacja z ludźmi i dla ludzi**
Zakres	Cykliczne spacery po obszarze rewitalizacji, wizyty studyjne, szkolenia itd. Cykliczne spotkania i debaty z młodzieżą i innymi grupami społecznymi o mieście oraz rewitalizacji. Wsparcie rozwoju instytucjonalnego organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej i inicjatyw nieformalnych (w tym wsparcie w sprawach formalno-prawnych, księgowych i sprawozdawczych).
Prognozowane rezultaty	Zwiększenie świadomości partnerów na temat celów procesu rewitalizacji w mieście i potrzeb interesariuszy Zwiększenie wiedzy rewitalizatorów i efektywności działań rewitalizacyjnych
Sposób oceny rezultatów	Liczba zorganizowanych spacerów Liczba zorganizowanych wizyt studyjnych
Realizowane kierunki działań	Rozwijanie aktywności obywatelskiej i współpracy na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Rozwoju Miasta)
Szacunkowa wartość	150 000 zł
Okres realizacji	2026-2035

Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 4	
Nazwa przedsięwzięcia	**Nowoczesny oraz dostępny Urząd**
Zakres	1. Pełna termomodernizacja budynku Urzędu Miasta w Pabianicach, ul. Zamkowej 16, wraz z wymianą instalacji c.o. w budynku. 2. Działania w zakresie cyberbezpieczeństwa w Urzędzie Miejskim w Pabianicach: a) Obszar organizacyjny. Audyt oraz aktualizacja SZBI, przeprowadzenie testów penetracyjnych systemów teleinformatycznych, przeprowadzenie analizy ryzyka, w tym aktualizacje i wdrożenie zmian w istniejących oraz opracowanie ewentualnie brakujących metodyk i procedur (projekt dotyczący Cyberbezpieczeństwa). b) Obszar kompetencyjny. Przeprowadzenie szkoleń z zakresu cyberbezpieczeństwa dla kadry zarządzającej, urzędników i informatyków (szkolenia z KFS). c) Obszar techniczny. Zlecenie specjalistycznej firmie świadczenia na rzecz Urzędu Miejskiego w Pabianicach usług SOC, zakup systemów: CMDB, SIEM, SOAR, NAC, PAM, Centralnego Systemu Logowania, Systemu ochrony dla mobilnych stacji roboczych wraz z systemem centralnego zarządzania nimi oraz zakup dwóch centralnych urządzeń UPS. d) Telefonia VOIP. e) Wymiana oprogramowania dziedzinowego w urzędzie z udostępnieniem e-usług. f) SmartCity (kamery, cyfrowa mapa miasta, wykrywanie niepożądanych zdarzeń itp.).
Prognozowane rezultaty	Poprawa efektywności energetycznej na obszarze rewitalizacji Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa w Urzędzie Miejskim w Pabianicach
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów na obszarze rewitalizacji Liczba przeszkolonych osób

	Liczba zakupionych i wdrożonych systemów
Realizowane kierunki działań	Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	ul. Zamkowa 16
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Kancelaria Prezydenta Miasta)
Szacunkowa wartość	6 035 600 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na poprawę dostępności architektonicznej Urzędu Miejskiego w Pabianicach dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 5	
Nazwa przedsięwzięcia	**Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach**
Zakres	Stałe poprawianie dostępności architektonicznej w obiektach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych na obszarze rewitalizacji. Współpraca z organizacjami społecznymi zajmującymi się osobami z niepełnosprawnościami, seniorami i integracją społeczną.
Prognozowane rezultaty	Wzrost zadowolenia mieszkańców z życia w mieście Poprawa dostępności infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami

Lokalizacja	Dzielnica Stare Miasto, przy granicy osiedla im. Mikołaja Kopernika
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Inwestycje Miejskie; Miejskie Centrum Pomocy Społecznej; Szkoła Podstawowa nr 5)
Szacunkowa wartość	2 620 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na poprawę dostępności architektonicznej obiektów użyteczności publicznej oraz przestrzeni publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 6	
Nazwa przedsięwzięcia	**Kompleksowa oferta wspierania i aktywizacji seniorów na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Działania mające na celu integrację i aktywizację seniorów, m.in. poprzez organizację zajęć sportowo-rehabilitacyjnych, zajęć usprawniających pamięć, edukacyjnych, artystycznych. Rozszerzenie dotychczasowej oferty wydarzeń kulturalnych i warsztatów z artystami ukierunkowanych na seniorów. Organizacja konsultacji z psychologiem dla seniorów. Warsztaty dla rodzin i opiekunów osób starszych w dziedzinie geriatrii i chorób tej grupy, pielęgnacji i opieki nad nimi oraz bezpieczeństwa lekowego.
Prognozowane rezultaty	Wzrost liczby działań integracyjnych i kulturalnych na rzecz seniorów Wzrost międzypokoleniowej integracji społecznej
Sposób oceny rezultatów	Liczba wydarzeń (warsztatowych, integracyjnych lub kulturalnych) skierowanych do seniorów
Realizowane kierunki działań	Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Dzielnica Stare Miasto, przy granicy osiedla im. Mikołaja Kopernika
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Miejskie Centrum Pomocy Społecznej)

Szacunkowa wartość	2 500 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 7	
Nazwa przedsięwzięcia	**„Moja rewitalizacja" – partycypacyjne projektowanie przedsięwzięć związanych z celami rewitalizacji**
Zakres	Prototypowanie i projektowanie partycypacyjne w zakresie zagospodarowania przestrzeni, ciągów komunikacyjnych i doskonalenia usług publicznych na obszarze rewitalizacji (w tym ul. Grobelna, ul. Gdańska, ul. Stefana Batorego i ul. Garncarska) i terenów przyległych wraz z terenami zieleni.
Prognozowane rezultaty	Aktywizacja lokalnej społeczności Zwiększenie wiedzy na temat różnych aspektów procesu rewitalizacji oraz uwarunkowań rozwoju miasta wśród mieszkańców Pabianic
Sposób oceny rezultatów	Liczba osób biorących udział w konsultacjach społecznych
Realizowane kierunki działań	Rozwijanie aktywności obywatelskiej i współpracy na obszarze rewitalizacji Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Działania będą realizowane w obrębie całego obszaru rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Rozwoju Miasta)
Szacunkowa wartość	150 000 zł
Okres realizacji	2026-2035

Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 8	
Nazwa przedsięwzięcia	**Zielony Budżet Obywatelski**
Zakres	Wydzielenie budżetu przeznaczonego na realizację zadań wypływających z inicjatywy mieszkańców, skupionych na zazielenieniu tkanki miejskiej oraz wspierających proces adaptacji do zmian klimatu.
Prognozowane rezultaty	Wzrost zaangażowania mieszkańców w aktywne życie społeczne w mieście Wzrost zadowolenia mieszkańców z życia w obszarze rewitalizacji Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zrealizowanych zadań
Realizowane kierunki działań	Rozwijanie aktywności obywatelskiej i współpracy na obszarze rewitalizacji Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Ochrony Środowiska, Wydział Rozwoju Miasta)
Szacunkowa wartość	500 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 9	
Nazwa przedsięwzięcia	**Wsparcie i rozwój podmiotów sektora gospodarczego na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Modernizacja i wyposażenie sali szkoleniowej w Cechu Rzemiosł Różnych.
Prognozowane rezultaty	Stworzenie miejsca wspólnego dla rzemieślników i NGO
Sposób oceny rezultatów	Liczba przedsiębiorstw i NGO korzystających z odnowionych obiektów
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Stary Rynek 4
Podmiot realizujący	Cech Rzemiosł Różnych; Pabianickie Centrum NGO
Szacunkowa wartość	150 000 zł
Okres realizacji	2027-2028
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 10	
Nazwa przedsięwzięcia	**Projekt pilotażowy rewitalizacji Starego Miasta**
Zakres	Działania polegające na przygotowaniu do kompleksowej modernizacji Starego Miasta. W pierwszej kolejności zostanie wykonana koncepcja projektowa dla Starego Miasta wraz z dokumentacją techniczną, jak również wypracowany zostanie model zarządzania całym projektem. W ramach przedsięwzięcia podejmowane będą również m.in. różnego rodzaju działania promujące, skupione na budowaniu pozytywnego odbioru wśród mieszkańców.

Prognozowane rezultaty	Wzrost zadowolenia mieszkańców z życia w Pabianicach
Sposób oceny rezultatów	Liczba opracowań koncepcyjnych, studialnych i projektowych Liczba zrealizowanych wydarzeń, działań społecznych
Realizowane kierunki działań	Rozwijanie aktywności obywatelskiej i współpracy na obszarze rewitalizacji Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców
Lokalizacja	Stare Miasto
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich)
Szacunkowa wartość	5 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Informowanie o wydarzeniach i działaniach w ramach przedsięwzięcia zgodnie z wymaganiami dotyczącymi dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej; organizacja wydarzeń w miejscach pozbawionych barier architektonicznych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 11	
Nazwa przedsięwzięcia	**Budowa sieci ciepłowniczej i przyłączy na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Wprowadzenie brakującej infrastruktury technicznej do budynków mieszkalnych i podłączenie nowych odbiorców do miejskiego systemu ciepłowniczego.
Prognozowane rezultaty	Poprawa efektywności energetycznej na obszarze rewitalizacji Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji Liczba nowo podłączonych odbiorców

Realizowane kierunki działań	Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego
Lokalizacja	Obszar: • Starego Miasta - kwartał ulic Partyzancka/ks. Piotra Skargi i Konstantynowska/marsz. Józefa Piłsudskiego • Centrum Miasta – kwartał ulic Partyzancka/Stanisława Moniuszki i marsz. Józefa Piłsudskiego/gen. Romualda Traugutta – Gabriela Narutowicza • Śródmieścia – kwartał ulic Partyzancka/Stanisława Moniuszki i gen. Romualda Traugutta – Gabriela Narutowicza
Podmiot realizujący	Zakład Energetyki Cieplnej sp. z o.o. w Pabianicach
Szacunkowa wartość	Po stronie spółki – budowa sieci, przyłączy i technologii węzłów: • Stare Miasto - 20 000 000 zł netto • Centrum Miasta – 15 000 000 zł netto • Śródmieście – 20 000 000 zł netto
Okres realizacji	2028-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na podłączenie do miejskiego systemu ciepłowniczego nowych odbiorców, wśród których znajdują się również osoby ze specjalnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 12	
Nazwa przedsięwzięcia	**Rewaloryzacja przestrzeni Starego Miasta w Pabianicach**
Zakres	Kompleksowa modernizacja Starego Miasta, m.in. w oparciu o wyniki projektu pilotażowego. Działania będą swoim zakresem obejmować modernizację kamienic przy Starym Rynku, np. ul. Stary Rynek 16, ul. Kościelna 2, a także porządkowanie i tworzenie nowych przestrzeni w ich otoczeniu, jak skwerki i kawiarenki społeczne. Realizacja przedsięwzięcia będzie się również wiązała z poprawą estetyki Starego Miasta i przywróceniem mu funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnej, a

	co za tym idzie także z poszerzeniem oferty dla turystów. Działaniem takim może być np. przeznaczenie konkretnych lokali pod gastronomię i inne atrakcje, z uwzględnieniem obowiązujących na tym terenie planów.
Prognozowane rezultaty	Poprawa estetyki i uporządkowanie przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji Zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji Wzrost zadowolenia mieszkańców z życia w mieście
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji Liczba zmodernizowanych lokali usługowych Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców
Lokalizacja	Stare Miasto
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej)
Szacunkowa wartość	20 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami. Realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 13	
Nazwa przedsięwzięcia	**Kompleksowa poprawa stanu technicznego budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji**
Zakres	W ramach prac termomodernizacyjnych zrealizowane zostaną roboty polegające na docieplenIu ścian zewnętrznych i stropodachów, wymianie okien wraz z kolorystyką elewacji. Równolegle wykonane zostaną m.in.

	remonty balkonów i loggii, wymiana opasek wokół budynków, wymiana skrzynek gazowych oraz montaż budek lęgowych dla ptaków. Dopuszcza się ewentualność, że część działań w ramach tego przedsięwzięcia będzie realizowana z zastosowaniem narzędzi Specjalnej Strefy Rewitalizacji.
Prognozowane rezultaty	Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji Zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji Liczba zamieszkałych mieszkań w zasobie komunalnym
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Kościelna 2, Stary Rynek 16, Stefana kard. Wyszyńskiego 4
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej)
Szacunkowa wartość	6 086 132 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 14	
Nazwa przedsięwzięcia	**Kompleksowa poprawa stanu technicznego spółdzielczych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Działania obejmujące w głównej mierze termomodernizację budynków komunalnych na „Osiedlu Centrum” (ul. Zamkowa i Władysława Broniewskiego) wraz z zagospodarowaniem terenu wokół nich i modernizacją infrastruktury technicznej, na „Osiedlu Tysiąclecia”..

	W ramach prac termomodernizacyjnych zrealizowane zostaną roboty polegające na docieplenu ścian zewnętrznych i stropodachów, wymianie okien wraz z kolorystyką elewacji. Równolegle wykonane zostaną m.in. remonty balkonów i loggii, wymiana opasek wokół budynków, wymiana skrzynek gazowych oraz montaż budek lęgowych dla ptaków. Dopuszcza się ewentualność, że część działań w ramach tego przedsięwzięcia będzie realizowana z zastosowaniem narzędzi Specjalnej Strefy Rewitalizacji.
Prognozowane rezultaty	Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji Zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Zamkowa 38, Zamkowa 40, Zamkowa 42, Zamkowa 44, Zamkowa 46, Władysława Broniewskiego 3, Władysława Broniewskiego 5, Władysława Broniewskiego 7/9
Podmiot realizujący	Pabianicka Spółdzielnia Mieszkaniowa
Szacunkowa wartość	18 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2028
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 15	
Nazwa przedsięwzięcia	**Kompleksowa poprawa stanu technicznego budynków pozostających w zasobach prywatnych i spółdzielczych na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Działania obejmujące w głównej mierze kompleksową poprawę stanu technicznego budynków mieszkalnych, w dużej części znajdujących się zasobach wspólnot mieszkaniowych, w tym m.in.: ul. Tadeusza Kościuszki

	5, ul. Łąkowa 22, ul. Ludowa 1, ul. Stanisława Moniuszki 131/133, ul. gen. Kazimierza Pułaskiego 13, ul. Zamkowa 9 (Dom Gottlieba Krusche), ul. Szarych Szeregów.
Prognozowane rezultaty	Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji Zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych budynków mieszkalnych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego
Lokalizacja	ul. Tadeusza Kościuszki 5, ul. gen. Kazimierza Pułaskiego 13, ul. Zamkowa 9
Podmiot realizujący	Podmioty zewnętrzne, Miasto Pabianice (Zakład Gospodarki Mieszkaniowej)
Szacunkowa wartość	7 900 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 16	
Nazwa przedsięwzięcia	**Dokończenie modernizacji i remontu budynku MOK wraz z rekuperacją i fotowoltaiką**
Zakres	Budynek Miejskiego Ośrodka Kultury pochodzi z 1903 r. i został wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Pabianice. Z grantu pozyskanego z MKiDN oraz dotacji celowej Urzędu Miasta wyremontowano dotychczas ścianę zachodnią wraz z Attyką. Przedsięwzięcie polegać będzie na modernizacji i remoncie elewacji pozostałych ścian budynku wraz z wymianą okien i drzwi oraz obróbkami blacharskimi.

Prognozowane rezultaty	Poprawa jakości infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	ul. Tadeusza Kościuszki 14
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Miejski Ośrodek Kultury)
Szacunkowa wartość	1 773 649,16 zł
Okres realizacji	2026
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 17	
Nazwa przedsięwzięcia	**Przystosowanie i adaptacja budynków gminnych na cele społeczne**
Zakres	Działania polegające na modernizacji budynku głównej siedziby Miejskiego Centrum Pomocy Społecznej oraz infrastruktury wokół niego, w szczególności skupiające się na poprawie dostępności architektonicznej budynku dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz kompleksowej termomodernizacji.
Prognozowane rezultaty	Poprawa jakości infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności infrastruktury publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji

Realizowane kierunki działań	Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Lokalizacja	ul. Gdańska 7
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Miejskie Centrum Pomocy Społecznej)
Szacunkowa wartość	1 500 000 zł
Okres realizacji	2026-2028
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 18	
Nazwa przedsięwzięcia	**Rewaloryzacja Alei Dębów w Pabianickim Centrum Medycznym Sp. z o.o., a także modernizacja ciągów komunikacyjnych, pieszych i drogowych oraz oświetlenia zewnętrznego na terenach należących do PCM Sp. z o.o.**
Zakres	Działania mające na celu kompleksową modernizację Alei Dębów, rozpoczynające się od inwentaryzacji dendrologicznej drzew oraz stanu technicznego istniejącej infrastruktury oraz analizy historycznej i krajobrazowej. Następnie planowane jest wykonanie niezbędnych prac pielęgnacyjnych drzewostanu, w celu zachowania jak największej liczby drzew (leczenie ran, cięcia sanitarne, uzupełnienie gleby, etc.), ewentualne nowe nasadzenia dębów w miejscach ubytków. Prace polegające na modernizacji infrastruktury Alei Dębów oraz pozostałej infrastruktury komunikacyjnej na terenie Pabianickiego Centrum Medycznego, m.in. wymiana lub renowacja nawierzchni, montaż elementów małej architektury oraz energooszczędnego oświetlenia, modernizacja ścieżek pieszo-rowerowych, przebudowa miejsc parkingowych. Wszystkie planowane prace będą wykonywane przy wykorzystaniu ekologicznych materiałów i rozwiązań, np. nawierzchnie

	umożliwiające infiltrację wód opadowych, eko-wyspy zieleni na parkingach, zbiorniki retencyjne. Stworzenie ścieżek edukacyjnych z tablicami informacyjnymi o historii Alei Dębów, gatunkach drzew, wartościach przyrodniczych wraz z kodami QR prowadzącymi do stron z dodatkowymi materiałami. Organizacja wydarzeń promujących odrestaurowaną Aleję i zwiększających świadomość ekologiczną mieszkańców.
Prognozowane rezultaty	Poprawa jakości infrastruktury komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Długość wyremontowanych dróg
Realizowane kierunki działań	Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	ul. Jana Pawła II 68
Podmiot realizujący	Pabianickie Centrum Medyczne Sp. z o.o.
Szacunkowa wartość	200 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego. Na etapie użytkowania - zapewnienie dostępności Alei poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwartego, a także wsparcie w zakresie korzystania z Alei dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 19	
Nazwa przedsięwzięcia	**Zagospodarowanie i rozwijanie nowych funkcji na terenie PTC**
Zakres	Tworzenie miejsc rekreacji, sportu dla młodzieży.
Prognozowane rezultaty	Tworzenie nowych przestrzeni dla inicjatyw sportowych Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych

	Poprawa estetyki i uporządkowanie przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji Wzrost liczby osób prowadzących aktywny styl życia
Sposób oceny rezultatów	Liczba utworzonych miejsc rekreacji Liczba zorganizowanych imprez, wydarzeń sportowych Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców
Lokalizacja	Działania będą realizowane na obszarze całego obszaru rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich), PTC, kluby sportowe
Szacunkowa wartość	1 947 976 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 20	
Nazwa przedsięwzięcia	**Rozwój istniejących oraz tworzenie nowych publicznych i prywatnych terenów zieleni na obszarze rewitalizacji**
Zakres	**TERENY PUBLICZNE** Przedsięwzięcie polegające na zagospodarowaniu istniejących lub stworzeniu nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji, w ciekawych formach, które będą sprzyjały integracji społecznej mieszkańców, niezależnie od wieku. Planowane są m.in. parki kieszonkowe, ścieżki sensoryczne, jak również projekty podwórkowe, czyli tworzenie małych miejsc spotkań dla lokalnych społeczności oraz praca społeczna z mieszkańcami. Projektem zostaną objęte tereny zlokalizowane np. przy ul. św. Rocha 19 (park kieszonkowy), obszar ograniczony ulicami: Łaską, Ostatnią,

	Odrodzenia, Szarych Szeregów i obszar ograniczony ulicami: Zamkową, Stanisława Wyspiańskiego, Marii Skłodowskiej-Curie, Marii Konopnickiej. **TERENY PRYWATNE** Przedsięwzięcie polegające na zagospodarowaniu istniejących lub stworzeniu nowych terenów zielonych na obszarze rewitalizacji na prywatnych działkach, w ciekawych formach, które będą sprzyjały integracji społecznej mieszkańców, niezależnie od wieku. Planowane są elementy infrastruktury, które umożliwiałyby spędzanie wolnego czasu wszystkim mieszkańcom, całym rodzinom – hamaki miejskie, stoliki do gry w szachy, place zabaw wpisujące się w otoczenie, etc. W nowo powstałych parkach kieszonkowych odbywałyby się różnego rodzaju wydarzenia, np. pikniki, spotkania międzypokoleniowe, zajęcia edukacyjne dla dzieci o tematyce ekologicznej. Proces tworzenia koncepcji zagospodarowania terenu obejmowałby konsultacje społeczne z okolicznymi mieszkańcami, w celu stworzenia przestrzeni jak najbardziej dopasowanej do ich potrzeb.
Prognozowane rezultaty	Aktywizacja lokalnej społeczności Budowanie poczucia tożsamości i zwiększanie więzi lokalnych wśród mieszkańców miasta Wzrost międzypokoleniowej integracji społecznej Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba stworzonych terenów zielonych Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Ochrony Środowiska, Zarząd Dróg Miejskich), Spółdzielnie Mieszkaniowe
Szacunkowa wartość	1 720 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego. Na etapie użytkowania - zapewnienie dostępności terenów zielonych poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta

	zwartego, a także wsparcie w zakresie korzystania z terenów zielonych dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 21	
Nazwa przedsięwzięcia	**Poprawa stanu zachowania i adaptacja obiektów zabytkowych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach**
Zakres	Kompleksowa modernizacja zabytkowych budynków na obszarze rewitalizacji oraz zagospodarowanie terenów wokół nich. Prace remontowe obejmować będą – w zależności od potrzeb konkretnych obiektów – remonty pokrycia dachowego z wymianą więźby dachowej, termomodernizację budynków (odnowienie elewacji, wprowadzenie sieci miejskiej c.o., modernizację istniejącej instalacji c.o. w lokalach użytkowych), zniwelowanie barier architektonicznych. Uporządkowanie terenu w obrębie działki, wykorzystanie potencjału parku poprzez stworzenie spójnego kompleksu. Przedsięwzięcie odnosi się m.in. do budynków przy ul. gen. Romualda Traugutta, ul. Karniszewickiej, ul. św. Jana, ul. marsz. Józefa Piłsudskiego. Ewentualne wykorzystanie jednego z pałacyków na Urząd Stanu Cywilnego po przeprowadzonym remoncie na ten cel.
Prognozowane rezultaty	Poprawa jakości przestrzeni publicznych z wykorzystaniem walorów naturalnych Poprawa jakości i dostępności do usług wsparcia dla różnych grup Poprawa estetyki i uporządkowanie przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Dziedzictwo ważnym elementem lokalnej tożsamości
Lokalizacja	ul. gen. Romualda Traugutta 2, ul. Karniszewicka 84, ul. św. Jana 40, ul. marsz. Józefa Piłsudskiego 30 Budynki przy ul. Karniszewickiej 84 oraz marsz. Józefa Piłsudskiego mieszczą się poza wyznaczonym obszarem rewitalizacji. Zostały one ujęte w niniejszym przedsięwzięciu ze względu na ich bezpośrednie sąsiedztwo

	z obszarem rewitalizacji, a także z uwagi na fakt, iż wspólnie z pozostałymi budynkami (które wchodzą w obręb obszaru rewitalizacji) tworzą spójny architektonicznie kompleks obiektów o dużym znaczeniu w sferze dziedzictwa materialnego. W odnowionych obiektach będą mogły odbywać się aktywności przeznaczone dla wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich)
Szacunkowa wartość	14 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 22	
Nazwa przedsięwzięcia	**Renowacja budynków Muzeum Miasta Pabianic i rozwój funkcji i usług oferowanych przez Muzeum**
Zakres	Kompleksowa renowacja budynków Muzeum Miasta Pabianic – renesansowego dworu – w celu poszerzenia i poprawy dostępności oferty, a także wykorzystania potencjału Muzeum dla celów rewitalizacji. Istotnym elementem będzie także cyfryzacja zasobów. Przebudowa, remonty i aranżacje nowych przestrzeni na potrzeby realizacji oferty skierowanej do różnych grup odbiorców (np. dzieci, rodzin, seniorów); zagospodarowanie przestrzeni wokół siedziby Muzeum; likwidacja barier architektonicznych; poprawa efektywności energetycznej budynku; doposażenie obiektu itd.
Prognozowane rezultaty	Wzrost zadowolenia mieszkańców z oferty instytucji kultury na obszarze rewitalizacji Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i historycznej obszaru rewitalizacji Poprawa jakości infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba użytkowników w ciągu roku

	Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji Badanie społeczne – raz na trzy lata
Realizowane kierunki działań	Kultura dla rewitalizacji, rewitalizacja dla kultury Dziedzictwo ważnym elementem lokalnej tożsamości
Lokalizacja	Stary Rynek 1, Stary Rynek 2
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Muzeum Miasta Pabianic)
Szacunkowa wartość	15 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 23	
Nazwa przedsięwzięcia	**Trasa Park Słowackiego-Stare Miasto-Bulwary-Lewityn - działania społeczne, poprawa jakości przestrzeni i niwelowanie barier przestrzennych**
Zakres	Etap II modernizacji Bulwarów im. F. Kruschego.
Prognozowane rezultaty	Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba utworzonych lub odnowionych terenów zielonych Długość utworzonych lub odnowionych traktów pieszych i rowerowych
Realizowane kierunki działań	Przestrzenie publiczne i tereny zieleni miejscami integracji mieszkańców
Lokalizacja	Bulwary im. F. Kruschego
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Ochrony Środowiska)

Szacunkowa wartość	8 000 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Na etapie projektowania zostaną uwzględnione zasady projektowania uniwersalnego. Na etapie użytkowania - zapewnienie dostępności Bulwarów poprzez wdrażanie idei zrównoważonej mobilności i miasta zwartego, a także wsparcie w zakresie korzystania z Bulwarów dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 24	
Nazwa przedsięwzięcia	**Kompleksowa modernizacja budynku KPP wraz z modernizacją terenu**
Zakres	Kompleksowe działania w zakresie remontu, przebudowy oraz modernizacji energetycznej budynku Komendy Powiatowej Policji w Pabianicach, polegające m.in. na: termomodernizacji budynku administracyjnego, remoncie parkingu w południowej części terenu KPP Pabianice pomiędzy ulicami Stefana Żeromskiego i Lutomierską, wymianie stolarki okiennej oraz oświetlenia zewnętrznego, wykonaniu przyłącza do agregatu, wymianie orynnowania i rur spustowych na budynkach kojców dla psów i garaży, wymianie wrót garażowych, stworzeniu łazienki przystosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, otrzymaniu ekspertyzy strażackiej.
Prognozowane rezultaty	Poprawa jakości infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa estetyki i wizerunku obszaru rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	ul. Stefana Żeromskiego 18
Podmiot realizujący	Komenda Powiatowa Policji w Pabianicach
Szacunkowa wartość	4 281 459 zł

Okres realizacji	2025-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Nowa i zmodernizowana infrastruktura będzie pozbawiona barier architektonicznych i dostosowana do osób ze szczególnymi potrzebami; realizacja remontów i nowych obiektów z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 25	
Nazwa przedsięwzięcia	**Termomodernizacja wybranych placówek oświatowych zlokalizowanych na terenie rewitalizacji Miasta Pabianic**
Zakres	1. Szkoła Podstawowa nr 13 im. Stefanii Sempołowskiej - Pabianice, ul. Jana Pawła II 16 – docieplenie stropodachu budynku, ścian zewnętrznych, podłogi, wymiana stolarki zewnętrznej (okiennej i drzwiowej), wymiana: instalacji centralnego ogrzewania, instalacji cwu, instalacji oświetleniowej wraz ze źródłem światła, budowa instalacji fotowoltaicznej wraz z magazynem energii; 2. Szkoła Podstawowa nr 15 im. Armii Krajowej – Pabianice, ul. Marii Skłodowskiej-Curie 5 – docieplenie stropodachu budynku, ścian zewnętrznych, podłogi, wymiana stolarki zewnętrznej (okiennej i drzwiowej), wymiana: instalacji centralnego ogrzewania, instalacji cwu, instalacji oświetleniowej wraz ze źródłem światła, budowa instalacji fotowoltaicznej wraz z magazynem energii; 3. Przedszkole Miejskie nr 5 - Pabianice, ul. Zamkowa 48 - docieplenie stropodachu budynku, ścian zewnętrznych, podłogi, wymiana stolarki zewnętrznej (okiennej i drzwiowej), budowa pompy ciepła, wymiana: instalacji centralnego ogrzewania, instalacji cwu, instalacji oświetleniowej wraz ze źródłem światła, budowa instalacji fotowoltaicznej wraz z magazynem energii.
Prognozowane rezultaty	Poprawa efektywności energetycznej na obszarze rewitalizacji Poprawa stanu budynków użyteczności publicznej na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów na obszarze rewitalizacji
Realizowane kierunki działań	Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	ul. Jana Pawła II 16, ul. Marii Skłodowskiej-Curie 5, ul. Zamkowa 48

Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Inwestycji Miejskich)
Szacunkowa wartość	Ad. 1 – 7 649 782,93 zł (netto), z dokumentacją i nadzorem: 8 147 018,82 zł (netto) Ad. 2 – 5 968 984,55 zł (netto), z dokumentacją i nadzorem: 6 356 968,55 zł (netto) Ad. 3 – 1 488 554,47 zł (netto), z dokumentacją i nadzorem: 1 585 310,51 zł (netto)
Okres realizacji	Ad. 1 - 02.03.2026 – 02.12.2026 Ad. 2 - 02.03.2026 – 02.12.2026 Ad. 3 – 01.09.2026 – 30.06.2027
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na działania termomodernizacyjne w placówkach oświatowych, do których uczęszczają również osoby ze specjalnymi potrzebami

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 26	
Nazwa przedsięwzięcia	**Modernizacja i rozwój komunikacji miejskiej w Pabianicach – etap II i III**
Zakres	**Modernizacja i rozwój komunikacji miejskiej w Pabianicach – Etap II** Zakres rzeczowy projektu obejmuje: 1. Przebudowę torowiska na pętli Duży Skręt wraz z otoczeniem, 2. Przebudowę zatok i peronów przystankowych, 3. Rozbudowę parkingu Park&Ride przy dworcu PKP, 4. Zakup 9 nowych bezemisyjnych autobusów elektrycznych (BEV), 5. Budowę infrastruktury paliw alternatywnych na potrzeby ładowania taboru autobusowego (5 ładowarek dwustanowiskowych 2x60 kW, 1 ładowarka mobilna 60 kW, stacja trafo, rozdzielnia, okablowanie), 6. Budowę Centrum Zarządzania Ruchem z zapleczem, 7. Opracowanie dokumentacji projektowej (dok. aplikacyjna, techniczna, PFU) 8. Zarządzanie projektem (inspektor nadzoru/inżynier kontraktu) **Modernizacja i rozwój komunikacji miejskiej w Pabianicach – Etap III**

	Zakres rzeczowy projektu obejmuje: 1. Budowa infrastruktury paliw alternatywnych na potrzeby ładowania taboru (1 ładowarka 2-stanowiskowa), 2. Zakup autobusów BEV (elektrycznych) - 3 szt., 3. Dostosowanie zaplecza technicznego do obsługi i eksploatacji danego rodzaju taboru tj. przebudowa placu manewrowego, budowa miejsc postojowych dla autobusów z wiatą wraz z instalacją fotowoltaiczną na potrzeby ładowania autobusów z magazynem energii 4. Opracowanie dokumentacji projektowej (dok. aplikacyjna, techniczna, PFU) 5. Zarządzanie projektem (inspektor nadzoru/inżynier kontraktu)
Prognozowane rezultaty	Zwiększenie dostępności komunikacyjnej obszaru rewitalizacji Zmodernizowana infrastruktura publiczna i zakupiony tabor
Sposób oceny rezultatów	Etap II 1. Zwiększenie liczby pojazdów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych, przebudowanych lub doposażonych obiektach „parkuj i jedź” 2. Zwiększenie rocznej liczby użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych 4. Zwiększenie ilości energii pobranej ze wspartej infrastruktury paliw alternatywnych 5. Zwiększenie mocy wykorzystanej we wspartej infrastrukturze paliw alternatywnych Etap III 1. Zwiększenie rocznej liczby użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego 2. Zwiększenie mocy wykorzystanej we wspartej infrastrukturze paliw alternatywnych 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych 4. Zwiększenie ilości energii pobranej ze wspartej infrastruktury paliw alternatywnych

	5. Zwiększenie liczby pojazdów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych, przebudowanych lub doposażonych obiektach „parkuj i jedź”
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji Poprawa dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji
Lokalizacja	Miasto Pabianice, w tym obszar rewitalizacji
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Wydział Infrastruktury Technicznej i Komunikacji)
Szacunkowa wartość	Etap II – 58 176 442,53 PLN Etap III – 20 512 007,68 PLN
Okres realizacji	2024-2028
Sposób zapewnienia dostępności	Przebudowane perony i zatoki przystankowe, jak również zakupione autobusy będą dostosowane do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami.

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 27	
Nazwa przedsięwzięcia	**Budowa przyłączy i instalacji gazowych w zasobie komunalnym oraz w lokalach należących do Wspólnot Mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Wykonanie instalacji gazowej zewnętrznej i wewnętrznej wraz z budową instalacji CO/CWU w lokalach znajdujących się w zasobie komunalnym Miasta Pabianice oraz należących do Wspólnot Mieszkaniowych.
Prognozowane rezultaty	Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji Liczba nowo podłączonych odbiorców
Realizowane kierunki działań	Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego

Lokalizacja	Północna 1, Północna 3, Św. Jana 1, św. Jana 39, Zgoda 2, Lutomierska 1, Armii Krajowej 27, Grabowa 26/28, Jana Kilińskiego 27, Łąkowa 4, Romualda Mielczarskiego 10, Partyzancka 52, gen. Kazimierza Pułaskiego 7, Zamkowa 66, Gabriela Narutowicza 19, Stanisława Moniuszki 41, Józefa Poniatowskiego 9, Ludwika Waryńskiego 6
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Zakład Gospodarki Mieszkaniowej), Wspólnoty Mieszkaniowe
Szacunkowa wartość	970 000 zł
Okres realizacji	2026-2035
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na budowę przyłączy i instalacji gazowych dla nowych odbiorców, wśród których znajdują się również osoby ze specjalnymi potrzebami

PRZEDSIĘWZIĘCIE PODSTAWOWE 28	
Nazwa przedsięwzięcia	**Budowa instalacji CO/CWU w zasobie komunalnym oraz w lokalach należących do Wspólnot Mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Budowa instalacji CO/CWU w lokalach gminnych w obszarze Starego Miasta - kwartał ulic Partyzancka/ ks. Piotra Skargi i Konstantynowska/ marsz. Józefa Piłsudskiego (obszar I) oraz w obszarze Centrum Miasta – kwartał ulic Partyzancka/Stanisława Moniuszki i marsz. Józefa Piłsudskiego/gen. Romualda Traugutta – Gabriela Narutowicza (obszar II i III)
Prognozowane rezultaty	Poprawa efektywności energetycznej na obszarze rewitalizacji Poprawa stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze rewitalizacji
Sposób oceny rezultatów	Liczba zmodernizowanych obiektów mieszkalnych na obszarze rewitalizacji Liczba nowo podłączonych odbiorców
Realizowane kierunki działań	Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji Kompleksowa poprawa stanu istniejącego zasobu mieszkaniowego
Lokalizacja	Obszar I: Konstantynowska 6, Konstantynowska 33, Poprzeczna 11, Poprzeczna 12, Poprzeczna 20, Garncarska 21, Garncarska 23, Kościelna 6, Kościelna 2, Kościelna 11, Kościelna 17, Kościelna 18, Szewska 2,

	Szewska 4, Szewska 5, Szewska 6, Stary Rynek 6, Stary Rynek 16, Bóźniczna 3, Bóźniczna 6, Bóźniczna 9, Bóźniczna 11, ks. Piotra Skargi 29, ks. Piotra Skargi 10, ks. Piotra Skargi 11, ks. Piotra Skargi 27, ks. Piotra Skargi 51 Obszar II i III: Partyzancka 51, Partyzancka 52, Partyzancka 58, marsz. Józefa Piłsudskiego 8, marsz. Józefa Piłsudskiego 16, św. Jana 1, św. Jana 3, św. Jana 5, św. Jana 13, św. Jana 21, św. Jana 25 , św. Jana 8, gen. Kazimierza Pułaskiego 4, gen. Kazimierza Pułaskiego 5, gen. Kazimierza Pułaskiego 7, gen. Kazimierza Pułaskiego 9, gen. Kazimierza Pułaskiego 10, gen. Kazimierza Pułaskiego 19, gen. Kazimierza Pułaskiego 27, gen. Kazimierza Pułaskiego 14, gen. Romualda Traugutta 2, św. Rocha 19, św. Rocha 21, gen. Leopolda Okulickiego 6/8, Tadeusza Kościuszki 7, Tadeusza Kościuszki 28, Tadeusza Kościuszki 31a, Tadeusza Kościuszki 11, Tadeusza Kościuszki 12, Tadeusza Kościuszki 13, Tadeusza Kościuszki 4, Gabriela Narutowicza 4, Gabriela Narutowicza 19, Gabriela Narutowicza 32, Gabriela Narutowicza 7
Podmiot realizujący	Miasto Pabianice (Zakład Gospodarki Mieszkaniowej), Wspólnoty Mieszkaniowe
Szacunkowa wartość	13 000 000 zł
Okres realizacji	Po realizacji projektów rozbudowy instalacji ciepłowniczej przez ZEC
Sposób zapewnienia dostępności	Przedsięwzięcie jest ukierunkowane na podłączenie do miejskiego systemu ciepłowniczego nowych odbiorców, wśród których znajdują się również osoby ze specjalnymi potrzebami.

6.2. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Poniższe zestawienie przedstawia charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Przedsięwzięcia te nazywane są skrótowo „przedsięwzięciami uzupełniającymi" lub „projektami uzupełniającymi". Ich realizacja przyczyni się do zwiększenia stopnia osiągania celów rewitalizacji w Pabianicach. Szeroka paleta i otwarty zakres przedsięwzięć uzupełniających dają szansę na angażowanie i aktywizowanie interesariuszy rewitalizacji na wszystkich etapach realizacji GPR w mieście.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 1 (PU1)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Innowacyjne działania i inwestycje proklimatyczne na obszarze rewitalizacji**
Zakres	Wypracowanie oraz wdrażanie na etapie realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych standardów, które poprawią stan dostosowania miejskiej infrastruktury do zmiany klimatu. Systematyczne uzupełnianie zieleni miejskiej na obszarze rewitalizacji oraz realizacja obiektów błękitno-zielonej infrastruktury, które sprzyjają zwiększaniu retencji (np. łąki kwietne, ogrody deszczowe) i in.
Realizowane kierunki działań	Błękitno-zielona energia na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 2 (PU2)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Przestrzeń dla artystów lokalnych do prezentacji swoich wyrobów, dzieł, ale też prowadzenia działalności – ukierunkowane pod Cech Rzemiosł Różnych**
Zakres	Stworzenie w ramach istniejącej infrastruktury przestrzeni dla lokalnych artystów (w szczególności członków Cechu Rzemiosł Różnych w Pabianicach), w której mogliby prezentować swoje rękodzielnicze wyroby.
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji Kultura dla rewitalizacji, rewitalizacja dla kultury

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 3 (PU3)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Estetyzacja przestrzeni i poprawa dostępności lokali usługowych we współpracy z przedsiębiorcami**
Zakres	Program oparty na ścisłej współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami, spółdzielniami, właścicielami nieruchomości, artystami, organizacjami, mający na celu podniesienie walorów estetycznych witryn sklepowych, szyldów itp., a także podejmowanie stałych działań w celu poprawienia dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej lokali usługowych na obszarze rewitalizacji.
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 4 (PU4)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Modernizacja istniejącego budynku poprodukcyjnego – ul. marsz. Józefa Piłsudskiego 3D**
Zakres	Kompleksowa modernizacja budynku przy ul. marsz. Józefa Piłsudskiego 3D, w tym jego rozbudowa i zmiana sposobu użytkowania na budynek usługowy i mieszkalny, stworzenie parkingu. Odrestaurowany obiekt stanowiłby idealne miejsce dla integracji społecznej.
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 5 (PU5)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Renowacja elewacji budynku Szkoły Podstawowej nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Pabianicach**
Zakres	Odnowienie elewacji zabytkowego budynku (objętego indywidualną ochroną konserwatorską poprzez wpis do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Pabianic oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków) polegające m.in. na uzupełnieniu ubytków cegieł, naprawie gzymsów i podmurówki wraz z zastosowaniem izolacji przeciwwilgociowej oraz piaskowanie całej elewacji.
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 6 (PU6)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Odnowienie tynków zewnętrznych i regeneracja trawników w II Liceum Ogólnokształcącym im. Królowej Jadwigi w Pabianicach**
Zakres	Remont budynku szkoły II LO im. Królowej Jadwigi w Pabianicach oraz regeneracji trawników wokół budynku. Prace remontowe będą obejmowały m.in. wyczyszczenie istniejących tynków, ich uzupełnienie oraz zabezpieczenie przed wpływem czynników związanych z zanieczyszczeniami, opadami atmosferycznymi, skokami temperatury itp.

	Natomiast renowacja trawników wokół budynku będzie polegać na wymianie gleby, zasianiu trawy, montażu skrzyń, nasadzeniach nowych roślin, zakupie i montażu zbiorników na wodę deszczową, etc.
Realizowane kierunki działań	Modernizacja i poprawa stanu infrastruktury publicznej na obszarze rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 7 (PU7)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Ochrona i renowacja obiektów zabytkowych we współpracy z ich właścicielami – porządkowanie kwestii formalno-prawno-własnościowych i innych**
Zakres	Współpraca pomiędzy właścicielami zabytkowych obiektów na obszarze rewitalizacji, a urzędnikami polegająca na zapewnieniu odpowiedniego wsparcia przy porządkowaniu przez właścicieli kwestii formalno-prawnych.
Realizowane kierunki działań	Dziedzictwo ważnym elementem lokalnej tożsamości

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 8 (PU8)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Projekty edukacyjne dotyczące dziedzictwa, w tym tworzenie nowych szlaków tematycznych wraz z oznaczeniami, historie miejskie**
Zakres	Przedsięwzięcie ma na celu m.in. rozwój już istniejących szlaków, utworzenie nowych oraz ich promocję, zarówno wśród mieszkańców, jak i turystów. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się w szczególności organizowanie spacerów historycznych o różnorodnej tematyce oraz prowadzenie działań edukacyjnych dla mieszkańców Pabianic (różne grupy wiekowe i społeczne) w ciekawych, różnorodnych formach, skupiających się na miejskich historiach. Drugim elementem przedsięwzięcia jest stworzenie plenerowego systemu wystawienniczego na Starym Rynku. Rozwinie on możliwości dbania o historię, kulturę i dziedzictwo miasta. Będą tu zamieszczane wystawy związane z zabytkami, szlakami turystycznymi, ważnymi dla miasta wydarzeniami z przeszłości, a także z legendą o Pabiance, której rzeźba stanęła na Starym Rynku.
Realizowane kierunki działań	Dziedzictwo ważnym elementem lokalnej tożsamości

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 9 (PU9)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Poprawa bezpieczeństwa i uzupełnianie małej architektury (w tym m.in. ławki, kosze na śmieci, stojaki na rowery, toalety publiczne, poprawa oświetlenia i rozwijanie systemu monitoringu)**
Zakres	Montaż ławek i „przysiadaków" na obszarze rewitalizacji – w przestrzeniach publicznych oraz wzdłuż najbardziej uczęszczanych ciągów pieszych, wraz z towarzyszącą zielenią, koszami na śmieci, stojakami na rowery itp. Budowa toalet publicznych w łatwo dostępnych miejscach. Weryfikacja stanu technicznego pracujących kamer na obszarze rewitalizacji. Wprowadzenie oświetlenia z czujnikami ruchu, zadbanie o bezpieczeństwo przy remoncie parków, w celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców i użytkowników obszaru rewitalizacji. Jednym z elementów przedsięwzięcia będzie wykonanie monitoringu na Targowisku Miejskim przy ul. Moniuszki (zaplanowane na lata 2026-2027).
Realizowane kierunki działań	Wielkie małe zmiany w przestrzeni obszaru rewitalizacji

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE 10 (PU10)	
Nazwa przedsięwzięcia	**Badanie potencjału dotyczącego wizerunku Miasta i obszaru rewitalizacji)**
Zakres	Analiza potencjału stworzenia produktu turystycznego z wykorzystaniem potencjału obszaru rewitalizacji; turystyka wewnętrzna i przyciąganie turystów z zewnątrz
Realizowane kierunki działań	Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji

7. MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Realizacja celów GPR wymaga równoczesnej realizacji wielu przedsięwzięć rewitalizacyjnych o różnorodnym charakterze. Konieczność integrowania działań podejmowanych przez podmioty i osoby zaangażowane we wdrażanie GPR wynika także z charakteru i zakresu zidentyfikowanych przedsięwzięć.

Przy opisanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych w poprzednim rozdziale wskazano m.in. najważniejsze kierunki działań, do których realizacji się one przyczynią. Korzystając z tych ustaleń, przy planowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć w pierwszej kolejności należy przeanalizować, które z nich są lub powinny być ze sobą komplementarne. Przedsięwzięcia komplementarne to takie, które pomagają w rozwiązywaniu podobnych problemów występujących na obszarze rewitalizacji i które przyczyniają się do realizacji podobnych lub powiązanych celów i kierunków działań.

Jako przykłady można wskazać przedsięwzięcia realizujące kierunek działań „Kompleksowe usługi społeczne na obszarze rewitalizacji". Są to np. „Włączenie społeczne na obszarze rewitalizacji w Pabianicach", „Kompleksowa oferta wspierania i aktywizacji seniorów na obszarze rewitalizacji" czy „Przystosowanie i adaptacja budynków gminnych na cele społeczne".

Do realnej integracji działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wynikających z GPR, konieczne jest dokonywanie cyklicznego przeglądu potrzeb interesariuszy i stanu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Mechanizmem integracji w tym zakresie będą regularne, odbywające się (średnio raz na kwartał) spotkania koordynacyjne Zespołu ds. Rewitalizacji. W ich trakcie będą omawiane m.in. powiązania pomiędzy przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi. To istotne dla powodzenia realizacji Programu i wykorzystywania potencjału wdrażanych przedsięwzięć, bowiem realizacja wielu z nich, w szczególności tych integrujących społeczność obszaru rewitalizacji i całych Pabianic odbywać się będzie równocześnie z poprawą i rozwojem infrastruktury. Innym mechanizmem integracji będzie podtrzymywanie stałej współpracy ze stroną społeczną i otoczeniem gospodarczym, która została szczegółowo opisana w rozdziale 10.

Integrowanie działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynika z zasad dotyczących wyznaczania granic obszaru rewitalizacji, jak i prac nad Programem. Do zasad tych należą m.in. zasada koncentracji przestrzennej (prowadzenie procesu rewitalizacji na wybranym fragmencie miasta o szczególnej koncentracji problemów społecznych i in.), komplementarność problemowa (integrowanie różnych polityk samorządu lokalnego: przestrzennej, społecznej, gospodarcze i in.),

komplementarność proceduralno-instancjonalna (uwzględnienie lokalnej specyfiki przy tworzeniu systemu zarządzania GPR), komplementarność wielookresowa (spójność działań przewidzianych w okresie 2025-2035 ze zrealizowanymi i trwającymi obecnie przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi), komplementarność źródeł finansowania (dążenie do pozyskiwania środków na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze źródeł zewnętrznych oraz do łączenia środków publicznych i prywatnych).

8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE PROGRAMU

8.1. Ramy finansowe realizacji Programu

Łączne szacunkowe środki finansowe przewidywane na realizację *Programu* obejmują środki kierowane na realizację podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kwocie około 318,3,5 mln złotych oraz środki szacowane na realizację pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (tzn. przedsięwzięć uzupełniających) w kwocie 25,5 mln złotych.

Zgodnie z przyjętymi założeniami podstawę finansowania GPR będą stanowić środki finansowe Miasta Pabianic. Pabianice będą w pierwszej kolejności dążyć do przeznaczania jak największej sumy środków z budżetu miasta na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jednocześnie Miasto Pabianice będzie aktywnie poszukiwało zewnętrznych źródeł finansowania. Źródła te zostały szczegółowo opisane w kolejnym podrozdziale. W toku realizacji GPR znaczenie będą miały również zasoby własne (finansowe i niefinansowe) interesariuszy procesu rewitalizacji zaangażowanych we wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Będą to m.in. praca wolontariuszy, społeczników i liderów lokalnych, zasoby lokalowe, specjalistyczny sprzęt, środki wspólnot i spółdzielni mieszkaniowej itd.

Tabela 3. Szacowane koszty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z GPR

	Budżet miasta	Środki UE i inne zagraniczne	Środki krajowe	Środki zwrotne	Środki prywatne	Wartość ogółem
Szacowane środki na realizację podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (zł)	117 398 228	131 1565 605	39 026 327	4 252 942	26 120 000	318 363 102
Szacowane środki na realizację pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (zł)	4 338 000	18 987 000	0	2 000 000	250 000	25 575 000
Ogółem (zł)	121 736 228	150 552 605	39 026 327	6 252 942	26 370 000	343 938 102

8.2. Potencjalne źródła finansowania programu

Zapewnienie kompleksowego podejścia do procesu rewitalizacji wiąże się z koniecznością oparcia realizacji GPR na komplementarności źródeł finansowania. Polega ona na łączeniu środków własnych gminy oraz innych interesariuszy (w tym prywatnych) ze środkami zewnętrznymi (dotacyjnymi lub pożyczkowymi na preferencyjnych warunkach) – europejskimi (w ramach różnych funduszy) i krajowymi. W tym celu w *Programie* ramowo określono potencjalne, możliwe do wykorzystania źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Należy przyjąć, że w okresie wdrażania GPR (tj. do 2035 roku) pojawią się nowe źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a dostępne obecnie źródła finansowania wygasną, natomiast zasady pozyskiwania jeszcze innych zostaną zmienione. Oznacza to konieczność stałego śledzenia i pozyskiwania dostępnych źródeł dla konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Z kolei w przypadkach braku uzyskania pierwotnie planowanego dofinansowania danego przedsięwzięcia z określonego źródła, powinny być podejmowane próby wykorzystania innych źródeł lub wspieranie procesów środkami własnymi gminy.

8.2.1. Środki europejskie

Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027

Najistotniejszym źródłem potencjalnego zewnętrznego wsparcia przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie program *Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027* (FEŁ). FEŁ obejmuje wsparcie województwa łódzkiego w ramach wszystkich pięciu tzw. celów polityki spójności 2021-2027 (CP). FEŁ wskazuje rewitalizację gmin wśród głównych instrumentów terytorialnych w regionie.

W ramach celu CP 5. – „Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych", FEŁ przewiduje wsparcie rewitalizacji m.in. w celu szczegółowym 5(i) („wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich"), w ramach którego interwencja będzie kierowana do gmin miejskich, takich jak Miasto Pabianice.

Należy zwrócić uwagę, że środki FEŁ, które mogą być użyte przy realizacji GPR, to nie tylko środki przeznaczone wprost na rewitalizację, ale także środki w ramach innych celów polityki spójności, które będą potencjalnie mogły wesprzeć realizację poszczególnych przedsięwzięć określonych w GPR.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę Klimat Środowisko 2021-2027

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) to krajowy program zapewniający środki Funduszy Europejskich na duże projekty dotyczące m.in. bezpieczeństwa energetycznego, rozwoju odnawialnych źródeł energii, ochrony środowiska, zrównoważonego transportu, ochrony zdrowia, a także rozwoju kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki

Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) to krajowy program zapewniający środki Funduszy Europejskich na duże projekty dotyczące m.in. badań i rozwoju oraz na innowacje i zwiększanie konkurencyjności gospodarki.

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS) to krajowy program zapewniający środki Funduszy Europejskich na szeroko pojęty rozwój społeczny. W ramach FERS środki unijne wspierają m.in. poprawianie sytuacji osób na zmieniającym się rynku pracy, rozwój edukacji i rozwój usług zdrowotnych, a także zapewniają wsparcie rodziców w opiece nad dziećmi i wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC) to krajowy program dotyczący cyfryzacji różnych sfer rozwoju. Wsparcie FERC obejmuje m.in.: zwiększanie dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego, rozwój e-usług, poprawę cyberbezpieczeństwa oraz podnoszenie kompetencji cyfrowych społeczeństwa.

8.2.2. Inne potencjalne zewnętrzne źródła finansowania

Fundusze norweskie i EOG

Głównym celem funduszy jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych oraz współpracy merytorycznej pomiędzy państwami-darczyńcami oraz państwem-beneficjentem. Szeroki zakres wsparcia jest wzbogacony poprzez możliwość współpracy z partnerami z krajów finansujących, co pozwala na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

Należy zakładać, że wdrażanie GPR będzie się odbywać również z wykorzystaniem środków EOG z kolejnych perspektyw finansowych tych funduszy.

Krajowy Plan Odbudowy i Wzmacniania Odporności

Krajowy Plan Odbudowy obejmuje środki Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, które dedykowane są różnym obszarom tematycznym, między innymi zielonej transformacji miast. Wsparcie będzie kierowane m.in. na wprowadzenie zieleni na terenach miejskich, bardziej efektywne wykorzystanie zasobów oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej.

Program Wieloletni Senior Plus

Program na lata 2021-2025, który prowadzony jest przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, ma na celu wsparcie warunków do aktywnego starzenia się w środowisku lokalnym oraz jak najdłuższego udziału w życiu społecznym seniorów. Wspiera on działania mające na celu zwiększenie spójności społecznej poprzez wsparcie kierowane do najstarszej części społeczeństwa. Program obejmuje zarówno działania związane z utworzeniem lub wyposażeniem infrastruktury społecznej wspierającej seniorów, jak też stanowi wsparcie dla zapewnienia funkcjonowania już istniejących obiektów.

Program „Warto być przedsiębiorstwem społecznym!" na lata 2023-2025

Głównym celem programu jest rozwijanie przedsiębiorczości społecznej przez zapewnienie podmiotom dostępu do wsparcia finansowego ułatwiającego tworzenie miejsc pracy oraz reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także wzmocnienie zdolności do świadczenia usług społecznych.

Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej

Zgodnie z art. 86 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, minister właściwy do spraw kultury fizycznej jest dysponentem państwowego funduszu celowego pod nazwą Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej. Wydatki w ramach funduszu ponoszone są na przebudowę, remonty i dofinansowanie inwestycji obiektów sportowych, rozwijanie sportu wśród dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych, rozwój turystyki społecznej sprzyjającej aktywności fizycznej społeczeństwa oraz zadania określone w przepisach o zdrowiu publicznym w zakresie aktywności fizycznej. Zasady wdrażania środków funduszu określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Sportu i Turystyki z dnia 12 sierpnia 2019 r. w sprawie przekazywania środków z Funduszu Kultury Fizycznej.

Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym fundusz, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, jest funduszem celowym obejmującym wsparcie osób niepełnosprawnych oraz emerytów i rencistów. Stosownie do art. 6 oraz art. 7 ust. 1 i ust. 5 ustawy zgromadzone w ramach niniejszego funduszu środki finansowe przeznaczane są na realizację zadań w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych poprzez programy rządowe Rady Ministrów i programy resortowe ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. Jednym z takich programów jest program „Centra opiekuńczo-mieszkalne" realizowany przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Fundusz Dostępności

Zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami Fundusz Dostępności jest funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Celem tego funduszu jest realizacja zadań polegających na wsparciu działań w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Realizacja przedsięwzięć polegających na likwidacji barier architektonicznych może być wspierana w ramach funduszu poprzez korzystnie oprocentowane instrumenty zwrotne.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa

Zgodnie z art. 90u ust. 4 pkt 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty Rada Ministrów realizuje Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2026-2030, którego celem jest wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych oraz pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego, które stanowią centrum dostępu do kultury i wiedzy. Program ten realizowany jest poprzez poprawę oferty bibliotek publicznych oraz inwestycje w ich infrastrukturę. Obejmuje to w szczególności dostosowanie bazy lokalowej do współczesnych standardów w zakresie obiektów użyteczności publicznej w celu rozwijania kompetencji społecznych i kulturowych mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności świadczonych usług.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Fundusz Termomodernizacji i Remontów, którego wdrażanie ustanowiła ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków, przewiduje udzielanie wsparcia na działania w zakresie termomodernizacji lub przedsięwzięć służących przeciwdziałaniu skutkom luki remontowej.

Bezzwrotne wsparcie budownictwa z Funduszu Dopłat

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach. Bezzwrotne wsparcie może zostać udzielone na szeroką paletę działań związanych z rozwojem mieszkalnictwa i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym – od utworzenia lub modernizacji lokali mieszkalnych na wynajem o ograniczonym czynszu (w tym lokali w ramach mieszkaniowego zasobu gminy) poprzez tworzenie lub modernizację mieszkań treningowych i wspomaganych po tworzenie/rozbudowę noclegowni czy schronisk dla osób bezdomnych. Wsparcie może też dotyczyć utworzenia lub modernizacji infrastruktury społecznej.

Program wspierania społecznego budownictwa czynszowego

Preferencyjne kredyty dla towarzystw budownictwa społecznego, społecznych inicjatyw mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych, spółek gminnych mogą być przeznaczone na realizację inwestycji mieszkaniowych, takich jak tworzenie (poprzez budowę lub remont/adaptację) mieszkań na wynajem z limitowaną ustawowo stawką czynszu lub mieszkań spółdzielczych lokatorskich.

Program Ministerstwa i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona zabytków”

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Służyć temu mają dotacje na ten cel udzielane przez ministerstwo, o które ubiegać mogą się podmioty posiadające osobowość prawną, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. Nabór do programu odbywa się zazwyczaj dwa razy do roku.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

23 listopada 2022 r. Rada Ministrów ustanowiła Rządowy Program Odbudowy Zabytków, realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19. Jego celem jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Dofinansowanie z programu przekazuje się: gminom, powiatom, województwom na realizację zadań inwestycyjnych służących powyższemu celowi. Operatorem programu jest Bank Gospodarstwa Krajowego.

Środki z programu mogą być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków, a także na udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków.

9. STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROGRAMEM

9.1. Opis struktury zarządzania realizacją GPR

Stosownie do przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, opracowanie oraz realizacja i nadzór nad realizacją *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035*, między innymi poprzez prowadzenie oceny aktualności i stopnia realizacji, stanowią odpowiedzialność Prezydenta Miasta Pabianic.

Wieloletni horyzont czasowy *Programu*, jak również szeroki zakres zadań oraz obowiązków o charakterze formalnym, które wynikają z wdrażania przepisów ustawy o rewitalizacji w związku z wyznaczeniem na terenie gminy obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz przyjęciem programu rewitalizacji, wiążą się z koniecznością powołania Zespołu ds. Rewitalizacji.

Zespół ds. Rewitalizacji będzie zespołem roboczym powołanym przez Prezydenta Miasta Pabianic. Powierzona zostanie mu realizacja GPR i zadań wynikających z przepisów ustawy o rewitalizacji, w tym w szczególności:

- bieżąca koordynacja realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu efektywnej alokacji zasobów i osiągania wartości dodanej z synergii różnorodnych projektów,
- monitorowanie realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wskazanych w *Programie* oraz przygotowywanie rocznych informacji dotyczących postępu realizacji *Programu* i przedkładanie ich Prezydentowi Miasta,
- ocena sposobu realizacji celów procesu rewitalizacji poprzez przyjęte kierunki działań i wdrażane przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz wzajemna integracja tych przedsięwzięć dla osiągania celów,
- zapewnienie komplementarności działań w wyznaczonym obszarze rewitalizacji,
- monitorowanie postępów w zakresie wdrażania *Programu* oraz przygotowanie i przedłożenie Prezydentowi Miasta oceny aktualności i stopnia realizacji GPR.

W skład Zespołu wchodzić będą przedstawiciele poszczególnych komórek organizacyjnych Urzędu oraz jednostek organizacyjnych i spółek gminnych, realizujący zadania w zakresie:

- pomocy społecznej,
- rozwoju oferty kulturalnej kierowanej do mieszkańców,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- polityki przestrzennej gminy,

- prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy,
- przygotowania i realizacji zadań inwestycyjnych gminy,
- pozyskiwania środków pozabudżetowych na potrzeby realizacji *Programu*,
- gospodarowania nieruchomościami gminy oraz mieszkaniowym zasobem gminy,
- gospodarki gminnej oraz utrzymania terenów zieleni i przestrzeni publicznej,
- gospodarki finansowej gminy w ramach budżetu oraz planów wieloletnich.

Dokładny skład Zespołu oraz szczegółowe zasady jego funkcjonowania i komunikacji zostaną określone Zarządzeniem Prezydenta Miasta Pabianic po przyjęciu przez Radę Miejską *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035*.

Pracami zespołu kierować będzie **Koordynator Zespołu ds. Rewitalizacji**, do którego zadań będzie należało również prowadzenie bieżącej koordynacji i obsługi Zespołu. Koordynator będzie realizować swoje zadania w szczególności poprzez:

- bieżącą organizację prac Zespołu ds. Rewitalizacji,
- zapewnienie spójności realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych z celami rewitalizacji oraz odpowiadającymi im kierunkami działań poprzez udział w pracach nad zlecaniem i opracowaniem dokumentacji,
- bezpośrednią współpracę z interesariuszami, o których mowa w art. 2. ust. 2 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji oraz podmiotami, o których mowa w art. 36 ust. 8 pkt 4 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, w tym poprzez wsparcie i zapewnienie ciągłości funkcjonowania Komitetu Rewitalizacji, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy o rewitalizacji (w szczególności organizację spotkań, sporządzanie protokołów, obsługę zapytań członków i zgłaszanych tematów, prowadzenie spraw związanych z utrzymaniem pełnego składu),
- prowadzenie działań w zakresie partycypacji społecznej, w tym w zakresie wspierania inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy realizacji gminnego programu rewitalizacji oraz zapewnieniu w czasie prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy, stosownie do art. 5 ust. 2 i ust. 3 ustawy o rewitalizacji,
- koordynację prac nad sporządzaniem projektów raportów podsumowujących stan realizacji gminnego programu rewitalizacji oraz projektów oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji, o której mowa w art. 22 ust. 1 ustawy o rewitalizacji,

- inne zadania związane z wdrażaniem gminnego programu rewitalizacji.

Struktura zarządzania realizacją GPR będzie podlegała koniecznym zmianom, wynikającym z etapu realizacji GPR, zmieniających się zasobów kadrowych i finansowych czy też okoliczności zewnętrznych wpływających na proces rewitalizacji w Pabianicach.

9.2. Koszty zarządzania

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji, struktura zarządzania procesem rewitalizacji powinna znaleźć odzwierciedlenie w kosztach tego procesu określonych w gminnym programie rewitalizacji.

Realizacja GPR będzie bazować przede wszystkim na zaangażowaniu i udziale pracowników Urzędu Miejskiego w Pabianicach i jego jednostek organizacyjnych. Zaangażowani w realizację poszczególnych przedsięwzięć pracownicy będą wykonywać swoje zadania w ramach obowiązków służbowych. Koszt zarządzania *Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* odnosi się zatem wyłącznie do tych zadań i elementów procesu rewitalizacji, które Miasto Pabianice będzie zobowiązane realizować w toku wdrażania GPR w oparciu o jego bezpośrednie postanowienia i wytyczne oraz w oparciu o przepisy ustawy o rewitalizacji.

W okresie realizacji *Programu* koszty zarządzania jego realizacją zaprezentowane w Tabeli 5 obejmą:

- wsparcie i zapewnienie efektywnej organizacji prac Komitetu Rewitalizacji pełniącego funkcję opiniodawczo-doradczą Prezydenta Miasta Pabianic: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- zapewnienie ciągłości realizacji *Programu* poprzez wyznaczenie pracownika merytorycznego pełniącego obowiązki koordynatora Zespołu ds. rewitalizacji: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- organizacja regularnych spotkań Zespołu ds. rewitalizacji: koszt ponoszony w całym okresie realizacji GPR;
- monitorowanie postępów realizacji GPR oraz przygotowanie oceny aktualności i stopnia realizacji GPR wraz z badaniem społecznym, zgodnie z przyjętym systemem monitorowania i oceny: koszt ponoszony średnio raz na trzy lata.

Tabela 4. Koszty zarządzania realizacją GPR

Rok	Szacowane koszty zarządzania realizacją GPR
2025	72 000 zł
2026	74 000 zł
2027	76 000 zł
2028	110 000 zł
2029	78 000 zł
2030	80 000 zł
2031	110 000 zł
2032	82 000 zł
2033	84 000 zł
2034	110 000 zł
2035	110 000 zł
razem	**986 000 zł**

9.3. Ramowy harmonogram realizacji GPR

Perspektywa realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* obejmuje jedenaście lat.

Przyjęty harmonogram realizacji GPR opiera się na najważniejszych etapach i działaniach, które powinny zostać podjęte w toku realizacji *Programu* przy uwzględnieniu, że kluczowym etapem realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie etap przygotowawczy. Etap ten obejmuje rzetelne opracowanie założeń przedprojektowych uzgadnianych między poszczególnymi interesariuszami rewitalizacji.

Zgodnie z przyjętym systemem monitorowania i oceny, w perspektywie do 2035 roku corocznie opracowany zostanie raport dotyczący stanu realizacji *Programu*. Ponadto, co 3 lata sporządzane będą oceny aktualności i stopnia realizacji GPR, o których mowa w art. 22 ust. 1 ustawy o rewitalizacji. Dodatkowo zaplanowano sporządzenie oceny efektów *Programu* po zakończeniu

jego realizacji (ocena *ex post*), co nastąpi w 2036 roku. Jej celem będzie weryfikacja zasadności kontynuacji procesu rewitalizacji w wyznaczonym obszarze oraz trafności założeń i skutków realizacji GPR.

W toku realizacji *Programu* przewiduje się aktywny udział Komitetu Rewitalizacji. W okresie do 2035 roku przewiduje się zachowanie co najmniej trzech kadencji. Takie rozwiązanie z jednej strony pozwoli na zapewnienie ciągłości procesu, a z drugiej na utrzymanie na wysokim poziomie zaangażowania interesariuszy, co z kolei umożliwi ich udział merytoryczny w realizacji i ocenie tego procesu.

Tabela 5. Ramowy harmonogram realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035*

Rok realizacji		**Planowane działania**
2025	II połowa roku	wdrożenie systemu zarządzania określonego w GPR; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; aktywne działania w zakresie kształtowania zasad realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej
2026	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2025 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; aktywne działania w zakresie kształtowania zasad realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej;
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2027	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2026 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
2028	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2027 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;

	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie pierwszej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2029	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2028 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2030	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2029 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2031	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2030 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie drugiej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2032	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2031 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; początek prac koncepcyjnych nad kolejnym GPR
2033	I połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2032 roku;

	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; prace nad kolejnym GPR
2034	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2033 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych; przygotowanie trzeciej Oceny aktualności i stopnia realizacji GPR
2035	I połowa roku	przygotowanie Raportu dotyczącego stanu realizacji w 2034 roku; przygotowanie i wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych
	II połowa roku	zakończenie wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych
2036	I połowa roku	ocena osiągniętych efektów *Programu* po zakończeniu jego realizacji

10. SPOSÓB ZAPEWNIENIA UDZIAŁU INTERESARIUSZY W PROCESIE REWITALIZACJI

10.1. Współpraca ze stroną społeczną i otoczeniem gospodarczym

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 pełni funkcję strategii innego instrumentu terytorialnego, o której mowa w art. 36 ust. 4 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027. Jednym z elementów realizacji takiej strategii jest konieczność zaangażowania na etapie jej realizacji partnerów społecznych i gospodarczych oraz podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji.

Podczas prac nad GPR zorganizowano liczne wydarzenia konsultacyjne, a także podejmowano zakrojone na szeroką skalę działania informacyjne, mające na celu włączenie interesariuszy

procesu rewitalizacji w prace nad *Programem*. Działania te kierowano między innymi do organizacji społecznych oraz innych podmiotów z otoczenia społeczno-gospodarczego. Opisano je szczegółowo w rozdziale 1.3. niniejszego dokumentu pt. „Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych i interesariuszy rewitalizacji na etapie prac nad programem".

Fotografia 17. Angażowanie różnych grup interesariuszy na etapie prac nad GPR – warsztaty z uczniami, spacer badawczy z mieszkańcami

Podczas wdrażania GPR planuje się włączanie w realizację przedsięwzięć wynikających z treści GPR organizacji społecznych, biznesu, a także innych podmiotów. Wynika to wprost zarówno z celów rewitalizacji w Pabianicach, jak i z treści i zakresu wielu przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Znaczenie partycypacji społecznej w GPR potwierdza charakterystyka kilku przedsięwzięć (np. *Rewitalizacja z ludźmi i dla ludzi*), w których zakłada się zwiększenie wpływu lokalnej społeczności, w tym organizacji społecznych i ich wpływu na proces i obszar rewitalizacji. Niektóre przedsięwzięcia wprost bazują na zaangażowaniu interesariuszy w projektowanie przekształceń obszaru rewitalizacji, np. *„Moja rewitalizacja" - partycypacyjne projektowanie przedsięwzięć związanych z celami rewitalizacji*.

Planuje się ponadto w ramach realizacji GPR zwiększanie wysiłków na rzecz angażowania mieszkańców i budowania świadomości („awareness") o procesie rewitalizacji. Służyć temu będą m.in. cyklicznie organizowane spacery studyjne po obszarze rewitalizacji otwarte dla wszystkich mieszkańców (także tych spoza obszaru rewitalizacji) oraz częsta obecność koordynatora ds. rewitalizacji w różnych miejscach istotnych dla lokalnej społeczności i dla osiągania celów GPR.

W ramach ciągłego i wygodnego informowania interesariuszy o procesie rewitalizacji w Pabianicach, w tym o przedsięwzięciach, planach, raportach itd., prowadzona będzie zakładka

„Rewitalizacja” na stronie internetowej Urzędu Miejskiego oraz profil na Facebooku „Rewitalizacja Pabianice” – uruchomione już na etapie prac nad GPR. Narzędzia te służą nie tylko informacji o procesie rewitalizacji, ale też do angażowania różnych grup interesariuszy i poszczególnych osób i instytucji w toku realizacji programu.

Dodatkowo, elementem zarówno informującym, jak i zachęcającym mieszkańców do zainteresowania się rewitalizacją będzie cotrzyletnie badanie społeczne, stanowiące element systemu monitorowania i oceny programu rewitalizacji.

10.2. Komitet Rewitalizacji

Zgodnie z przepisami ustawy o rewitalizacji kluczową formą zaangażowania wskazanych wyżej partnerów będzie Komitet Rewitalizacji. Jest to organ opiniodawczo-doradczy Prezydenta Miasta Pabianic, stanowiący forum współpracy i dialogu interesariuszy procesu rewitalizacji z odpowiedzialnymi za koordynację tego procesu organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji.

Komitet Rewitalizacji zajmuje stanowiska dotyczące kluczowych etapów procesu rewitalizacji. Należą do nich opiniowanie oceny aktualności i stopnia realizacji GPR oraz opiniowanie projektu *Programu* lub jego zmiany. Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy o rewitalizacji zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji określa w drodze uchwały Rada Miejska w Pabianicach, zapewniając wyłanianie interesariuszy przez ich przedstawicieli.

W celu osiągnięcia efektywnej współpracy z Komitetem Rewitalizacji oparto ją na następujących zasadach:

1. Komitet będzie reprezentować różne grupy interesariuszy procesu rewitalizacji, w szczególności wymienione w ustawie o rewitalizacji, zmierzając jednocześnie do samodzielnego wyłaniania interesariuszy spośród ich przedstawicieli.

2. W skład Komitetu wejdą przedstawiciele grup i zespołów o charakterze doradczym, konsultacyjnym i inicjatywnym, reprezentujących m.in. środowiska seniorów, młodzieży itd.

3. Współpraca z Komitetem będzie opierać się na wzajemnej otwartości w celu stworzenia jak najlepszych warunków do swobodnego podejmowania przez Komitet własnych inicjatyw dotyczących wspierania procesu rewitalizacji.

Powyższe kierunki stanowić będą punkt wyjścia dla opracowania lub ewentualnych aktualizacji uchwały w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.

11. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY PROGRAMU

Wdrażanie GPR następuje poprzez działania wielu podmiotów i instytucji, które realizują zadania w sferach: społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej i gospodarczej. Kompleksowy charakter GPR powoduje, że jego realizacja musi być stale analizowana przez Zespół ds. Rewitalizacji, przy udziale wiedzy i zaangażowania interesariuszy procesu rewitalizacji w Pabianicach. Konieczna jest zarówno analiza bieżącej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jak i szersza ocena skutków i efektów procesu rewitalizacji.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 9 ustawy o rewitalizacji w GPR konieczne jest ustanowienie systemu monitorowania i oceny *Programu*. Celem tego systemu jest stworzenie skutecznego mechanizmu reakcji na przebieg realizacji *Programu* (który może odbiegać od założeń) oraz wprowadzania ewentualnych zmian do *Programu* w trakcie jego realizacji. Ponadto, sprawnie funkcjonujący system monitoringu i oceny GPR pozytywnie przekłada się na sposób zarządzania *Programem*, wzmacnianie poczucia partnerstwa i współwłasności dokumentu wśród interesariuszy, a także na przepływ informacji pomiędzy realizatorami przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a osobami i instytucjami zainteresowanymi przebiegiem procesu rewitalizacji w Pabianicach.

System monitorowania i oceny GPR składa się z dwóch podstawowych elementów. Pierwszym z nich jest monitorowanie postępów realizacji *Programu*, które odbywa się poprzez raportowanie bezpośrednich rezultatów przedsięwzięć i jest prowadzone w odniesieniu do zapisów dotyczących ram finansowych i harmonogramów. Drugim elementem jest natomiast ocena stopnia osiągania zakładanych celów procesu rewitalizacji, które realizowane są poprzez kierunki działań oraz poszczególne przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Ocena trafności i skuteczności przedsięwzięć rewitalizacyjnych często wymaga rozłożonej w czasie obserwacji, dlatego też ocena stopnia osiągania zakładanych celów GPR jest prowadzona z mniejszą częstotliwością niż monitorowanie bieżących postępów we wdrażaniu *Programu*.

W Pabianicach monitoring GPR będzie prowadzony w cyklu rocznym, a ocena stopnia osiągania zakładanych celów procesu rewitalizacji i ogólnej aktualności *Programu* – raz na 3 lata. Ustalenia w tym zakresie są zgodne z wytycznymi wynikającymi z przepisów ustawy o rewitalizacji.

11.1. Monitorowanie postępów realizacji programu

Monitorowanie postępów realizacji ma na celu bieżące śledzenie wdrażania *Programu*, a w efekcie stworzenie sprawnego systemu realizacji jego najważniejszych postanowień. Wykorzystywanym w tym celu narzędziem będą sporządzane każdego roku raporty dotyczące

stanu realizacji GPR. Prace nad rocznymi raportami będą w możliwie szerokim zakresie opierać się na innych działaniach sprawozdawczych podejmowanych przez Miasto Pabianice.

Raport sporządzany będzie za rok poprzedni, po przedstawieniu przez Prezydenta Miasta Pabianic rocznego sprawozdania z wykonania budżetu Miasta Pabianic. Każdego roku raport roczny będzie następnie przedkładany przez Prezydenta Miasta Pabianic Komitetowi Rewitalizacji.

Podstawowym celem raportu będzie zebranie i usystematyzowanie informacji dotyczących postępów w realizacji GPR. Zostaną one następnie wykorzystanie do opracowania *Raportu o stanie Miasta Pabianic*, który co roku jest sporządzany na podstawie art. 28aa ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym oraz przedkładany Radzie Miejskiej. Dane zebrane w ramach raportu zostaną również wykorzystanie do udziału w obowiązkowym badaniu dotyczącym procesu rewitalizacji w gminach prowadzonym przez Główny Urząd Statystyczny w ramach systemu statystyki publicznej.

Raport obejmie najważniejsze informacje dotyczące postępów realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych ujętych w GPR. Znajdą się w nim odniesienia do ram czasowych oraz finansowych przedsięwzięć, które zostały zidentyfikowane w *Programie*. Jeżeli zajdzie taka potrzeba, w raporcie znajdą się informacje o kolejnych etapach przedsięwzięć. W raporcie będą też dostępne zwięzłe, hasłowe informacje na temat aktualnego statusu realizacji przedsięwzięć (np. „w trakcie realizacji", „zakończono realizację").

Ważnym elementem corocznych raportów będzie bieżąca ocena i analiza osiąganych wskaźników. Poniżej zaprezentowano przykładowy, możliwy do rozbudowania zestaw takich wskaźników. Przy opracowaniu przykładowego zestawu wskaźników wykorzystano informacje zawarte w opisach podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych odnośnie do sposobu oceny ich rezultatów. Liczba wskaźników przyporządkowanych do kolejnych celów odzwierciedla też charakter przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które w pierwszej kolejności mają się koncentrować na rozwiązywaniu problemów społecznych na obszarze rewitalizacji. Przy doborze wskaźników uwzględniono też doświadczenia z prac nad wyznaczeniem granic obszaru rewitalizacji w Pabianicach.

Tabela 6. Lista wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR

Nazwa celu / wskaźnika	Oczekiwany kierunek oddziaływania	Wartość Bazowa	Miernik osiągnięcia celu (strzałka wskazuje pożądany trend) (2035)
Cel główny: Lepsze życie w centrum Pabianic poprzez integrację mieszkańców i ład przestrzenny z aktywnym wykorzystaniem lokalnych potencjałów.			
Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	16660 (2023)	↑
Ludność objęta projektami w ramach GPR **a) w przeds. finansowanych ze środków FEŁ 2021-2027** **b) w przeds. finansowanych z innych środków**	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2023)*	↑
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji	Spadek wartości wskaźnika	867 (2023)	↓
Cel szczegółowy 1. Szerokie włączenie społeczne i pobudzanie aktywności obywatelskiej na obszarze rewitalizacji w Pabianicach			
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na obszarze rewitalizacji	Spadek wartości wskaźnika	301 (2023)	↓
Liczba przypadków bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i	Spadek wartości wskaźnika	115 (2023)	↓

prowadzenia gospodarstwa domowego na obszarze rewitalizacji			
Liczba NGO uczestniczących w konkursach na realizację zadań własnych gminy	Wzrost wartości wskaźnika	52 (2023)	↑
Liczba wydarzeń integrujących seniorów w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Liczba wydarzeń integrujących osoby młode w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Cel szczegółowy 2. Poprawa warunków zamieszkania i korzystania z usług publicznych na obszarze rewitalizacji w Pabianicach			
Liczba zmodernizowanych lub nowych obiektów użyteczności publicznej i przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Liczba zmodernizowanych lub nowych budynków i lokali w komunalnym zasobie mieszkaniowym na	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑

obszarze rewitalizacji			
Liczba budynków użyteczności publicznej niedostosowanych do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami	Spadek wartości wskaźnika	27 (2025)	↓
Liczba mieszkań komunalnych bez c.o. i c.w.u.	Spadek wartości wskaźnika	2308 (2023)	↓
Cel szczegółowy 3. Rozwijanie systemu przestrzeni publicznych i oferty kulturalnej z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa obszaru rewitalizacji w Pabianicach			
Powierzchnia nowo utworzonych lub zrewaloryzowanych terenów zieleni na obszarze rewitalizacji [m²]	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Liczba wydarzeń o charakterze kulturalnym skierowanych do mieszkańców, zorganizowanych w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑
Liczba mieszkańców uczestniczących w wydarzeniach o charakterze kulturalnym organizowanych w	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑

ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych			
Liczba nowych przedsiębiorstw na obszarze rewitalizacji	Wzrost wartości wskaźnika	0 (2025)*	↑

Opracowanie rocznego raportu dotyczącego stanu realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* będzie spoczywać na Zespole do spraw rewitalizacji, tj. zespole roboczym powołanym przez Prezydenta Miasta Pabianic, przy jednoczesnej wiodącej roli koordynatora tego zespołu, który odpowiadać będzie za zebranie oraz usystematyzowanie niezbędnych dla jego powstania danych i informacji.

11.2. Ocena aktualności i stopnia realizacji programu

Ocena aktualności i stopnia realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* będzie następować co trzy lata, zgodnie z art. 22 ust. 1 ustawy o rewitalizacji. Pierwsza ocena zostanie sporządzona w 2027 r.

W ocenie znajdzie się pogłębiona analiza rocznych raportów o stanie realizacji *Programu*: stopnia osiągnięcia wskaźników, jak i danych dotyczących kosztów oraz harmonogramu wdrażania poszczególnych przedsięwzięć. Dokument ten powinien obejmować ocenę prowadzonego procesu rewitalizacji, tak aby możliwe było sformułowanie wniosków w zakresie trafności i aktualności treści GPR (np. odnośnie do tego, jak sprawdza się zaplanowany system zarządzania) oraz potrzeby ewentualnych zmian. Zasadne w tym celu będzie wykorzystanie jakościowych metod badawczych. Są to np. spotkania Zespołu ds. Rewitalizacji z udziałem podmiotów odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć, wywiady indywidualne i fokusowe z interesariuszami procesu rewitalizacji, spacery badawcze itd.

W prowadzonej raz na trzy lata ocenie aktualności i stopnia realizacji GPR planuje się uwzględniać wnioski z badania społecznego, które ma na celu ocenę realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Badanie to zostało ujęte w opisach podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w odniesieniu do sposobów oceny ich rezultatów. Wnioski z badania, prowadzonego np. w formie ankiet lub wywiadów z mieszkańcami, pozwolą m.in. na ocenę stanu zagospodarowania i użyteczności przestrzeni publicznych, dostępności obiektów użyteczności

publicznej, efektów procesu rewitalizacji. Pytania w badaniu społecznym będą powiązane z zakładanymi w GPR sposobami oceny rezultatów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Planuje się także uwzględnienie w badaniu społecznym pytania o poziom zadowolenia mieszkańców z procesu rewitalizacji.

Inne sugerowane elementy oceny aktualności i stopnia realizacji *Programu* to np.: wykaz przedsięwzięć rewitalizacyjnych, których realizacja została zakończona, czy też jest w trakcie lub nie została rozpoczęta; analiza potrzeb i zasobów instytucjonalnych (również po stronie partnerów spoza sektora publicznego) koniecznych do zarządzania procesem rewitalizacji; a także identyfikacja barier i priorytetów w kontekście pozostałych lat wdrażania GPR.

Podobnie jak w przypadku rocznych raportów, za sporządzenie oceny aktualności i stopnia realizacji *Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035* będzie odpowiedzialny Zespół ds. Rewitalizacji. Ocena będzie przedkładana przez Prezydenta Miasta Pabianic Komitetowi Rewitalizacji. Zadaniem Komitetu będzie m.in. dokonanie oceny, czy w kontekście postępów realizacji GPR i osiąganych efektów istnieje konieczność jego aktualizacji.

12. ZMIANY ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM PROGRAMU

12.1. Zmiany w uchwałach dotyczących polityki mieszkaniowej gminy

Na terenie Miasta Pabianice obowiązuje uchwała Nr XXXVII/384/21 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 16 sierpnia 2021 r. w sprawie programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Pabianice na lata 2022-2026 oraz uchwała Nr XXXI/333/21 Rady Miejskiej w Pabianicach z dnia 18 marca 2021 r. w sprawie określania zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Pabianice. W kontekście planowanego utworzenia Specjalnej Strefy Rewitalizacji powinna być przeanalizowana ewentualna konieczność wprowadzenia zmian w przedmiotowych uchwałach.

12.2. Specjalna Strefa Rewitalizacji

W celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych (np. przedsięwzięcia dotyczącego kompleksowej poprawy stanu technicznego budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji), przewiduje się ustanowienie na okres 10 lat Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25, Ustawy o rewitalizacji. Ustanowienie Strefy oraz dokładny zakres jej regulacji – zgodnie z dyspozycją Ustawy – będzie przedmiotem odrębnej uchwały Rady Miejskiej w Pabianicach.

13. SPOSÓB REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI W ZAKRESIE PLANOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

13.1. Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w planie ogólnym gminy

Na etapie prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 nie obowiązywał plan ogólny, tym samym GPR nie może wskazywać ewentualnych zmian w takim planie. W ramach toczących się prac nad planem ogólnym dopilnowane zostanie zapewnienie spójności między GPR a przyszłym Planem Ogólnym Pabianic.

13.2. Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany

Planowane działania rewitalizacyjne co do zasady nie zmieniają funkcjonalności obszarów, których dotyczą, więc nie zachodzi konieczność uchwalenia albo zmiany planów zagospodarowania przestrzennego. Należy jednak mieć na uwadze, że na terenie Starego Miasta obowiązuje plan miejscowy, który został uchwalony w 2003 roku. Ze względu na długi okres, który upłynął od jego uchwalenia, jego zapisy należy poddać weryfikacji pod kątem ich aktualności, a także w kontekście ochrony zabytków i ewentualnej adaptacji na mieszkania lub inne funkcje lokali usytuowanych na parterze. Przedmiotowa weryfikacja powinna odpowiedzieć na pytanie, „czy konieczna będzie zmiana planu?”.

13.3. Miejscowy Plan Rewitalizacji

Nie przewiduje się uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji.

SPIS TABEL

Tabela 1. Powierzchnia i liczba ludności obszaru rewitalizacji na tle miasta Pabianice (2023).... 10
Tabela 2. Wybrane wskaźniki ilustrujące kryzysową sytuację w sferze społecznej na obszarze rewitalizacji (2023) 14
Tabela 3. Szacowane koszty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikających z GPR 98
Tabela 4. Koszty zarządzania realizacją GPR 107
Tabela 5. Ramowy harmonogram realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Pabianic na lata 2025-2035 108
Tabela 6. Lista wskaźników wykorzystywanych do rocznej oceny stanu realizacji GPR 115

SPIS RYCIN

Rycina 1. Granice obszaru rewitalizacji w Mieście Pabianice. 12
Rycina 2. Kluczowe przestrzenie oraz obiekty i instytucje publiczne w Mieście Pabianice. 32
Rycina 3. Formy ochrony przyrody w Pabianicach – dane GDOŚ 40

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Zadowolenie z życia mieszkańców Pabianic oraz ich plany dotyczące miejsca zamieszkania 22
Wykres 2. Uczestnictwo mieszkańców Pabianic w miejskich wydarzeniach 33
Wykres 3. Poziom pyłu zawieszonego PM10 na stacji pomiarowej w Pabianicach przy ul. Konstantynowskiej w okresie od 01.09.2024 do 01.05.2025 43

SPIS FOTOGRAFII

Fotografia 1. Gitarzyści po 40 - Zespół działający w Miejskim Ośrodku Kultury. 16
Fotografia 2. Wernisaż w galerii Miejskiego Ośrodka Kultury. 17
Fotografia 3. MOK inicjuje projekty, które wspierają osoby wychowujące dzieci z niepełnosprawnością. 18
Fotografia 4. Warsztaty z młodzieżą w II Liceum Ogólnokształcącym im. Królowej Jadwigi 19
Fotografia 5. Warsztaty z młodzieżą w Szkole Podstawowej nr 5 im. G. Piramowicza 24
Fotografia 6. Budynki mieszkalne przy ul. Pięknej i Stanisława Moniuszki 25
Fotografia 7. Rynek „Na Batorego” 26
Fotografia 8. Pabianickie podwórka 28
Fotografia 9. Spółdzielczy Dom Handlowy „Trzy Korony” przy ul. Zamkowej 29
Fotografia 10. Uczestnicy warsztatów dla mieszkańców 30
Fotografia 11. Zabudowania dawnego Pamotexu przy ul. Zamkowej 35
Fotografia 12. Jeden z murali lokalnego artysty KRUKA (Adama Wirskiego) 36
Fotografia 13. Tereny zieleni w mieście – Park Słowackiego 39
Fotografia 14. Bulwar im. Feliksa Kruschego biegnący wzdłuż Dobrzynki 41
Fotografia 15. Miejski Ośrodek Kultury im. Zbigniewa Herberta w Pabianicach po częściowym remoncie elewacji 45
Fotografia 16. Ulica Garncarska, po prawej budynek mieszkalny w złym stanie technicznym 47
Fotografia 17. Angażowanie różnych grup interesariuszy na etapie prac nad GPR – warsztaty z uczniami, spacer badawczy z mieszkańcami 111

ZAŁĄCZNIKI

1. Podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji Miasta Pabianice

Miasto Pabianice